

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
วิชาเอกการพัฒนาครอบครัวและสังคม สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2557

**Tai Yai Family Culture: A Case Study of Tai Yai Elderly in Sob Ruak
Community, Chiang San District, Chaing Rai Province**

Miss Kanokwan Plasila

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Home Economics in Family and Social Development

School of Human Ecology

Shukhothai Thammathirat Open University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์ วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ชื่อและนามสกุล นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา

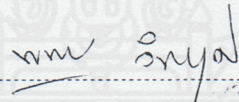
วิชาเอก การพัฒนาครอบครัวและสังคม

สาขาวิชา มนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูนสุข เวชวิฐาน
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอมอร จารุรังษี

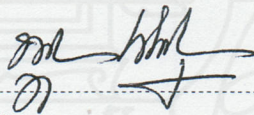
วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

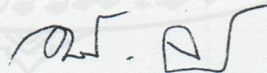
(รองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ)

ประธานกรรมการ

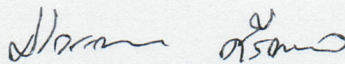
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูนสุข เวชวิฐาน)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอมอร จารุรังษี)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์ วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา รหัสนักศึกษา 2527000380

ปริญญา คหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาครอบครัวและสังคม)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พูนสุข เวชวิฐาน (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอมอร
จาร์รัมย์ ปีการศึกษา 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และ 2) วัฒนธรรมครอบครัวกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุไทใหญ่ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 29 คน รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ประเด็น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ ผ่านมุมมองการบอกเล่าของผู้สูงอายุไทใหญ่ สรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ และวัฒนธรรมครอบครัวกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ 1) การเริ่มต้นครอบครัว 2) การดำเนินชีวิตครอบครัว 3) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และ 4) การจากไปของสมาชิกครอบครัว

คำสำคัญ วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ ผู้สูงอายุไทใหญ่ ครอบครัวไทใหญ่

Thesis title: Tai Yai Family Culture: A Case Study of Tai Yai Elderly in Sob Ruak Community, Chiang San District, Chaing Rai Province

Researcher: Miss Kanokwan Plasila; **ID:** 2527000380;

Degree: Master of Home Economics (Family and Social Development)

Thesis advisors: (1) Dr. Poonsuk Wachwitarn , Assistant Professor; (2) Dr. Aim-on Jarunrangsri, Assistant Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

The purposes of this research were to study 1) Tai Yai Family Culture in Sob Ruak Community, Chiang San District, Chiang Rai Province, and 2) Family Culture and ways of family life among Tai Yai elderly in Sob Ruak Community, Chiang San District, Chiang Rai Province. The study was qualitative research.

The sample was Tai Yai elderly over age 60 who lived in Sob Ruak Community, Chiang San District, Chiang Rai Province. Total of twenty nine informants were selected to in-depth interview with purposive sampling. Data were contents analysis.

Results revealed as elderly's reflection Thai Yai family culture and ways of family life among Tai Yai elderly in Sob Ruak Community, Chiang San District, Chiang Rai Province including 4 main themes as followings: First, the beginning of family life, Second, ways of family life, Third, building relationships with community, and Finally, the decease of family members.

Keywords: Tai Yai Family Culture, Tai Yai elderly, Tai Yai Family

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์คำปรึกษาแนะนำที่มีคุณค่าในทุกๆ ด้าน ตลอดจนการจัดทำวิทยานิพนธ์ จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนสุข เวชวิฐาน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอมอร จารุรังษี สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งได้เสียสละเวลาส่วนตัวอันมีค่าแม้ในช่วงนอกเวลาราชการ โดยที่ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยผู้วิจัย ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พูนศิริ วัจนะภูมิ ที่ได้กรุณาประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ที่ชี้แนะประเด็นต่างๆ ที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณิดา ปิงเมือง ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลี หมวกกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสมร คุณากรบดินทร์ คณะผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาตรวจแบบสัมภาษณ์และชี้แนะแนวทางแก้ไข ขอขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ และขอขอบคุณ คุณทิพวรรณ โตแดง นักพัฒนาชุมชนที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยทำให้การดำเนินงานครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พร้อมนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้สูงอายุและสมาชิกครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ทุกคนที่ได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลเพื่อการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ นับว่ามีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการศึกษา การทำความเข้าใจและการเผยแพร่เกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ต่อไป

กนกวรรณ ปลาศิลา

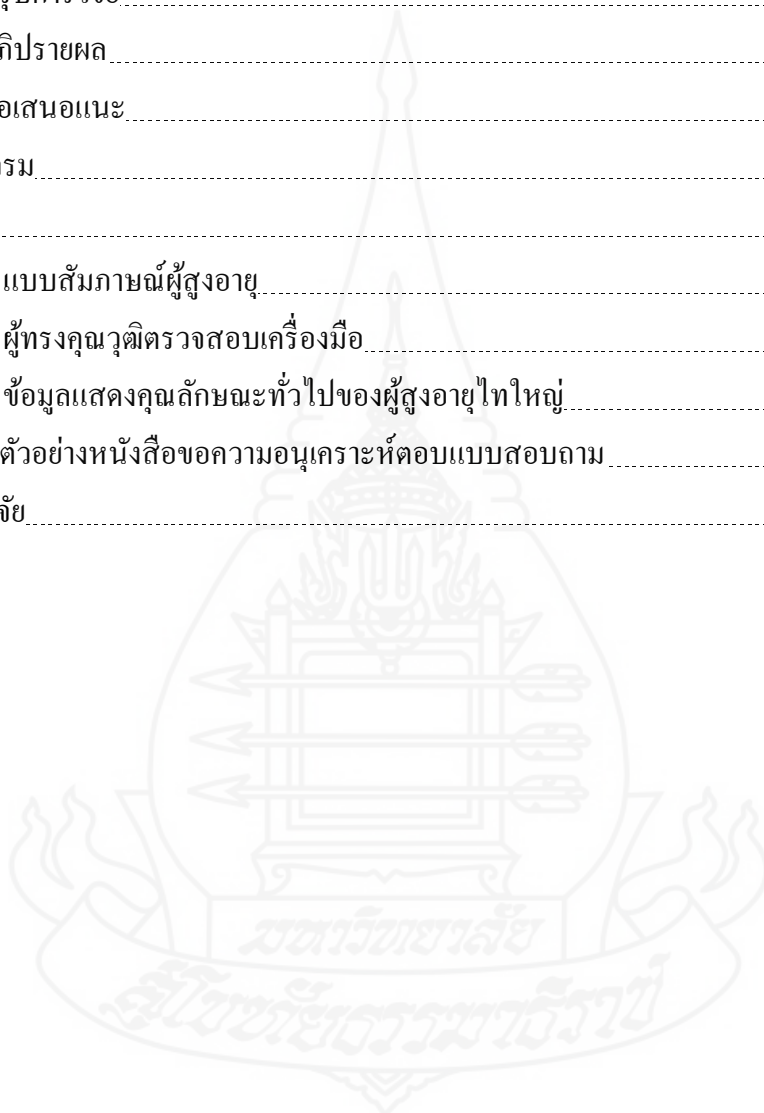
กุมภาพันธ์ 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
คำถามการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัว.....	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศึกษาครอบครัว.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	20
ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทใหญ่.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	40
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	40
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป.....	48
ส่วนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	82
สรุปการวิจัย.....	82
อภิปรายผล.....	88
ข้อเสนอแนะ.....	92
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก.....	101
ก แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ.....	102
ข ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ.....	106
ค ข้อมูลแสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุไทใหญ่.....	108
ง ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม.....	111
ประวัติผู้วิจัย.....	113

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ลักษณะของครอบครัวแบบต่างๆ.....	17
ตารางที่ 4.1 จำนวนร้อยละ และค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.....	48

ญ

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 แผนที่ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย..... 34

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นระเบียบแบบแผนให้สังคม มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนด ความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมและขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ในสังคม วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ การสร้างสม การสืบต่อ การถ่ายทอดวัฒนธรรม มีการเกิด การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลง การเสื่อมสลาย มนุษย์มีวิถีชีวิตที่รู้จักทำมาหากิน รู้จักสร้างบ้านเรือน อยู่อาศัย ประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในการประกอบการทำมาหากิน และสร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิต สิ่งต่างๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความสำคัญสำหรับชาติหนึ่งๆ การที่มนุษย์แบ่งเป็นชาตินั้น ชาตินี้ อาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2551: 2)

วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัวแต่ละครอบครัวมีลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันภายในครอบครัว ถือเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยขัดเกลาความประพฤติของสมาชิกใน ครอบครัว ข้อตกลงในครอบครัวเป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวตกลงร่วมกันและพร้อมใจกันปฏิบัติตาม ลักษณะการดำเนินชีวิตในแต่ละครอบครัวได้หล่อหลอมให้สมาชิกครอบครัวแต่ละครอบครัว มีลักษณะนิสัยและความรับผิดชอบที่แตกต่างกันถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม (วัฒนธรรมครอบครัว http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/1379-00: เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2557)

ชนชาติไทยสืบเชื้อสายมาจากมองโกล เช่นเดียวกับชาวจีน ในอดีตชาวจีนเรียกชาวไทยว่า มุงลุงหรือปา แต่ชาวไทยเรียกตัวเองว่า อ้ายลาว ครั้งแต่พุทธกาลเป็นต้นมา ส่วนชนชาติไทยที่อพยพ ลงมาทางใต้ทางแม่น้ำสาละวินหรือแม่น้ำคงคาทางตอนเหนือของพม่า เรียกว่า ไทใหญ่ หรือ รัฐฉาน (สุพัฒตรา สุภาพ 2534: 1) ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยปะปนกัน มากมายหลายกลุ่ม รวมทั้งชาวไทใหญ่ หรือกลุ่มชนที่เรียกว่า “ไต” ก็เป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่อาศัย อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่มีประวัติความเป็นมา สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สัมพันธ์ ใกล้เคียงกับคนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งทางสังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งจะมีการเปลี่ยนแปลง ที่แตกต่างกันไปตามสภาพชุมชนและปัจจัยจากภายในและปัจจัยภายนอกสังคม (พิมุข ชาญชนะวัฒน์ 2546: 1)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทได้กระจายตัวอยู่ในเขตตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้การปกครองของอาณาจักรต่างๆ มีการติดต่อกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรืองอำนาจมาก่อน มีการรวมกลุ่มอยู่ในรูปแบบหมู่บ้าน ชุมชน หรือ สังคมเมืองในระดับย่อมและการดำเนินชีวิตจะต้องขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐของอาณาจักรที่ตนเองสังกัดอยู่ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ไทไม่ได้อยู่ภายใต้อาณาจักรใดอาณาจักรหนึ่ง ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนาเกิดขึ้นเพราะการอพยพผู้คนจากนครรัฐต่างๆ มาอยู่ตามพื้นที่ที่จัดให้ หรือในระยะหลังอาจเคลื่อนย้ายอพยพเข้ามาเอง เนื่องจากปัญหาทางด้านการทำมาหากินและการเมืองภายในประเทศ (เฟื่องฟ้า ลัษมณี 2545: 1) อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ที่เคลื่อนย้ายมาก่อนได้มาอยู่แบบผสมผสานกับชาวล้านนา เช่น ไทใหญ่ ไทยพวน ไทลื้อ ไทจีน ฯลฯ ไทใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไทที่มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในภูมิภาคแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวไทใหญ่เรียกตัวเองว่า “คนไต” (Tai) อังกฤษและพม่าเรียก “ชาน” (Shan) ชาวไทยพื้นเมืองและไทยภาคกลางเรียกว่า “เงี้ยว” คำว่า “เงี้ยว” เป็นชื่อเรียกที่ชาวไทใหญ่ไม่ชอบนักเพราะเป็นคำส่อไปในทางดูถูก (ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ 2541: 10)

วัฒนธรรมครอบครัวของชาวไทใหญ่จะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมีความเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดลอม เชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในเรื่องบ้านเสื่อเมือง คือวิญญาณของผู้ที่มานุกเบิกสร้างหมู่บ้าน เชื่อเรื่องการแต่งงาน การเดินทาง การผจญภัย จะต้องขอมา หอเจ้าบ้านที่คอยคุ้มครองปกป้อง ความเชื่อเรื่องแต่งงาน ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การเกิด การตาย (โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติล้านนา 2551: 48-57) และการขอมาต่อบิตามารดาญาติผู้ใหญ่ ขอขมาพระสงฆ์ และทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ ฟังธรรมตามประเพณี ชาวไทใหญ่มีความเชื่อกันว่าบิตามารดา ก็คือพระพุทธเจ้าคนแรก (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา 2554)

จังหวัดเชียงราย นับว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวไทใหญ่ได้อพยพเข้ามาอยู่หลายอำเภอ และหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ติดกับเขตชายแดนที่มีการอพยพของ ชาวไทใหญ่จากประเทศเมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มาอาศัยปลูก บ้านเรือนมากกว่า 60 ปี (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2551: 49) ชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกส่วนใหญ่ เป็นชาวไทใหญ่ที่อพยพโดยการข้ามแม่น้ำโขงมา และมาสร้างครอบครัวในหมู่บ้าน ครอบครัว ไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกมีการดำเนินชีวิตที่ผูกพันความเชื่อตามกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมครอบครัว เมื่อประกอบพิธีกรรมใดๆ ก็มักจะกระทำเหมือนพิธีกรรมในอดีตให้มากที่สุด ไม่ให้ผิดเพี้ยน โดยผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวกจะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตครอบครัวให้แก่สมาชิก ในครอบครัวให้ยึดปฏิบัติ สืบต่อมาถึงลูกหลานจากรุ่นสู่อีกรุ่น ทำให้หมู่บ้านสบรวกมีวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตในครอบครัวของชาวไทใหญ่ไว้อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบันที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ (ทิพวรรณ โดแดง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 พฤษภาคม 2557)

การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกมีความน่าสนใจควรที่จะศึกษาเพราะครอบครัวชาติพันธุ์ในสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามในอดีตที่ถ่ายทอดกันมาในครอบครัวจางหายไป เพราะไม่ได้รับการรักษาและอนุรักษ์ไว้ การศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ของผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวก ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ที่ถ่ายทอดกันมายาวนาน โดยศึกษาจากผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกที่มากด้วยองค์ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมครอบครัว ด้านการดำเนินชีวิตที่สามารถดูแลตัวเอง ครอบครัว ไม่เป็นภาระของลูกหลาน มีความสุขตามอัตภาพ และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตในสภาพครอบครัวที่อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งผู้สูงอายุไทใหญ่ยังดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านสบรวกอย่างมีความสุข และชุมชนบ้านสบรวกยังให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวที่ชัดเจน

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ และการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นการนำเสนอการดำเนินชีวิตครอบครัวไทใหญ่ ในด้านวัฒนธรรมครอบครัว โดยยึดจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมครอบครัวที่การถ่ายทอดเรื่องราววัฒนธรรมครอบครัวจากอดีตสู่ปัจจุบันของหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาใช้ประกอบการจัดการศึกษา การนำมาปรับใช้ในหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน และกิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ให้แก่กลุ่มคนทั่วไปหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ การศึกษาในครั้งนี้ถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญในการขยายการศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรมครอบครัวของผู้สูงอายุในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

2.1 ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่จาก หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

2.2 วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

3. คำถามการวิจัย

3.1 ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นอย่างไร

3.2 วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นอย่างไร

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

4.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาชีวิตครอบครัวไทใหญ่จากมุมมองผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยคัดเลือกผู้สูงอายุที่มีสัญชาติไทใหญ่อายุตั้งแต่ 60 ขึ้นไป จำนวน 30 คน ไม่จำกัดเพศ

4.2 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีสัญชาติไทใหญ่ ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึงวันที่ 30 สิงหาคม 2557

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้มีนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

5.1 วัฒนธรรมครอบครัว หมายถึง ระเบียบแบบแผน การดำเนินชีวิตคนในครอบครัว ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าและมีศีลธรรมในครอบครัว เริ่มตั้งแต่การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตในครอบครัว การสานสัมพันธ์กับชุมชน และการจากไปของสมาชิกครอบครัว

5.2 ครอบครัวไทใหญ่ผู้สูงอายุ หมายถึง ครอบครัวผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่มีสัญชาติไทใหญ่อาศัยในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

5.3 วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ หมายถึง การดำเนินชีวิตที่มีการถ่ายทอดเรื่องราว ตามขนบธรรมเนียมประเพณีด้านการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวไทใหญ่โดยเริ่มจากการ

เริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตในครอบครัว การสานสัมพันธ์กับชุมชน การจากไปของสมาชิก
ครอบครัวในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

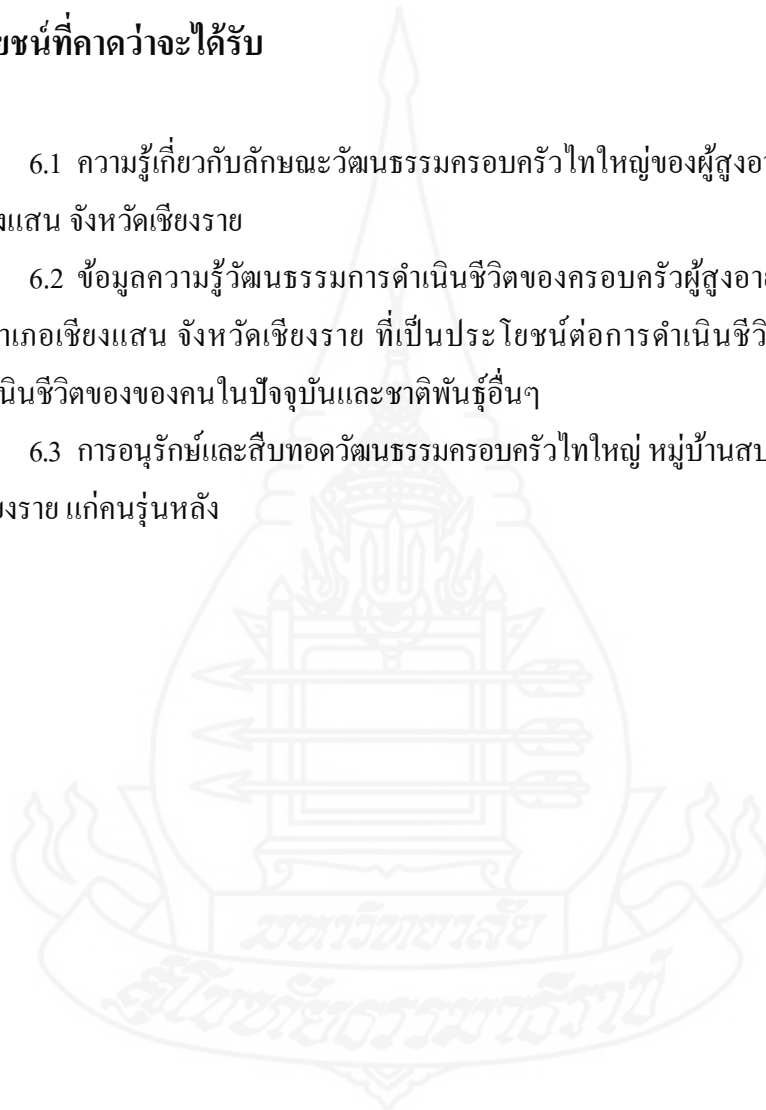
5.4 ผู้สูงอายุไทใหญ่ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปตามพระราชบัญญัติ
ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่อาศัยในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ความรู้เกี่ยวกับลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ของผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวก
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

6.2 ข้อมูลความรู้วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้าน
สบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปปรับใช้
ในการดำเนินชีวิตของของคนในปัจจุบันและชาติพันธุ์อื่นๆ

6.3 การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย แก่คนรุ่นหลัง

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จากการค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ สามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัว
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศึกษาครอบครัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวชาติพันธุ์ไทใหญ่
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัว

วัฒนธรรมครอบครัวในการศึกษานี้จะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมครอบครัวที่เป็นตัวหล่อหลอมกำหนดการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวให้มีระบบและบ่งบอกถึงตัวตน ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดทั้ง 2 ส่วน โดยแบ่งออกเป็น 1) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม 2) แนวคิดครอบครัว 3) ความหมายของวัฒนธรรมครอบครัว ดังนี้

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

การศึกษาด้านแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรม ความสำคัญ และองค์ประกอบของวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ความหมายของวัฒนธรรม 2) ความสำคัญของวัฒนธรรม 3) ลักษณะของวัฒนธรรม 4) องค์ประกอบของวัฒนธรรม มีดังนี้

1.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เพราะคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งมาจากคำบาลีว่า “วฒฺสฺ” ซึ่งแปลว่า เจริญงอกงาม คำว่า “ธรรม” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “ธฺรฺม” หมายถึง ความดี (พวงพกา คูโรวาท 2539: 37) และหมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

กำหนดขึ้น อาจจะเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้น อาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ (อมรา พงศาพิชญ์ 2541: 1) ซึ่งอาจจะหมายถึงวิธีการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต และเครื่องมือเครื่องใช้ วัตถุสิ่งของต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการเหล่านั้นจะเป็นสิ่งของที่หามาจากธรรมชาติ หรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม วัฒนธรรมคือวิธีการต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตทางกลาง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเป็นสิ่งที่มีการสืบต่อเนื่องเป็นมรดกทางสังคมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งตามลำดับ (รัชนีกร เศรษฐ 2536: 4) วัฒนธรรมอาจรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคม ทั้งความคิด ความรู้สึก ความประพฤติ กิริยาอาการ ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ประดิษฐกรรมต่างๆ ที่สังคมยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ศรีเลา เกษพรหม 2539: 2)

1.1.2 ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ชาติมีสภาพและความเป็นอยู่ที่ต่างจากสัตว์โลกทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม และขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ช่วยให้มีมนุษย์และสังคมพัฒนาขึ้นโดยลำดับอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าวัฒนธรรมมีคุณค่าเหมาะสมก็สามารถช่วยเหลือให้สังคมเจริญขึ้นได้มากเป็นเงาตามตัวและความเหมาะสมของวัฒนธรรม ก็คือการก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตในสังคม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2551: 5) สอดคล้องกับ ณรงค์ เล็งประชา (2539: 19-20) ได้สรุปความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ วัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตราย สามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความผูกพันเป็นพวกเดียวกัน ถือว่าเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ วัฒนธรรมช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมทางบรรทัดฐานช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่ดี มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิต ขยัน ประหยัด อุตุน มีระเบียบวินัยที่ดี สังคมก็จะเจริญก้าวหน้า

1.1.3 ลักษณะของวัฒนธรรม

ในลักษณะชนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2551: 26-27)

1) ชนบธรรมเนียมประเพณี การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันย่อมต้องมีข้อตกลงที่ยอมรับกันทั่วไปว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ ข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการแต่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ ชนบธรรมเนียมหรือประเพณีถือเป็นแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน แล้วยึดถือปฏิบัติกันต่อๆ กันมาเรื่อยๆ อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้าง แต่การเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปอย่างช้าๆ

2) ความเชื่อ มีการกล่าวถึงวัฒนธรรมความเชื่อนี้ หมายถึง ความเชื่อทางศาสนา หรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ สังคมทุกสังคมมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่งเพราะความเชื่อเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ตา เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า ไม่ว่าความเชื่อทางศาสนาจะมีรูปแบบใด ความเชื่อทางศาสนาก็ยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2545: 43-45) ได้สรุปลักษณะวัฒนธรรมจะมีพื้นฐานเป็นเช่นเดียวกันดังนี้

1) วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ หรือไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่เป็นผลรวมของความคิดของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แล้วรู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต นอกจากเรียนรู้จากธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมตนเอง จากครอบครัว เพื่อนฝูงและสถาบันทางสังคมอื่นๆ การเรียนรู้ทั้งหลายนี้เป็นสิ่งทำให้มนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้น

2) วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งรุ่นต่อไปไม่มีสิ้นสุด เป็นสมบัติส่วนรวมซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนร่วมกัน ทั้งนี้เพราะมนุษย์รู้จักจดจำและศึกษาอดีต สามารถนำอดีตมาใช้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังได้ นอกจากนี้มนุษย์ยังสามารถใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประสบการณ์ต่อกัน ทำให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นมรดกสู่คนรุ่นต่อไป

3) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สังคมต้องยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมนั้นๆ อยู่ร่วมกันได้ การกำหนดกฎเกณฑ์ การสร้างระเบียบต่างๆ ก็เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของสังคมนั้นๆ ฉะนั้นสมาชิกทุกคนจึงต้องยึดถือและปฏิบัติตามแบบฉบับของสังคมของตน

4) วัฒนธรรมเป็นความพึงพอใจของมนุษยชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เลือกที่จะปฏิบัติหรือประพฤติ เช่น การบริโภค การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม

5) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บูรณาการปรับได้ มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับ วัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเกี่ยวข้องและสามารถปรับวัฒนธรรมจากภายนอกให้เหมาะสมกับ สังคมของตนได้ นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังบูรณาการของมนุษยชาติโดยส่วนรวม การหิบบิยม การชิมชั๊บ และการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมระหว่างท้องถิ่นหรือเผ่าพันธุ์ก็เป็นธรรมชาติที่เกิดจาก ความต้องการของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

6) วัฒนธรรมสิ้นสุดหรือตายได้ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อความผาสุก ของมนุษย์เอง ฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ได้ตราบที่มนุษย์หรือสังคมต้องการ วัฒนธรรม ที่มนุษย์หรือสังคมไม่ต้องการเป็นวัฒนธรรมที่พบจวบจนว่า วัฒนธรรมตาย (Dead Culture)

จะเห็นได้ว่าลักษณะธรรมชาติของวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เลื่อนไหล ถ่ายทอด และเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งภายในกลุ่มชนเดียวกัน หรือระหว่างท้องถิ่น ระหว่างชาติพันธุ์

1.1.4 องค์ประกอบของวัฒนธรรม

สุพัตรา สุภาพ (2542: 35-36) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรม โดยทั่วไปมี 4 ประการดังนี้

1) องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือวัฒนธรรมทางวัตถุที่มี รูปร่างสามารถจับแตะต้องได้ เช่น บ้าน โรงเรียน ถนน เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ อาวุธ โบสถ์ วิหาร ตลอดจนผลิตทางศิลปกรรมของมนุษย์และสิ่งที่ไม่มรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ ในการ ติดต่อสื่อสารความหมาย หลักวิชาคำนวณ มาตรการ ชั่ง ตวง วัด

2) องค์การ (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มมีการจัดอย่างเป็น ระเบียบ มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ มีวัตถุประสงค์และ วิธีการดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มที่เล็กที่สุด) กรรมการ ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ (เป็นองค์กรที่ใหญ่ที่สุด)

3) องค์พิธีการ (Usage) หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป และแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ มักจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย รวมถึงพิธีการแต่งกายและการรับประทานอาหาร เช่น การแต่งกายเครื่องแบบทางราชการ หรือการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศในงานรัฐพิธีต่างๆ

4) องค์มคติ (Concept) หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็นตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สมควรหรือไม่ เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อ เรื่องการแต่งงาน ผัวเดียวเมียเดียว ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี

1.1.5 วัฒนธรรมกับศาสนา

วัฒนธรรมกับศาสนาอาจได้แบ่งได้ 2 ระดับคือ ศาสนาในระดับความเชื่อ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ และอาจรวมความเชื่อในรูปแบบต่างๆ ไว้ด้วยกัน และอีกระดับหนึ่งคือ สถาบันศาสนาซึ่งมีทั้งความเชื่อการจัดองค์กร และผู้ประกอบการพิธีกรรม ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติตน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม จะประกอบไปด้วย พิธีกรรมและผู้ประกอบการพิธีกรรม การพิจารณาศาสนาต้องพิจารณาทั้งลัทธิความเชื่อและการปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ศาสนามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทั้งส่วนที่เป็น นามธรรมและรูปธรรม และจะรวมไปถึงการประกอบประเพณี ค่านิยม โลกทัศน์ และวิถีชีวิต (อมรา พงศาพิชญ์ 2541: 26- 29)

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้คิดระเบียบ กฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดระเบียบตลอดจนระบบความคิด ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น องค์ประกอบของวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีการ และที่องค์คติ เป็นตัวกำหนดการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่ยอมรับและปฏิบัติ สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

1.2 ความหมายครอบครัว

การศึกษาด้านแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายของวัฒนธรรม ความสำคัญ และองค์ประกอบของวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความหมายของครอบครัว 2) ความหมายของวัฒนธรรมครอบครัว

1.2.1 ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวหมายถึงผู้ที่ร่วมครัวเรือนคือสามี ภรรยาและบุตร (ราชบัณฑิตยสถาน 2556: 165) และการอยู่ร่วมกันมิใช่เพียงแต่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ แต่ต่างคนต่างจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันหมายถึงผู้ร่วมครัวเรือน ได้แก่ สามี ภรรยา และบุตร นอกจากนี้ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา ต่างให้ความหมายของครอบครัวในลักษณะต่างกัน ในความหมายทางสังคมวิทยา ครอบครัวคือ รูปแบบของบุคคล 2 คนหรือกลุ่มบุคคลสร้างแบบหรือโครงสร้างของการอยู่ร่วมกัน ในความหมายของนักจิตวิทยา ครอบครัวคือ สถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจาก ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน (พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2550: 4)

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี (2537: 40-44) กล่าวว่า รูปแบบครอบครัวมีความแตกต่างกันไปหลายประเภท จึงเป็นการยากที่จะ

ให้คำนิยามคำว่าครอบครัวได้อย่างชัดเจน เมื่อกล่าวถึงครอบครัวอาจอ้างถึงความสัมพันธ์อย่างน้อยหนึ่งรูปแบบหรือมากกว่านั้นก็ได้ เช่น ระบบย่อยด้านสามีภรรยา ระบบย่อยด้านพ่อแม่ เป็นต้น

จิตตินันท์ เคชะคุปต์ และคณะ (2553: 65-67) ความหมายของครอบครัวในแง่วิชาการที่แตกต่างกันออกไปมีดังนี้

1) ครอบครัวในแง่ชีววิทยา ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่นสามี ภรรยาที่มีบุตรที่เกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา

2) ครอบครัวในแง่กฎหมาย ชายหญิงที่จดทะเบียนสมรสกัน มีบุตร คนเหล่านี้เป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บิดา มารดาและบุตรมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดามารดา

3) ครอบครัวในแง่เศรษฐกิจ ครอบครัวคือคนที่ใช้จ่ายร่วมกัน จากเงินงบเดียวกัน

4) ครอบครัวในแง่สังคม ครอบครัวคือกลุ่มคนที่รวมกันอยู่ในบ้านเดียวกัน สังคมเดียวกัน อาจจะไม่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวพันกันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ลูกจ้างอยู่ในบ้านเดียวกันมีค่าใช้จ่ายร่วมกัน เป็นต้น

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 ได้กำหนดความหมายของครอบครัวไว้กว้างๆ ดังนี้ “ครอบครัว” หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลัก เป็นแกนกลางของสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลากหลายลักษณะนอกเหนือจากครอบครัวที่ครบถ้วนทั้งบิดา มารดา และบุตร จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกันเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต อยู่ในบ้านเดียวกัน สังคมเดียวกัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ตลอดจนใช้จ่ายร่วมกัน จากเงินงบเดียวกัน

1.3 ความหมายของวัฒนธรรมครอบครัว

ครอบครัวแต่ละครอบครัวจะมีการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัวที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมในครอบครัวและข้อตกลงร่วมกันภายในครอบครัว วัฒนธรรมในครอบครัวของคนมีหลายประการเช่น เคารพญาติผู้ใหญ่ และผู้ที่มีอายุมากกว่า เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลลูกหลานในทางที่ดีงาม แสดงความเคารพในกันแบบไทย วัฒนธรรมที่ดีงามเหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขัดเกลาความประพฤติของสมาชิกในครอบครัว ข้อตกลงในครอบครัวเป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวตกลงร่วมกันและพร้อมใจกันปฏิบัติตาม คนในครอบครัวแต่ละครอบครัวจึงมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมในครอบครัวและข้อตกลงร่วมกัน

ในแต่ละครอบครัวที่มีความแตกต่างกัน บางครอบครัวสอนให้ลูกหลานรู้จักทำงานบ้าน รับผิดชอบ ในหน้าที่ของตนเอง รู้จักช่วยเหลือตนเองในเรื่องต่างๆ ขณะที่บางครอบครัวตามใจลูกหลานมาก เป็นพิเศษ เมื่ออยากได้สิ่งใดก็จัดหามาให้ บางครอบครัวสมาชิกในบ้านไม่ต้องทำงานในบ้านเลย เพราะมีคนรับใช้คอยทำให้ทุกอย่าง อยากได้อะไรก็บอกให้คนรับใช้จัดหามาให้ ลักษณะการดำเนินชีวิต ในแต่ละครอบครัวได้หล่อหลอมให้เด็กแต่ละคนมีลักษณะนิสัยและความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน แต่เมื่อเด็กๆ มาเรียนหนังสือในโรงเรียน และมาใช้ชีวิตอยู่ที่โรงเรียนร่วมกับคนอื่น เด็กๆ ไม่สามารถ นำนิสัยหรือความเคยชินที่ปฏิบัติที่บ้านมาใช้ที่โรงเรียนได้ ดังนั้นจึงต้องรู้จักเรียนรู้วัฒนธรรมใน โรงเรียน (เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ.2555)

วัฒนธรรมครอบครัว เกิดจากค่านิยมความเชื่อความศรัทธาและการให้คุณค่าต่อ ครอบครัวที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหรือตามข้อตกลงที่สมาชิกครอบครัวเห็นคุณค่าในการ ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน คนในครอบครัวแต่ละครอบครัวที่มีความแตกต่างกันทั้งนี้เพราะวัฒนธรรม ในครอบครัวและข้อตกลงร่วมกันในแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกันลักษณะการดำเนินชีวิต ในแต่ละครอบครัวหล่อหลอมให้สมาชิกครอบครัวแต่ละคนมีลักษณะนิสัยและระบบคุณค่า ที่แตกต่างกัน (จิตตินันท์ เศษะคุปต์ และคณะ 2556: 13)

วัฒนธรรมครอบครัวจากการได้ศึกษาเอกสาร อาจหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ สร้างขึ้นและปรากฏอยู่ในครอบครัว สังคม ของมนุษย์ รวมถึงการสื่อสารภาษา เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตในครอบครัว เริ่มตั้งแต่ การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตในครอบครัว การสานสัมพันธ์กับชุมชน และ การจากไปของ สมาชิกครอบครัว ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า และศีลธรรม วัฒนธรรมครอบครัวเป็นมรดกที่รับช่วงสืบทอดกันมาโดยลำดับ เราไม่ได้นำวัฒนธรรมติดตัวมา ตั้งแต่เกิด แต่เราเกิดขึ้นท่ามกลางวัฒนธรรม และต้องเรียนรู้วัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นกองทุนใหญ่ เป็นสมบัติล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้รักษาไว้ เพราะว่าเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ดึงมาเจริญงอกงาม วัฒนธรรมในครอบครัวนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการคือ 1) องค์วัตถุ คือ วัฒนธรรม ครอบครัทางวัตถุที่มีรูปร่างสามารถจับแตะต้องได้ เช่น บ้าน เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ โบสถ์ วิหาร ตลอดจนผลผลิตทางศิลปกรรมของมนุษย์และสิ่งที่ไม่มรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ ในการ ติดต่อสื่อสาร 2) องค์การ มีการจัดกลุ่มมีการจัดอย่างเป็นระเบียบ มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ มีวัตถุประสงค์และวิการดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน ซึ่งครอบครัว (กลุ่มที่เล็กที่สุด) ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน 3) องค์พิธีการ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรม เช่น พิธีการ แต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ มักจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย รวมถึงพิธีการ

แต่งกาย และการรับประทานอาหาร 4) องค์กรดี ความเชื่อในครอบครัว ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สมควรหรือไม่ เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องการแต่งงาน ผัวเดียว เมียเดียว ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศึกษารอบครัว

ศึกษารอบครัวที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะอธิบายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ระบบหน้าที่ ความสำคัญและความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย 1) ความหมายของศึกษารอบครัว 2) หน้าที่และความสำคัญ 3) รูปแบบและความสัมพันธ์ในครอบครัว 4) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2.1 ความหมายของศึกษารอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณค่าของมนุษย์ ตลอดจนถ่ายทอดค่านิยม เจตคติ อุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของบุคคล การศึกษาค้นคว้าด้านครอบครัวเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจกับเรื่องราวชีวิตครอบครัวมนุษย์และมีมิติต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับครอบครัวด้วยกระบวนการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ที่มีระบบแบบแผนเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ทั้งฐานะที่เป็นกลุ่มบุคคล หรือหน่วยย่อยของสังคม (หน่วยครอบครัว) และในฐานะสถาบันของสังคมหรือสถาบันครอบครัวที่เป็นพื้นฐานทางสังคมที่เล็กที่สุด (จิตตินันท์ เศษะกุลปต์ 2556: 1) ครอบครัวมีหน้าที่ให้การศึกษา การอบรมขัดเกลาสมาชิกใหม่เหมือนครอบครัวในสังคมอื่น พ่อแม่หรือญาติสนิทเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาครอบครัวชนบทที่พ่อแม่ออกไปทำงานในเมือง ทั้งลูกอยู่กับญาติจึงอบรมเลี้ยงดูได้ไม่เต็มที่ สิ่งที่พ่อแม่ปลูกฝังส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการเป็นคนดี มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือผู้อื่น โดยเฉพาะคนชราหรือคนที่อายุน้อยกว่าสอนให้รู้จักญาติทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่สอนการเป็นพลเมืองในระเบียบสังคม สอนให้ชวนชวหาความรู้ ทั้งเพื่อประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในอนาคต (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2544: 79-80) สอดคล้องกับคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2537: 23) ได้อธิบายครอบครัวศึกษาไว้ว่าครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์สติปัญญา บุคลิกภาพและพฤติกรรมทางสังคมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยเยาว์นี้อาจจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในระยะหลังได้ พัฒนาการในวัยเด็กตอนต้นมิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวลำพัง แต่หากเป็นพัฒนาการท่ามกลางสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวและได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากครอบครัว

การศึกษาครอบครัว หมายถึง การมุ่งเน้นทำความเข้าใจกับเรื่องราวชีวิตครอบครัวมนุษย์และมิติต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับครอบครัว รวมถึงการมีหน้าที่ให้การอบรมขัดเกลาสมาชิกใหม่ พ่อ แม่ หรือญาติสนิทเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณค่าของมนุษย์ ตลอดจนถ่ายทอดค่านิยม เจตคติ อุบิสัยใจคอ และบุคลิกภาพของบุคคล โดยมีปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว

2.2 หน้าที่และความสำคัญ

หน้าที่และความสำคัญในครอบครัวถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) หน้าที่ครอบครัว 2) ความสำคัญ ดังนี้

2.2.1 หน้าที่ครอบครัว

ตามแนวคิดของ LaRossa & Reitzes, 1993; Smith, Hamon, Ingoldsby & Miller, 2009 อ้างใน (พูนสุข เวชวิฐาน 2557: 51-54) ซึ่งสรุปแนวคิดและความสำคัญของทฤษฎีหน้าที่ในครอบครัว ประกอบด้วย

1) หน้าที่ หมายถึง บริการต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวจัดหาให้แก่สังคม เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการดำรงอยู่ของครอบครัว คือ การทำหน้าที่ในการรับใช้หรือให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อให้สังคมโดยรวมดำรงอยู่ได้

2) หน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว หมายถึง ภารกิจที่จำเป็นในการดำเนินการในครอบครัวเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ สิ่งที่สำคัญคือการจัดหาสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่จำเป็นของสมาชิกครอบครัวซึ่งในอดีตนั้นเพศชายมีความเหมาะสมในการรับผิดชอบต่อภารกิจหรือหน้าที่ในการหารายได้ให้แก่ครอบครัวเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว เช่น ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ค่าเช่าบ้าน หรือผ่อนชำระค่างวดในการซื้อบ้าน

3) หน้าที่ในการดูแลครอบครัว หมายถึง การปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการก่อให้เกิดความสุขหรือความพึงพอใจทางด้านจิตใจแก่สมาชิกในครอบครัว การปฏิสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับความรัก การสื่อสาร และการให้การสนับสนุน ทั้งด้านความเป็นอยู่ ร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าเพศหญิงมีความเหมาะสมและสามารถมากกว่าเพศชายในการทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจและความรู้สึกแก่ลูกและสมาชิกอื่น ๆ

นอกเหนือจากหน้าที่ในการดูแลดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ครอบครัวยังมีหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวซึ่งจิตตินันท์ เตชะคุปต์ (2553: 149-150) ได้สรุปแนวคิดการอบรมขัดเกลาออกเป็น 3 แนวคิดไว้ว่า

1) การอบรมขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวเป็นกระบวนการเรียนรู้ ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และบรรทัดฐานของครอบครัวที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก มีความสำคัญทั้งในมุมมอง ด้านสังคมและบุคคล มีเป้าหมายในการปลูกฝังวินัย กระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคมมี 4 แบบ คือ การเลียนแบบ การเทียบเคียง ความอับอาย และความรู้สึกลึกซึ้ง พ่อแม่ พี่น้องเครือญาติ และผู้เกี่ยวข้องต่างมีอิทธิพลในกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม

2) การอบรมขัดเกลาทางสังคมของบริบทที่หลากหลายทางวัฒนธรรม มีความแตกต่างกันทั้งด้านลักษณะทั่วไปของครอบครัว รูปแบบวิธีการ อันส่งผลต่อการส่งเสริม คุณภาพคนและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งลักษณะครอบครัวต่างวัฒนธรรมก็มีการขัดเกลาทางสังคมแตกต่างกันออกไป

3) การอบรมเลี้ยงดูส่งผลต่อคุณภาพคนอย่างมาก รูปแบบการอบรมขัดเกลาที่เหมาะสมจะช่วยให้ส่งเสริมคุณภาพของเด็กและเยาวชนทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูประกอบด้วย ลักษณะของจิตใจและพฤติกรรมของผู้ให้การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว โครงสร้างของครอบครัว ตลอดจนสภาพแวดล้อมภายในบ้านและบุคคลแวดล้อมในครอบครัว บิดา มารดา จะมีบทบาทสำคัญของการให้เด็กยอมรับสื่อที่เหมาะสม

หน้าที่สมาชิกครอบครัวคือการหาสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกโดยรวม คอยดูแลในบริการต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัว หาเลี้ยงครอบครัวและการดูแลครอบครัวทุกๆ ด้านในครอบครัวเพื่อดำรงอยู่ได้ ตลอดจนหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู ขัดเกลาเด็ก และเยาวชน เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ

2.2.2 ความสำคัญ

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคม สังคมแรกของมนุษย์ ครอบครัวทุกครอบครัว มีวิวัฒนาการเพื่อแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมกับสมาชิกครอบครัว ให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างอบอุ่น มีวงจรครอบครัวที่เรียกว่าวัฏจักรครอบครัวที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามพัฒนาการ สภาพแวดล้อมในสังคม เมื่อสมาชิกออกจากครอบครัวหนึ่งก็จะไปสร้างอีกครอบครัวหนึ่ง และก่อให้เกิดสถาบันครอบครัวที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2540: 16)

ครอบครัวมีความสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านของบุคคลเพราะครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกของมนุษย์ รูปแบบครอบครัว มีความสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัว ซึ่งพรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2550: 18-19) สรุปประเด็นหลักได้ดังต่อไปนี้

1) ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกซึ่งปรากฏในทุกลักษณะของครอบครัว

2) ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ถ้าความสัมพันธ์นี้ดี ครอบครัวจะมั่นคง และสร้างสรรค์สมาชิกในครอบครัวจะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในชีวิต

3) ความสำคัญในหน้าที่หลักของครอบครัวที่มีต่อบุคคล คือ บทเรียนในการต่อสู้ชีวิต บทบาททางเพศทั้งชายและหญิง ค่านิยม ทักษะคติในการประกอบอาชีพและสุนทรียภาพแห่งชีวิต

2.3 รูปแบบและความสัมพันธ์ในครอบครัว

ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2545: 15-20) ได้สรุปโครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1) กลุ่มครอบครัวเชิงเดี่ยว หรือเรียกสั้นๆ ว่าครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวแบบนี้มักเป็นครอบครัวของคนรุ่นหนุ่มสาว โดยจะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก สามีและภรรยา ต้องทำงานนอกบ้าน แม้มีลูกก็ต้องพึ่งพามุคคลอื่นช่วยเหลือลูกให้ และปัจจุบันมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นมากในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในสังคมเมืองหรือสังคมชนบท

2) ครอบครัวขยาย มีรูปแบบที่สำคัญสองรูปแบบคือ รูปแบบทางชีวภาพและรูปแบบทางสังคม ปัจจัยทางชีวภาพหรือโมเลกุลของครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก 1 คน หรือมากกว่านั้น กลุ่มครอบครัวขยาย ครอบครัวในรูปแบบนี้มีมักจะมีผลดีกับสมาชิกครอบครัวในแง่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและสามารถพึ่งพิงกันได้ ครอบครัวขยายจะมีสมาชิกในครอบครัว 3 รุ่นขึ้นไป นับตั้งแต่ เทียด ทวด ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูก และหลาน อย่างไรก็ตามครอบครัวขนาดใหญ่ มีคนรวมกันจำนวนมากอาจเกิดความขัดแย้งคับข้องใจกันได้ง่าย สมาชิกรุ่นหนุ่มสาวอาจรู้สึกไม่อิสระในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในบางกรณี แม้แต่ในเรื่องการเลี้ยงดูลูกของตนเอง ผู้อาวุโสอาจเข้าแทรกแซงการเลี้ยงดูได้เช่นกัน

3) ครอบครัวที่มีการจัดโครงสร้างใหม่ เป็นรูปแบบของครอบครัวที่มีลักษณะผิดแผกไปจากครอบครัวปกติ เช่น ครอบครัวที่มีเฉพาะคนแก่และเด็ก เป็นครอบครัวที่พบมากในชนบทไทย ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอยู่อย่างเดียวตาย สืบเนื่องจากการที่ครอบครัวสมัยใหม่นิยมที่จะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหากเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวคนโสด ไม่ว่าจะเป็นหญิงโสดหรือชายโสด ลักษณะนี้เกิดขึ้นได้เนื่องจากปรากฏการณ์ที่มีผู้สนใจเป็นโสดมากขึ้นในปัจจุบัน ครอบครัวที่มีคู่สมรสเป็นเพศเดียวกัน กลุ่มชายรักร่วมเพศ และหญิงรักร่วมเพศมีปรากฏขึ้นในสังคมไทยและต่างประเทศชัดเจนมากขึ้น

ตารางที่ 2.1 ลักษณะของครอบครัวแบบต่างๆ

แบบเดี่ยว	แบบขยาย	แบบจัดโครงสร้างใหม่
เชิงสายเลือด	มี 3 รุ่น	สมรสใหม่ ^{ก/}
เชิงสังคม	รวมญาติพี่น้อง	อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน
มีพ่อหรือแม่คนเดียว	แบบชนเผ่า	เพศเดียวกัน ^{ข/}
รับเป็นบุตรบุญธรรม ^{ก/} เด็กหลอดแก้ว ^{ข/}	มีภรรยาหลายคน ^{ข/}	

ก/ การหย่าร้างเป็นที่ยอมรับในประเทศส่วนมาก

ข/ เป็นที่ยอมรับทางกฎหมายมากขึ้นเฉพาะในบางประเทศ

ค/ ในประเทศที่ยอมรับบุตรบุญธรรมทางกฎหมาย

ที่มา : คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี 2537.

ความสัมพันธ์ในครอบครัวในด้านการอยู่ร่วมกัน ครอบครัวที่มีวัยแตกต่างกัน ความแตกต่างระหว่างวัยจะทำให้แนวความคิด ทักษะคติ ค่านิยม แตกต่างกันไปมาก และอาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่าง ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน ทำให้แต่ละรุ่นขาดความเข้าใจในพฤติกรรมของกันและกัน เช่นผู้สูงอายุในสังคมไทยอาจจะมีทัศนคติเกี่ยวกับจารีตประเพณีที่แตกต่างกับคนรุ่นลูก รุ่นหลาน (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2550: 86)

รูปแบบและความสัมพันธ์ในครอบครัวจะมีความแตกต่างกันออกไปตามโครงสร้างและรูปแบบครอบครัวเช่น ครอบครัวเชิงเดี่ยว ครอบครัวขยาย และครอบครัวที่มีการจัดโครงสร้างใหม่ ตลอดจนช่วงอายุของสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกันอาจทำให้เกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ในครอบครัวได้

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2.4.1 ทฤษฎีสัมพันธเชิงสัญลักษณ์

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2553:46-47) ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ คือ การแสดงออกพฤติกรรมของบุคคลต่อผู้อื่นในสังคมในรูปแบบของการสื่อความหมายซึ่งเกิดจากการกระทำร่วมกันของบุคคลที่มีความหมายร่วมกันหากปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ครอบครัว จะรวมถึงการแสดงออกของสมาชิกในครอบครัวด้วยการใช้สัญลักษณ์ที่ครอบครัวเข้าใจความหมายร่วมกัน เช่น เมื่อทารกู้สึกหิวจะร้องไห้แม่จะเดินมาให้นมพร้อมร้องเพลงกล่อม สอดคล้องกับทฤษฎี

ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) เป็นแนวคิดที่เสนอโดย จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ได้พัฒนาแนวคิดโดยให้ความสำคัญกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ (symbolic meaning) ที่บุคคลมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้ที่แสดงพฤติกรรมหมายความว่า “พฤติกรรมที่เราจะแสดงออกมา เป็นการตอบสนองต่อสิ่งที่เราคิดว่าพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงออกมานั้น มีความหมายอย่างไร” ซึ่งความหมายของพฤติกรรมนั้นมีมากมายเกินกว่าพฤติกรรมที่เราสังเกตเห็นได้ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เน้นที่ความคิดและจิตใจ ซึ่งต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviouralism) (อุดมศักดิ์ มหาวิวัฒน์ 2557: 48) เช่นเดียวกับ Ritzer (2003) อ้างใน (ศิขรา ศิริสาร 2556) อธิบายว่า ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ให้ความสนใจในผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายและสัญลักษณ์บนพื้นฐานของการกระทำระหว่างคนด้วยกัน นักคิดคนสำคัญ G.H.Mead ที่สนใจในประเด็นของกระบวนการคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งในความหมายและสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นต่างส่งผลให้เกิดทั้งการกระทำของคนเพียงคนเดียวและการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มคนด้วย นอกจากนั้นแล้วในกระบวนการของกระทำที่คนมีต่อสัญลักษณ์ส่งผลให้คนเราจะสื่อสารตีความและตอบสนองต่อสัญลักษณ์บนพื้นฐานของการตีความในแต่ละบุคคลหรืออีกนัยหนึ่งคือคนเราจะเข้าใจต่อสัญลักษณ์ต่างกันเพราะอิทธิพลของประสบการณ์ภูมิหลังนั่นเอง

2.4.2 ทฤษฎีระบบครอบครัว

แนวคิดระบบครอบครัวตามหลักทฤษฎีของ เบอเรนสและบรอนเฟนเบรนเนอร์สรุปได้ดังนี้ (พูนสุข เวชวิฐาน 2557: 118-122)

เบอเรนส ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะระบบครอบครัวออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) ครอบครัวที่มีลักษณะบูรณาการสูง เป็นลักษณะครอบครัวที่มีแผนปฏิบัติ มีระเบียบวินัย และมีการพึ่งพาต่อกันและ

2) ครอบครัวที่ไม่มีลักษณะบูรณาการเป็นลักษณะครอบครัวที่ไม่มีแบบแผนปฏิบัติ ไม่มีระเบียบวินัยและไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน

บรอนเฟนเบรนเนอร์ ได้แบ่งระบบชั้นการปฏิสัมพันธ์ของระบบครอบครัวและสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัวจากชั้นในสุดไปสู่ชั้นนอกสุดออกเป็น 4 ระบบ คือ

1) ระบบจุลภาค (microsystem) เป็นระบบชั้นในสุดหรือเล็กสุด หมายถึงสมาชิกครอบครัวแต่ละคน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของปัจเจกบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ และสุขภาพ กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวสมาชิกครอบครัว นอกจากนั้นยังรวมถึง ศูนย์ดูแลเด็ก วัด เพื่อนบ้าน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็กหรือสมาชิกครอบครัวขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดเด็ก

2) ระบบชั้นกลาง (mesosystem) เป็นระบบปฏิสัมพันธ์ระบบที่อยู่กลางระหว่างชั้นในสุดและชั้นนอก หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบชั้นในสุดทั้งระบบ ซึ่งรวมครอบครัวที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ ที่อยู่แวดล้อมในระยะใกล้เคียงทั้งหมด ได้แก่ ชุมชนที่อยู่รอบๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด

3) ระบบภายนอก (exosystem) เป็นระบบที่อยู่ชั้นนอกต่อจากชั้นกลาง ซึ่งหมายถึง สถาบันต่างๆ ที่นอกเหนือจากสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับเด็กและสมาชิกครอบครัว ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการเด็กในทางอ้อม ตัวอย่างเช่น สถานที่ทำงานของพ่อแม่ ญาติพี่น้องในครอบครัวขยาย เพื่อนบ้าน หน่วยงานบริการทางสังคม เป็นต้น

4) ระบบมหภาค (macrosystem) เป็นระบบใหญ่ชั้นนอกสุดนอกเหนือจาก 3 ระบบที่กล่าวมาแล้ว มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัวระบบมหภาค ได้แก่ ประเพณีต่างๆ วัฒนธรรม คุณค่า ทศนคติ และกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กและสมาชิกครอบครัว

2.4.3 ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัว

พูนสุข เวชวิฐาน (2557: 72-75) ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวของ Roder & White, 1993; Smith, Hamon, Ingoldsby & Miller, 2009 ออกเป็น 5 สมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ 1 ครอบครัวมีขั้นตอนของการพัฒนาการต่างๆ เช่นเดียวกับปัจเจกบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวให้ความสำคัญกับขั้นตอนต่างๆ ของพัฒนาการครอบครัว มีการเปลี่ยนผ่านของครอบครัวจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการของปัจเจกบุคคล

สมมุติฐานที่ 2 ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาครอบครัว สมาชิกครอบครัวมีหน้าที่ที่ต้องดำเนินการ โดยมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนนั้นๆ กระบวนการพัฒนาของครอบครัวในแต่ละขั้นตอนจะมีหน้าที่การทำงานที่สมาชิกในครอบครัวต้องดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงเพื่อเตรียมการเข้าสู่กระบวนการพัฒนาครอบครัวในขั้นตอนต่อไป

สมมุติฐานที่ 3 กระบวนการพัฒนาการของครอบครัวมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน พัฒนาการของปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของสมาชิกในครอบครัว พัฒนาการของครอบครัวโดยรวมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาครอบครัวในแต่ละคนด้วย

สมมุติฐานที่ 4 การศึกษาครอบครัวต้องทำการวิเคราะห์ครอบครัวในหลายระดับในการศึกษาครอบครัวต้องพิจารณาเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวในหลากหลายระดับ ประกอบด้วยระดับของสังคม ระดับของครอบครัว และระดับของปัจเจกบุคคล ช่วงเวลาในอดีตหรือประวัติความเป็นมา ย่อมมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาการครอบครัวและสมาชิกครอบครัว

สมมุติฐานที่ 5 การศึกษาครอบครัวต้องศึกษาตลอดช่วงเวลา การศึกษาครอบครัวต้องศึกษาตลอดเวลาที่เปลี่ยนแปลง จึงจะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับพัฒนาการครอบครัวได้ตลอดเวลาที่เปลี่ยนไป และต้องศึกษาครอบครัวในระยะยาวมากกว่าการศึกษาครอบครัวเฉพาะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ทฤษฎีในการดำเนินชีวิตในครอบครัวเริ่มต้นจากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ในครอบครัว ทฤษฎีด้านระบบครอบครัว และทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวที่มีการเปลี่ยนจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งซึ่งสมาชิกครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาของครอบครัวในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาการขั้นต่อไป

3. แนวคิดผู้สูงอายุ

แนวคิดและทฤษฎีผู้สูงอายุจากการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) ความหมายของผู้สูงอายุ 2) สถานการณ์ผู้สูงอายุ 3) สิทธิของผู้สูงอายุ และ 4) ครอบครัวและสังคมผู้สูงอายุ

3.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (นันทศักดิ์ ชรรฆมานวัตร และกฤษณา เตริยฉนิรัตน์ 2553: 10) สอดคล้องกับศรีธรรม ธนะภูมิ (2555: 31) กล่าวว่า ผู้สูงอายุหรือวัยชราเริ่มตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป ภาวะชรามีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับ การบำรุงรักษา พันธุกรรมและการพัฒนาในอดีต วัยชราเป็นระยะสุดท้ายของชีวิต อาจยาวนาน 10-20 ปี หรือมากกว่านั้น แตกต่างกัน ถ้ามีการเตรียมตัวเตรียมใจก่อนเข้าสู่วัยนี้ มาแต่วัยกลางคนจะสามารถปรับตัวรับบทบาทของวัยชราได้ตามสมควรแก่ฐานะ วัยสูงอายุเป็นวัยของการพักผ่อนอย่างสงบมีการพัฒนาจิตใจสามารถปรับตัวต่อสภาพต่างๆในชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ

วัยชรา คือ วัยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ความเสื่อมของร่างกายมีมาก มีความเสื่อมที่ลดลง คือ ผิวหนังบางลงแห้งลง ต่อมเหงื่อทำงานน้อยลง ต่อมไขมันทำงานน้อยลง เส้นผมและขนร่วงมาก หูตึง ฟันสึกกร่อน (รัชนิวรรธ แก้วรังสี 2554: 15) คำที่ใช้เรียกว่า คนแก่ คนชราหรือผู้สูงอายุ โดยทั่วไปเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีอายุมาก ผมหาว หน้าตาเหี่ยวช่น การเคลื่อนไหวเชื่องช้า ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 347) คำว่า “ชรา” แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มนักวิชาการ ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าคำนี้ก่อให้เกิดความหดหู่ใจและความถดถอย สิ้นหวัง ดังนั้นที่ประชุมคณะอาวุโส โดยมี พล.ต.ท.หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน จึงได้กำหนดคำให้เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ซึ่งคำนี้ได้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิและประสบการณ์ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร 2544: 8-9)

บรรลุ ศิริพานิช (2537: 125) แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ตามอายุและภาวะสุขภาพต่างๆ ไป คือ

3.1.1 ผู้สูงอายุระดับต้น มีอายุระหว่าง 60-70 ปี ระดับนี้สภาวะทางกายภาพและสรีรวิทยา ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นส่วนใหญ่

3.1.2 ผู้สูงอายุระดับกลาง มีอายุระหว่าง 71-80 ปี ระดับนี้สภาวะทางกายภาพและสรีรวิทยาเริ่มเปลี่ยนแปลงไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การช่วยเหลือตนเองบกพร่อง เริ่มต้องการความช่วยเหลือในบางอย่าง

3.1.3 ผู้สูงอายุระดับปลาย มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป ระดับนี้สภาวะทางกายภาพและสรีรวิทยาเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด บางคนมีความพิการ บางคนช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ

ในความหมายของสังคมไทยนั้น คือ ร่มโพธิ์ร่มไทร ควรให้ความเคารพยกย่อง เพราะมีคุณค่าทั้งต่อครอบครัวและสังคม แม้ว่าผู้สูงอายุจะลดสถานภาพและบทบาทลงไปบ้าง แต่ก็ยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับคนรุ่นปัจจุบันเป็นอย่างดี ไม่มีผู้ใดปล่อยให้ท่านเผชิญความโดดเดี่ยวและทอดทิ้ง ในทางตรงกันข้าม ผู้สูงอายุเป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของลูกหลาน ปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานมีความสุข ผู้สูงอายุจึงเปรียบได้กับต้นโพธิ์ ต้นไทร ที่มีกิ่งก้านแผ่ปกคลุมเป็นร่มเงาที่พึ่งได้ทั้งกายและทางใจให้แก่ลูกหลาน (ปรีชา อุปโยคิน 2553: 32)

จากการศึกษาผู้สูงอายุอาจหมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นวัยที่พ้นจากการทำงานทางราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีความเสื่อมถอยด้านร่างกายและจิตใจ แต่ผู้สูงอายุตามสังคมไทยยังคงได้รับการยกย่องให้เกียรติว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิและประสบการณ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของลูกหลาน ปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานมีความสุข เปรียบเสมือนกับต้นโพธิ์ต้นไทรคอยให้ร่มเงาแก่ลูกหลาน

3.2 สถานการณ์ผู้สูงอายุ

สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันที่มีสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. 2553 เป็นร้อยละ 11.9 และในอีก 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2573) จะเพิ่มเป็นมากกว่า 2 เท่าตัว อยู่ที่ร้อยละ 25 ซึ่งถือว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างเต็มตัว ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานที่เกือหนุนดูแลผู้สูงอายุนั้นลดลง จากปี พ.ศ. 2553 มีประชากรแรงงานโดยเฉลี่ย 6 คน ต่อการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน จะลดลงเหลือแค่เพียง 2 คนในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งจะส่งผลให้คนวัยแรงงานมีภาระที่ต้องเกื้อหนุนดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุไทยนั้นมีอายุยืนขึ้น และกลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง และวัยปลายเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีสัดส่วนผู้สูงอายุหญิงมากกว่าชาย ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อก้าวถึงผู้สูงอายุ และการจัดบริการเพื่อผู้สูงอายุ จึงควรพิจารณาถึง

มิติทางเพศสภาพ (Gender) ด้วยสถานการณ์เชิงโครงสร้างประชากรที่กล่าวมา เป็นตัวสะท้อนให้เห็นความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการจัดบริการในด้านต่างๆ ที่เอื้อให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพสามารถดูแลตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ยืนยาว และเมื่อผู้สูงอายุช่วยเหลือตนเองได้ลำบากขึ้นหรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ย่อมต้องมีบริการดูแลทางด้านสุขภาพ และด้านสังคมรองรับผู้สูงอายุไทยร้อยละ 21.5 หรือ 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุทั้งหมด ประเมินสุขภาพตนเองว่าไม่ดี โดยเฉพาะในผู้สูงอายุหญิงและผู้สูงอายุที่มีอายุมาก นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุที่พิการ ร้อยละ 22.1 หรือเกือบ 1 ใน 4 เช่นกัน จำเป็นต้องมีการดำเนินการในระดับนโยบายใน 3 ประเด็น เพื่อปรับปรุงระบบบริการสุขภาพให้มีลักษณะเชิงรุกและเชื่อมโยงโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติและกองทุนผู้สูงอายุ 2553: 2)

สถานการณ์ศึกษาได้จัดทำข้อมูลปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทย ปี พ.ศ.2552 มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรในวัยสูงอายุ ระหว่าง ปี พ.ศ.2548 - พ.ศ.2552 พบว่า มีการศึกษาเฉลี่ยอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้นยังไม่สูงถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และโดยเฉลี่ยตั้งแต่ปีพ.ศ.2548 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นปีละ 0.1 กลุ่มที่มีระดับการศึกษาเฉลี่ยสูงจะอยู่ในจังหวัดที่เป็นเมืองหลวง หรือจังหวัดที่อยู่ใกล้เมืองหลวง ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ก่อนข้างสูง ส่วนในจังหวัดที่อยู่ห่างไกล หรือมีปัญหาในด้านต่าง ๆ ประชากรจะมีการศึกษาเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐาน และความพร้อมของผู้สูงอายุไทยในการที่จะแสวงหาความรู้ และทักษะต่างๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความสามารถในการดูแลตนเองและมีโอกาส ในการเลือก ทำกิจกรรมต่างๆ ได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยกว่า หน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจึงต้องให้ความสำคัญ ในการที่จะพัฒนาผู้สูงอายุให้สามารถปรับตัว และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2553:47) ผู้สูงอายุในอนาคตจะมีสัดส่วนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงเพิ่มขึ้นกว่าผู้สูงอายุในปัจจุบัน การที่ผู้สูงอายุในอนาคตมีแนวโน้มที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าปัจจุบัน น่าจะส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ การเข้าถึงข้อมูลสื่อสาร การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ทักษะและความต้องการด้านต่างๆ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทั้งด้านภาวะความเป็นอยู่ ภาวะสุขภาพ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะความต้องการทำงานหรือสวัสดิการที่มีคุณภาพของผู้สูงอายุ การกำหนดนโยบาย แผนการบริการและสวัสดิการต่าง ๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับคุณลักษณะด้านการศึกษาของผู้สูงอายุรุ่นต่อไป (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ 2554: 7-8)

สถานการณ์ความมั่นคงในครอบครัวจากการสำรวจกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ปานกลางขึ้นไป ในภาพรวมทั้งประเทศพบว่า มีผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ทั้งในส่วนของการทำงานด้วยตนเองหรือต้องใช้อุปกรณ์ช่วย เป็นสัดส่วนที่ไม่สูงนัก คิดเป็นร้อยละ 8.8 อย่างไรก็ตามในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกลับพบว่าตัวเลขของผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากมีค่อนข้างสูงกว่าในภาคอื่นๆ สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่เหลือ มีสุขภาพแข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 91.2 แต่ตัวเลขนี้มิได้สื่อว่าเรามีได้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบการดูแลระยะยาวเพื่อความมั่นคงของผู้สูงอายุ เนื่องจากพบปัญหาที่น่าเป็นห่วงคือ คนกลุ่มนี้มีอยู่ไม่น้อยที่ต้องอาศัยอยู่ตัวคนเดียวหรืออาศัยอยู่เพียงลำพังกับคู่สมรส ในขณะที่อีกจำนวนหนึ่งตกอยู่ในภาวะประสบปัญหาด้านความจำที่ควรจะต้องไปพบแพทย์เพื่อรับการประเมินและวินิจฉัยภาวะสมอง นอกเหนือจากนั้นผู้สูงอายุที่ยังแข็งแรงนี้อีกไม่น้อยที่ฝากเงินไว้กับสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน (โครงการวิจัยระบบการดูแลระยะยาวเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อวัยสูงอายุ 2553: ค)

สรุปได้ว่า สถานการณ์ด้านประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเป็นลำดับและในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะเพิ่มเป็นมากกว่า 2 เท่าตัว อยู่ที่ร้อยละ 25 ซึ่งถือว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างเต็มตัว ด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันมีการศึกษาน้อยกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่นๆ อย่างชัดเจน ประชากรผู้สูงอายุเพศหญิงส่วนใหญ่จะไม่รู้หนังสือมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย ด้านความมั่นคงในครอบครัวภาพรวมทั้งประเทศ พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 91.2 ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

3.3 สิทธิของผู้สูงอายุ

สิริสุดา ชาวคำเขต (2552: 229-231) ได้สรุปสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและนานาชาติที่พึงมีตามระเบียบ กฎหมายและรัฐธรรมนูญประเพณี

3.3.1 สิทธิทางการเมือง (political rights) ผู้สูงอายุย่อมมีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เช่น มีสิทธิในการออกเสียง ในการแสดงออกทางการเมืองและมีสิทธิในการเข้าร่วมในการปกครองประเทศ

3.3.2 สิทธิทางสังคม (social rights) เป็นสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในแง่ประกอบอาชีพความมั่นคงความปลอดภัย และสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในฐานะพลเมืองของประเทศ ดังนั้นผู้สูงอายุมีสิทธิในบริการสาธารณะ บริการสังคม สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ตลอดเวลา

3.3.3 สิทธิทางศาสนา (religious rights) ผู้สูงอายุมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิกายศาสนา และการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือสมาธิ

3.3.4 สิทธิทางวัฒนธรรม (cultural rights) เป็นสิทธิที่จะมีชีวิตที่ดีตามวิถีชีวิตของตนและตามครรลองของสังคม สิทธิในการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมของตน และที่สำคัญยิ่งก็คือ ผู้สูงอายุควรมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ การเคารพยกย่องนับถือและการคุ้มครองสวัสดิภาพจากสมาชิกครอบครัวและเครือญาติ

3.3.5 สิทธิทางการศึกษา (educational rights) สิทธิในการศึกษาแบบต่อเนื่อง ได้รับการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรม การแนะแนว การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา การพัฒนาความสามารถและศักยภาพเพื่อประกอบอาชีพหลังเกษียณอายุ

3.3.6 สิทธิในครอบครัว (familial rights) ผู้สูงอายุมีสิทธิในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และสิทธิที่จะอยู่กับสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูและคุ้มครองสวัสดิภาพเป็นอย่างดีกับสมาชิกในครอบครัว

3.4 ครอบครัวและสังคมผู้สูงอายุ

ครอบครัวนับเป็นสถาบันหลักและสถาบันพื้นฐาน ในการดูแลผู้สูงอายุของมนุษย์ทุกสังคมไม่ว่าชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมใดก็ตาม โดยส่วนใหญ่สมาชิกครอบครัวเพศหญิงมีหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลักในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน เป้าหมายสำคัญของการดูแลเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็น อันได้แก่ การดูแลและการจัดการด้านอาหารการกิน ด้านเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย ตลอดจนการดูแลและการจัดการด้านจิตใจและนันทนาการให้กับผู้สูงอายุในครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงมีความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ ความสำคัญของครอบครัวต่อผู้สูงอายุมองได้ 2 มิติหลัก คือ ความสำคัญของครอบครัวในฐานะผู้ที่มีหน้าที่ให้การดูแลและช่วยเหลือผู้สูงอายุในครอบครัวที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยความปลอดภัย การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และความสำคัญของครอบครัวในฐานะผู้ให้หรือผู้ตอบแทนบุญคุณ ครอบครัวโดยสมาชิกครอบครัวทุกคนควรตระหนักในการเป็นผู้ให้หรือตอบแทนบุญคุณผู้สูงอายุในแต่ละครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา และยาย ซึ่งเคยมีบทบาทการเป็นผู้ให้กับสมาชิกครอบครัวคือ ลูก หลาน และสมาชิกที่เกี่ยวข้องกันแบบญาติและอยู่อาศัยในครอบครัว (พูนสุข เวชวิฐาน 2557)

ปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ คนว่างงาน การติดยาเสพติดและติดเชื่อเฮดส์มากขึ้น เทคโนโลยีด้านต่างๆ เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้บทบาทผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัวและสังคมเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางที่มากขึ้นหรือลดลง หรือคงเดิมดังนี้ (บุญศรี นุเกตุ และคณะ 2550: 167-169)

3.4.1 ผู้สูงอายุต่อครอบครัว ในบทบาทในฐานะเป็นพ่อ-แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ ในสังคมไทย ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงแต่บุตรหลานยังให้ความเคารพยกย่องนับถือผู้สูงอายุ ในฐานะผู้อาวุโส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบุญคุณและทำคุณงามความดีในด้านต่างๆ ต่อครอบครัวและสังคมมาก่อน เช่น เป็นผู้ที่เคยเลี้ยงดู ให้การศึกษา เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต บทบาทเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน

3.4.2 ด้านช่วยเหลือครอบครัว ผู้สูงอายุมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวโดยการดูแลบ้านให้เพื่อป้องกันการลักขโมย ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยที่ยังให้การเลี้ยงดูบุตรหรือหลานที่มีภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทการดูแลหลานจะพบมากในสังคมไทย จากการที่บิดามารดาของเด็กต้องไปประกอบอาชีพนอกรบ้าน หรือบิดามารดาที่ป่วยหรือเสียชีวิตจากโรคเอดส์ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีความผูกพันรักใคร่เด็กเหมือนลูกแท้ๆ ของตัวเอง (กนกวรรณ เพียงเขต 2541:95-97)

3.4.3 ด้านผู้ช่วยเหลือด้านการเงินภายในครอบครัว ในปัจจุบันประเทศไทย ยังประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำงานหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ดังนั้นผู้สูงอายุ จึงช่วยเหลือหารายได้เพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระของบุตรหลาน ในครอบครัวและผู้สูงอายุชายมีส่วนช่วยเหลือการเงิน โดยตรงแก่ครอบครัวมากกว่าผู้สูงอายุหญิง (นภาพร ชโยวรรณ 2542: 15 - 18)

3.4.4 ด้านที่ปรึกษา ผู้สูงอายุนอกจากจะเป็นที่มีความอาวุโสแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีภูมิปัญญาหรือมีความรู้ ความสามารถในหลายด้าน ดังที่เรียกว่าคลังสมอง นอกจากนี้ ผู้สูงอายุไทยยังมีลักษณะของความโอบอ้อมอารี มีเมตตา ทำให้บุตรหลานมีความรู้สึกใกล้ชิดกับ ผู้สูงอายุอย่างแนบแน่น จึงมักไปขอคำแนะนำปรึกษาจากผู้สูงอายุอยู่เสมอ แต่บทบาทนี้อาจจะลดลง ไปบ้างในปัจจุบัน เนื่องจากบุตรหลานสามารถหาวิธีแก้ไขปัญหาโดยการปรึกษากับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางได้มากขึ้น

3.4.5 เป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาแก่ชุมชนหรือหน่วยงานต่างๆ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา นั้นบุคคลรุ่นหลังมักจะไปขอ คำแนะนำหรือคำปรึกษาอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่เกษียณอายุหรือเคยมี ประสบการณ์ในการทำงานด้านต่างๆ มาก่อนจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษาแก่หน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สามารถที่จะให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานนั้นๆ ได้ บทบาทนี้ยังพบในปัจจุบันและในอนาคตคาดว่าจะมีแนวโน้มมากขึ้น

สรุปได้ว่า ครอบครัวและสังคมมีความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ ในฐานะผู้มีหน้าที่ ให้การดูแลและช่วยเหลือผู้สูงอายุ และในฐานะผู้ให้หรือผู้ตอบแทนบุญคุณมีความสัมพันธ์ภาพที่ดี

ในครอบครัวและยึดมั่นในประเพณี สมาชิกในครอบครัวไทใหญ่ก็ยังคงให้ความเคารพยกย่องยำเกรงผู้อาวุโสในครอบครัว เช่น ปู่ย่า ตายาย เป็นอย่างมาก อีกทั้งผู้สูงอายุยังมีบทบาทที่สำคัญต่อครอบครัวในบทบาทในฐานะเป็นพ่อ-แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุมิมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวโดยการดูแลบ้านให้เพื่อป้องกันการลักขโมย ช่วยเหลือครอบครัวด้านการเงิน ด้านที่ปรึกษาและด้านผู้นำ ทั้งภายในครอบครัวและสังคมไทย ในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวชาติพันธุ์ไทใหญ่

วัฒนธรรมครอบครัวชาติพันธุ์ไทใหญ่ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ 1) ความเป็นมาของครอบครัวไทใหญ่ และการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย 2) สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ 3) วัฒนธรรมและความเชื่อชาวไทใหญ่ 4) บริบทชุมชน ดังนี้

4.1 ความเป็นมาของครอบครัวไทใหญ่

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งอยู่ในอาณาเขตการปกครองของพม่าหรือเมียนมาร์ต่างกระจายตัวอยู่เป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้าน เป็นเมืองอย่างกว้างขวางทั่วอาณาบริเวณที่เป็นรอยต่อประเทศจีน อินเดีย ทิเบต ไทย ลาว และเวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ในแผ่นดินเมียนมาร์ นิยมรวมกันเป็นสหพันธ์แห่งนครรัฐระหว่างเจ้าฟ้าเจ้าเมือง ถิ่นธรรมเนียมของรูปแบบการจัดตั้งทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นหลักฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดั้งเดิม (บุญยง เกศเทศ 2548: 224) บรรดา กลุ่ม “คนไทใหญ่” ทั้งหลายในภาคเหนือของประเทศเมียนมาร์ ดูเหมือนจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่ม ระบบการปกครองที่มีเจ้าฟ้าเป็นผู้นำ (สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ 2545: 6)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551: 44-56) ได้กล่าวประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทใหญ่ สังคมและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ในเอกสารสรุปได้ดังนี้ “ไทใหญ่” คือคำที่คนไทยใช้เรียกชื่อชนชาติหนึ่งในเขตตอนเหนือของประเทศไทย คนไทยภาคกลางในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รู้จักไทใหญ่มาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา หรือ “คนสยาม” สามารถรับรู้ถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างพวกตนกับพวกไทใหญ่ได้ดี และสามารถบอกเล่าเรื่องราวของพวกไทใหญ่ให้แก่ชาวตะวันตกที่เข้ามาเยือนกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้น ได้รับรู้ด้วย ในบันทึกของเดอ ลา ลูร์แบร์ ราชทูตฝรั่งเศสจากราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งมาเยือนกรุงศรีอยุธยา ระหว่างปี พ.ศ. 2229-2231 ได้ระบุว่า “อนึ่ง ชาวสยามที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ เรียกตนเองว่า ไทน้อย คือ เขียมเล็ก ตามที่ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่า ยังมีคนอีกพวกหนึ่งซึ่งป่าเถื่อนที่สุดเรียกกันว่าไทใหญ่ คือ เขียมใหญ่ ยังเป็นพวกที่อาศัยอยู่ทางเขตเขาภาคเหนือ” คนไทยตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์นิยมเรียกพวกไทใหญ่ว่า “เงี้ยว”

ตามที่คำล่านนาใช้เรียกพวกไทใหญ่ อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม มีแต่คน ล่านนาและไทยเท่านั้นที่ใช้คำว่า “เงี้ยว” หรือ “ไทใหญ่” ในขณะที่ชาวพม่าซึ่งมีความใกล้ชิดกับ ชาวไทใหญ่เหล่านี้เช่นกัน กลับเรียกพวกนี้ว่า “ชาน” (ฉาน) ในส่วนของกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า ไทใหญ่ เงี้ยว หรือ ชาน (ฉาน) นั้น พวกเขากลับไม่ได้เรียกตัวเองด้วยคำเหล่านี้เลย พวกเขาเรียก ตัวเองว่า “คนไท” (คนไต) ถิ่นที่อยู่ของชาวไทใหญ่ส่วนมากมีถิ่นที่อยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำ สาละวิน มีชุมชนกระจายจากบริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เรื่อยมาจนถึงบริเวณรัฐฉานของพม่า บางส่วนเลยเข้าไปอยู่เขตแดนรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย จากการขีดเส้นแบ่งพรมแดนในเขตภูมิภาคเอเชีย ทำให้อาณาบริเวณที่ชาวไทใหญ่อยู่อาศัยมานาน ต้องถูกแบ่งแยกและผู้คนก็อพยพกระจัดกระจายไปหลายๆ ประเทศ ดังนี้

4.1.1 ประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ในเขตรัฐชาน (ฉาน) ทางพม่า ตอนเหนือมีเมืองของชาวไทใหญ่มากมาย เช่น เมืองแสนหวี สีป้อ น้ำคำ หมูเจ เมืองนาย เมืองของห้วย เมืองตองเจ เมืองกาเล เมืองยาง เมืองมิด ฯลฯ

4.2.2 ประเทศจีน มีชาวไทใหญ่จำนวนมากอาศัยอยู่ที่บริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ ของมณฑลยูนนาน มีเมืองไทใหญ่ ได้แก่ เมืองมว เมืองวัน เมืองหล้า เมืองตี เมืองซอน เจฝาง เมืองฮิม เมืองกิ่งม้า เมืองตั้ง เมืองแจ่ง (แสง) เมืองบ่อ (เชียงกู่) เมืองเมือง ฯลฯ

4.2.3 ประเทศไทย บริเวณภาคเหนือที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกระจายอยู่ตาม จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่

4.2.4 ประเทศอินเดีย ในเขตรัฐอัสสัม โดยเฉพาะที่ตำบลช้างปानी ในแขวงเมือง สิพสาครและอรุณาจัลประเทศ

4.2.5 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทใหญ่ได้อาศัยอยู่ทาง ภาคเหนือจำนวนหนึ่ง เช่นกัน

เงี้ยวหรือไทใหญ่มีรัฐปกครองกันเองเป็นแคว้นหนึ่งต่างหากขึ้นตรงต่อประเทศ เมียนมาร์ มีเจ้าฟ้าเป็นประมุข เดิมเราเรียกรัฐนี้ว่า “สหรัฐไทยเดิม” ในสมัยที่ไทยได้เข้าทำการยึดครอง ระหว่างสงครามเอเชียบูรพาปี พ.ศ. 2485 มีอาณาเขตกว้างขวางขนาดมณฑลหนึ่งของไทยสมัยก่อน อยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย นับตั้งแต่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายเป็นต้นไป เป็นอาณาเขต ของเงี้ยว ภูมิประเทศสหรัฐไทใหญ่ไม่สม่ำเสมอกัน บางแห่งเป็นที่ต่ำมีหนองน้ำ บางแห่งเป็นภูเขาสูงชัน มีป่าไม้ล้อมรอบ ครอบครัวชาวไทใหญ่ได้อพยพมาอยู่ในจังหวัดเชียงรายหลายอำเภอ ตั้งแต่บ้านเรือน อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน เช่น ที่หมู่บ้านสันป่าก่อ บ้านหัวฝาย อำเภอเมือง บ้านต้นฮ่าง บ้านเหมืองฮ่อ อำเภอแม่จัน และบ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ชาวไทใหญ่เหล่านี้เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในไทยร่วม

50-60 ปี และได้กลายเป็นชาวเหนือ ตลอดจนขนบธรรมเนียมเดิมก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2551: 49-50)

ประเทศไทยมีชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาทำมาหากินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และ เชียงใหม่ ส่วนใหญ่เพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่มากนัก ประเทศอินเดีย ในรัฐอัสสัม มีชาวไทยใหญ่ ที่อพยพจากประเทศพม่าเข้าไปตั้งรกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลามากกว่า 600 ปีขึ้นไป และประเทศลาว ในภาคเหนือก็มีชาวไทยใหญ่ที่เรียกตนเองว่าไทใหญ่เหนืออาศัยอยู่จำนวนหนึ่งด้วยเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าปัจจุบันชาวไทยใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจายเป็นอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่บริเวณ รัฐอัสสัมของอินเดียทางตอนเหนือของพม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ทางเหนือของไทยและลาว (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา 2554)

ในปัจจุบันความไม่สงบในพม่าและการปกครองที่ไม่เรียบร้อยทำให้ชาวไทยใหญ่ จำนวนไม่น้อยอพยพเข้ามาสู่ประเทศ คนไทใหญ่จำนวนนับหมื่นคนลี้ภัยเข้ามาในประเทศไทย เพิ่งเข้ามาบ้าง เข้ามานานแล้วบ้าง แต่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ชัดเจนกับคนเหล่านี้ ไม่มีกำหนดให้ไทใหญ่ เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในประเทศไทย รวมทั้งไม่ยอมรับว่ากลุ่มไทใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยที่รัฐบาลไทย ต้องช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรมเพื่อรอการส่งกลับประเทศต้นทางเมื่อประเทศต้นทางมีความ ปลอดภัยแล้ว เมื่อรัฐบาลไม่จัดพื้นที่พักพิงชั่วคราวไว้รองรับที่ชายแดน ทำให้ชาวไทยใหญ่จำนวนมาก ทะลักสู่ตัวเมืองด้านใน ชาวไทยใหญ่เป็นแรงงานอพยพไม่ใช่ผู้ลี้ภัย ในความเป็นจริงชาวไทยใหญ่ ที่เข้ามาในเมืองไทยหลังจากเดือนมีนาคม พ.ศ. 2539 เป็นผู้หนีภัยการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากนโยบายของรัฐบาลทหารพม่า ซึ่งบังคับให้ประชาชนย้ายออกจากหมู่บ้าน 1,400 แห่งทางภาคกลาง ของรัฐฉาน ทำให้ประชาชนมากกว่า 3 แสนคนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนัก ชาวไทยใหญ่ จำนวนมากได้อพยพครอบครัว ซึ่งมีทั้งเด็ก ผู้หญิงและคนชรา ที่มีได้อยู่ในวัยแรงงานมาในเมืองไทย ชาวไทยใหญ่เป็น “พี่น้อง” กับคนไทย จึงผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้โดยง่าย แต่ในความเป็นจริงแล้วชาวไทยใหญ่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ ในฐานะคนผิดกฎหมาย นอกจากนี้ เด็กผู้หญิง คนชรา และคนพิการ มีความต้องการแหล่งพักพิงที่ปลอดภัยและความช่วยเหลือทางด้าน มนุษยธรรมเป็นอย่างมาก (สุรพงษ์ กองจันทึก 2550: 73-76)

ประเทศไทยมีชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาทำมาหากินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และ เชียงใหม่ ส่วนใหญ่เพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่มากนัก ประเทศอินเดีย ในรัฐอัสสัม มีชาวไทยใหญ่ ที่อพยพจากประเทศพม่าเข้าไปตั้งรกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลามากกว่า 600 ปีขึ้นไป และ ประเทศลาวในภาคเหนือก็มีชาวไทยใหญ่ที่เรียกตนเองว่าไทใหญ่เหนืออาศัยอยู่จำนวนหนึ่งด้วย เช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าปัจจุบันชาวไทยใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจาย เป็นอาณาบริเวณกว้างขวาง

ตั้งแต่บริเวณรัฐอัสสัมของอินเดียทางตอนเหนือของพม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ทางเหนือของ ไทยและลาว (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา 2554)

สรุปได้ว่า ความเป็นมาของครอบครัวไทใหญ่และการอพยพเข้ามาในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมาจากในภาคเหนือของประเทศเมียนมาร์ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์และนิยมเรียกพวกไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ตามที่คนล้านนาใช้เรียกพวกไทใหญ่ วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ครอบครัวไทใหญ่ จะมีความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิต และโครงสร้างของช่วงอายุหรือวัยของชาติพันธุ์ไทใหญ่ และไทใหญ่ ได้กระจายอยู่หลายประเทศ เช่น ประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย บริเวณภาคเหนือที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกระจายอยู่ตามจังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

4.3. สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่

เอกสารสนับสนุน โครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551: 44-56) ได้กล่าวว่าการตั้งชุมชนบ้านเมืองของไทใหญ่ จะเห็นได้จากสุภาษิตว่า “กว่าไปไหนให้เป็นหมู่ อยู่ไหนให้เป็นกอ” และ “กินน้ำร่วมห้วย กินกล้วย ร่วมหวี กินปลีร่วมกาย อาบน้ำร่วมตึง” แสดงให้เห็นว่าคนไทใหญ่เป็นสังคมที่เกิดจากการรวมตัว และตั้งชุมชนขึ้นมา โดยโครงสร้างการปกครองเปรียบเสมือน โครงสร้างของวงแหวน อันมีทองคำ เป็นวง และมีพลอยหรืออัญมณีเป็นหัวแหวน เช่นเดียวกับ โครงสร้างการปกครองที่มีครอบครัวเป็น หน่วยพื้นฐาน หลายครอบครัวมารวมตัวกันเป็นชุมชนบ้านหลายบ้านมารวมกันเป็นเอ็ง (ตำบล) หลายเอ็งมารวมกันเป็นเวียง หลายเวียงรวมตัวกันเป็นเมือง หลายเมืองรวมกันเป็นหอคำ (หอคำ หมายถึงที่อยู่ของเจ้าฟ้าผู้ปกครอง) ในที่สุดหลายเมืองหอคำรวมกันเป็นเมืองหอแสง อันหมายถึง จักรวรรดิหรืออาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาล หมู่บ้านไทใหญ่มักแวดล้อมด้วยแนวป่าไม้และต้นไม้ ใหญ่น้อย ร่มรื่น ตั้งโดดเด่นอยู่ท่ามกลางทุ่งนาหรือบริเวณเชิงเขาที่ด้านหน้าเป็นที่อันสมบูรณ์

สังคมไทใหญ่จะแยกกิจกรรมของวัยหนุ่มสาวออกจากวัยผู้ใหญ่ที่แต่งงานแล้ว อย่างเด็ดขาด หากต้องการเข้าร่วมต้องขออนุญาตหัวหน้าหัวหน้าก่อน ถือเป็นจารีตที่ต้องการห้าม ไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะเรื่องชู้สาวนั่นเอง สังคมไทใหญ่เป็นสังคม การค้าและการเกษตร ที่นำผลิตผลสินค้าการเกษตรหรือหัตถกรรมมาวางขายหน้าบ้าน ทำให้มีผู้มาซื้อ และมีคนมาฝากขาย หรือมีตัวแทนจำหน่าย สังคมไทใหญ่ยังแบ่งเป็นสังคมเมืองและสังคมบ้าน ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของขนาดและความหนาแน่นของครัวเรือน แต่แทบไม่มีความแตกต่างกัน ในแง่ของการดำรงชีพ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ ชาวไทใหญ่มักเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน บริเวณที่ราบลุ่มหุบเขา หรือที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ บ้านเรือนสร้างจากไม้ไผ่ยกพื้นสูงประมาณ 8 ฟุต หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึง อาชีพของชาวไทใหญ่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

เกษตรกรรม ปลูกข้าว ฝ้าย ยาสูบ อ้อย ข้าวโพด ถั่ว มะเขือเทศ ส้ม กล้วย มะนาว มะม่วง มะละกอ และเลี้ยงสัตว์ พวก วัว ควาย ม้า หมู ไก่ เป็นต้น ส่วนใหญ่ในอดีตหญิงไทใหญ่มักมีหน้าที่ทอผ้า ตักน้ำ เก็บฝืน ตำข้าว ทำอาหาร จ่ายตลาด บางคนยังทำงานหัตถกรรมในครัวเรือน เช่น การสานกบ ส่วนผู้ชายทำหน้าที่สร้างบ้านเรือน ทำนา ทำไร่ อย่างไรก็ตามชายหญิงจะช่วยกันเพาะปลูกในฤดูหว่านไถและเก็บเกี่ยว แต่ปัจจุบันอาชีพก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ชาวไทใหญ่จึงมีอาชีพหลากหลายขึ้น เช่น รับราชการ ค้าขาย เป็นเจ้าของกิจการ เป็นต้น

4.4 วัฒนธรรมและความเชื่อชาวไทใหญ่

เอกสารสนับสนุน โครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551: 48-56) สรุปวัฒนธรรมและความเชื่อชาวไทใหญ่ไว้ว่าที่มาของวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณกาล อันเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทใหญ่ จากการศึกษาจากบันทึกของ Mr. W.R. Hillia ซึ่งสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้คิดและแปลไว้ ซึ่งเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทใหญ่ช่วงที่ชาวตะวันตกได้เดินทางเข้าไปสัมผัสกับชีวิตกลุ่มชนต่างๆ ในดินแดนเขตพม่า ความเชื่อเหล่านี้ยังคงปรากฏในหมู่ชาวไทใหญ่ปัจจุบันบ้าง หากแต่ได้ถูกวัฒนธรรมสมัยใหม่กลบไปมาแล้ว ได้แก่

4.4.1 ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวไทใหญ่มีความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายประการ เช่น ความเชื่อเรื่องเสื้อบ้าน เสื้อเมือง หรือผีเสื้อบ้าน คือการเป็นคนประกอบพิธีให้แก่ดวงวิญญาณของผู้มาบุกเบิกสร้างหมู่บ้านแรก เพื่อขอให้ผีพันธุ้เจริญงอกงามสมาชิกในหมู่บ้านอยู่ดีกินดี ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ชาวไทใหญ่จะเชื่อเรื่องฤกษ์ยามมาก การกระทำใดมักจะเชื่อเรื่องฤกษ์ยามเสมอ เช่น การออกศึกหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ก็จะต้องดูวันที่แตกต่างกันออกไป

4.4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเชื่อหลังการเกิด ชาวไทใหญ่เชื่อว่าเมื่อตั้งครรภ์ไม่ต้องแยกแม่ออกจากฝูงชน และไม่มีเรื่องของการบวงสรวง แต่เมื่อคลอดบุตรมาแล้วมีข้อปฏิบัติคือห้ามไม่ให้รับประทานของแสลงต่างๆ เป็นเวลา 1 เดือน ได้แก่ เนื้อแพะ เนื้อสมันย่าง ปลาปาโมง ขนมันจิ้น น้ำมัน ผักกูด หอม และมะเขือ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ถูกกับทารกที่เพิ่งคลอด การอยู่ไฟเมื่อคลอดบุตรแล้วต้องเอาผ้าพันท้องแม่แล้วนั่งฟังกระดานหรือนอนแอ่นพุงเพื่ออยู่ไฟ ไม้พินที่ใช้ช้อนไฟนั้นใช้ไม้อะไรก็ได้แต่จะหาได้ ไม้ที่นิยมใช้ส่วนใหญ่คือ ไม้เนียม (คล้ายไม้ไผ่) ไม้กูด ไม้กะเวก (เทือกเฟิน) ไม้มูดและไม้เกา ยกเว้นไม้ที่เผาแล้วมีน้ำยางไหลออกมา ห้ามแม่อาบน้ำภายหลังจากการคลอด 7 วัน และก่อนที่จะลงมือทำงานการเรือนได้ตามปกตินั้น ต้องเข้ากระโจมอาบน้ำชำระ

ร่างกายให้บริสุทธิ์ และสวมเสื้อผ้าใหม่ ฝ่ายข้างพ่อนั้นไม่มีพิธีรีตองมาก แต่จะห้ามทำในสิ่งต่อไปนี้ คือ การไล่หุม แบกหามผี (คนตาย) ขูดหลุม หรือกลบหลุมเพลาะ และชกต่อยกับใคร

4.4.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงาน การแต่งงานของคนไทใหญ่เน้นยึดถือความเป็นอิสระ สังคมยอมรับให้แต่งงานได้สุดแต่ใจรักไม่ถือกลุ่ม เมื่อชายหนุ่มเกิดความพึงพอใจหญิงสาว ก็จะหมั้นไปเยี่ยมสนทนาวินิจฉัยกับนางนั้นที่เรือนพ่อแม่ของนาง ถ้านางนั้นเกิดความรักใคร่ชอบพอดอบสาวเจ้าก็จะไปเยี่ยมยังเรือนฝ่ายชายบ้างเพื่อให้พ่อแม่ฝ่ายชายรับรู้ แล้วค้างอยู่เรือนนั้นเลย ในวันแต่งงาน เหล่าญาติสนิทมิตรสหายทั้งสองฝ่ายจะมาชุมนุมกันยังเรือนฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายชายจะนำเอาเกลือใส่ใบเมี่ยงห่อด้วยก้นกับสินสอด สุกแต่แล้วแต่สถานะของครอบครัวฝ่ายชาย ใสในภาชนะที่เตรียมไว้ทั้งหมดนี้เป็นค่าน้ำนมหรือค่าทำขวัญครอบครัวฝ่ายหญิง สำหรับการหย่าร้างของสามีภรรยาในสังคมคนไทใหญ่สามารถกระทำได้โดยความตกลงปลงใจของทั้ง 2 คน สามีอนุญาตให้เป็นอิสระและต่อไปสามารถแต่งงานใหม่ได้หากพบเนื้อคู่คนใหม่ ในกรณีที่ฝ่ายภรรยาขอหย่าแต่ฝ่ายสามีไม่ยินยอมนั้น ข้างภรรยาสามารถใช้เงินไถ่ตัวเองเป็นอิสระได้ (สมัยนั้นระบุว่าถ้าเป็นหญิงสาวสามีชกตีไปใช้เงิน 30 บาท)

4.4.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาการเจ็บป่วย หากเกิดการเจ็บป่วย ชาวไทใหญ่นิยมรักษาด้วยวิธี เช่น ยาต้ม ยางผงแห้งบด และยาสด เป็นสมุนไพรที่หมอยาจะเป็นผู้ไปหามาจากใบ ราก ดอก ผล เปลือก แก่น กะพี้ หรือเนื้อไม้ สมุนไพรส่วนใหญ่จากตำราที่มีการเขียนมาและเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมา การรักษาอาจจะรักษาแบบนวดตามสาเหตุ หากไม่หายอาจจะเข้าใจว่าเกิดจากผี จึงเลี้ยงมาใช้ในการเป่าผีและรดน้ำมันต์ หรือบนบานผีสาวเทวดาศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเจ็บป่วยเกินแก้ไขถึงแก่ความตาย ญาติมิตร สามีและภรรยา หรือบุตร ต้องพรรณนาคุณความดีที่ผู้ป่วยนั้นได้ทำมาแต่ก่อน ทั้งกับพุทธศาสนาและต่อผู้คนในชาตินี้ บรรดาสิ่งที่ผู้ป่วยได้ฟังนั้นเป็นการระลึกไว้ พนมมือรับและเมื่อสิ้นลมก็จะร้องตะโกนบอกหนทางสวรรค์ให้ระลึกถึงพุทธคุณ

4.4.5 ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย เมื่อสิ้นลมแล้ว ศพจะได้รับการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าใหม่ ซึ่งจะต้องระวังไม่ให้เสื้อผ้านั้นมีรอยไหม้เป็นอันตราย เนื่องด้วยมีความเชื่อว่ารอยไหม้นั้นจะส่งผลไปเผาเจ้าตัวถึงชาติหน้า ศพจะถูกนำไปฝังในป่าดงหรือป่าช้าใกล้บริเวณบ้าน ญาติมิตรจะร่วมกันขูดหลุมฝัง ทำการปิดกวาดหลุมฝังศพด้วยหญ้าคาหรือหนาม เพื่อขับไล่ปีศาจซึ่งอาจสิงอยู่ ณ ที่นั้นมาก่อนให้หนีพ้นไปเสีย สำหรับญาติมิตรที่ไปช่วยฝังศพแล้วนั้นหากได้สัมผัสกับร่างของผู้ตายต้องอาบน้ำชำระขจัดสิ่งร้ายกายเสียก่อนที่จะกลับเข้าเรือนของตนเองได้ ภายหลังจากงานศพไม่มีการไว้ทุกข์ด้วยการแต่งกายทั้งชายหญิง สำหรับคนโสดทั้งชายและหญิง หากตายลงก่อนที่จะได้แต่งงานก่อนเอาศพไปฝัง ต้องให้ศพได้ก่ออดวิยะมนุษย์หรือหมอนหรือท่อนไม้ เพื่อสมมุติว่าได้เป็นผัว

เมื่อกันแล้วจึงจะสามารถนำศพลงไปฝังหลุมได้ หากล้มทำพิธีนี้แล้วคนที่ตายไปนั้นไปเกิดชาติหน้าก็ต้องตายทั้งไม่ได้แต่งงานอีก

4.4.6 ความเชื่อเกี่ยวกับช่วงวัย คนไทใหญ่มีสุภาษิตกล่าวไว้ว่า “สามปานเจ็ดแซน” เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์โครงสร้างช่วงอายุและช่วงวัยของสังคมไทใหญ่อย่างชัดเจน คำว่า “สามปาน” เปรียบเทียบในอีกลักษณะทางสังคมคนไทใหญ่ว่า “สามขาเกง” หมายถึง เหล็กสามขา เครื่องวางภาชนะหุงต้มที่ทำด้วยโลหะหรือก้อนหินสามเส้น “สามขา” จึงหมายถึงการตั้งได้อย่างมั่นคงยั่งยืน โครงสร้างของช่วงอายุเริ่มตั้งแต่เกิดถึงอายุขัยที่กำหนดเป็น 7 ช่วง (แซน) และ 3 ปาน คือ

- 1) แซนลูกอ่อน อายุ 0-6 ปี เข้าสู่ช่วงก่อนเรียน
- 2) แซนลูกอ่อน อายุ 7-12 ปี เข้าสู่ช่วงวัยเรียน เรียนรู้หน้าที่ความรับผิดชอบ
- 3) แซนลูกอ่อนฮาด อายุ 13-18 ปี เข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยหนุ่มสาว เรียนรู้ข้อปฏิบัติและค่านิยมเบื้องต้นเริ่มกระบวนการเรียนรู้เป็นผู้นำ
- 4) แซนคนหนุ่ม อายุ 19-30 ปี ถือเป็นวัยหนุ่มสาว จะเรียนรู้ค่านิยม วิถีชีวิตของชาติพันธุ์ สามารถเลือกเป็นผู้นำกลุ่มเยาวชน และเป็นวัยที่สามารถแต่งงานได้
- 5) แซนคนคร่าว อายุ 31-42 ปี เข้าสู่วัยกลางคน เข้าเลือกเป็นกลุ่มผู้นำกลุ่มหนุ่มสาวและคนคร่าว มีส่วนร่วมการนำกิจกรรมต่างๆทางสังคมในชุมชน
- 6) แซนคนโหลง อายุ 42-52 ปี วัยผู้ใหญ่เป็นผู้นำชุมชน
- 7) แซนคนเต่า อายุ 52 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นวัยผู้สูงอายุแล้ว เป็นผู้รู้ประกอบพิธีกรรม ดูแลให้คำปรึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี สังคม และการเมืองการปกครอง

ในช่วงวัยแรงงาน ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ปาน” ซึ่งแบ่งออกเป็นช่วง 3 ช่วง หรือ 3 ปาน คือ 1) ปานหนุ่มสาว เป็นช่วงที่ต้องเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรม มีหัวหน้ากลุ่มทั้งฝ่ายหญิงและชาย 2) ปานพ่อบ้านแม่บ้าน เป็นช่วงที่ต้องเรียนรู้สังคมและเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพ เข้าร่วมเป็นผู้นำ การสร้างสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การเมือง มีทั้งหัวหน้ากลุ่มฝ่ายหญิงชาย 3) ปานคนเต่า เป็นช่วงของการทำงานที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือแก่คนวัยอ่อนกว่า

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อหลังการเกิด ความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงาน ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาการเจ็บป่วยด้วยยาสมุนไพร ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย การฝังศพ ความเชื่อเกี่ยวกับช่วงวัยและแบ่งช่วงวัยทำงานออกเป็น 3 วัย คือวัยหนุ่มสาว วัยพ่อบ้านแม่บ้าน และวัยสูงอายุที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นวัยผู้สูงอายุตามหลักสร้างช่วงวัยของชาติพันธุ์ไทใหญ่

4.5 บริบทชุมชน

หมู่บ้านสบรวกมีชื่อเดิมว่า “เมืองเกียง” ในอดีตการปลูกบ้านพักอาศัยมีไม้กัทลีหลังคาเรือนต่อมาเมื่อมีชาวบ้านเข้ามาอยู่มากขึ้น จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามปากน้ำรวก เรียกว่า “สบรวก” เมื่อปี 2481

มีการสำรวจหมู่บ้านครั้งใหญ่ จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการว่า “บ้านสบรวก” ให้เป็นหมู่ที่ 1 ของตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากประเทศเมียนมาร์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (อิงอร คงเจริญ 2546: 1-5)

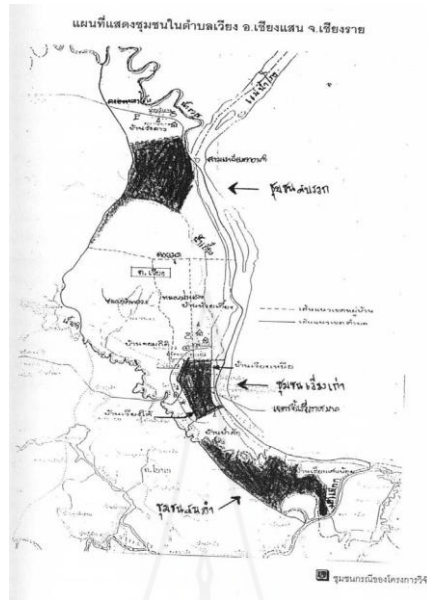
หมู่บ้านสบรวกมีอาณาเขตติดต่อเขตแดน 3 ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศไทย ประเทศลาว และประเทศพม่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ ตำบลเวียง ปัจจุบันมีพื้นที่ประมาณ 54.34 ตารางกิโลเมตร จำนวน 33,962.5 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูง ราบ ลุ่ม เป็นพื้นราบระหว่างภูเขาและที่ราบ ติดกับแม่น้ำโขง แม่น้ำคำ แม่น้ำรวก แม่น้ำกก ลำห้วยเกียง หมู่บ้านสบรวกอยู่ห่างจากเชียงแสนไปทางทิศเหนือ 9 กิโลเมตร ตามถนนเลียบริมแม่น้ำโขง สบรวกเป็นบริเวณที่แม่น้ำโขงซึ่งกั้นดินแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว มาพบกับแม่น้ำรวกซึ่งกั้นดินแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า จากจุดนี้นักท่องเที่ยวจะมองเห็นดินแดนที่เรียกกันว่าสามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งเชื่อมดินแดน 3 ประเทศ คือ ไทย ลาว และพม่า เข้าด้วยกัน ที่สบรวกมีบริการเรือให้เช่าเพื่อเดินทางไปชมทิวทัศน์บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ใช้เวลาเดินทาง 20 นาที และยังสามารถเช่าเรือจากสบรวกไปยังเชียงแสนและเชียงของได้ ใช้เวลาในการเดินทาง ประมาณ 40 นาที และ 1 ชั่วโมงครึ่งตามลำดับ (ธวัช มณีผ่อง และคณะ 2546: 25)

ทิศเหนือ ติดต่อ สหภาพพม่า โดยมีแนวเขตเริ่มจากแม่น้ำรวกเชิงคอย หนองโค้ง บริเวณพิกัด P C 04545 ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สิ้นสุดที่แม่น้ำรวก บรรจบแม่น้ำโขง บริเวณพิกัด P C 134508 รวมระยะทางด้านทิศเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน ตำบลหนองป่าก่อ อำเภอดอยหลวง และตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดต่อ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากแม่น้ำรวกบรรจบแม่น้ำโขงไปทางทิศใต้ สิ้นสุดที่แม่น้ำกก บรรจบแม่น้ำโขง รวมระยะทางด้านทิศตะวันออกประมาณ 16 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อ เขตตำบลโยนก ตำบลป่าสัก และตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 2.1 แผนที่ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา : เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน (2556:20)

วัฒนธรรมประเพณีเฉพาะหมู่บ้านสรวกจากการสัมภาษณ์ สุเทพ ชัยชนะ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 เมษายน 2557) ได้บอกเล่าถึงประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้านสรวกไว้ดังนี้

เดือนมกราคม-เดือนสามเมืองเหนือ	ว่างเว้นประเพณี
เดือนกุมภาพันธ์-เดือนสี่	ประเพณีทางข้าวใหม่ ทำพร้อมกับการบวชต่างล่อง (บวชเณร)
เดือนมีนาคม-เดือนห้า	ประเพณีนมัสการพระธาตุคุดอยตุง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5
เดือนเมษายน-เดือนหก	ประเพณีสงกรานต์
เดือนพฤษภาคม-เดือนเจ็ด	ประเพณีนมัสการพระธาตุคุดอยเชียงเมียง-ภูเข้า (ก่อนเข้าพรรษา)
เดือนมิถุนายน-เดือนแปด	ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าเมือง
เดือนกรกฎาคม-เดือนเก้า	ประเพณีเข้าพรรษา
เดือนสิงหาคม-เดือนสิบ	ประเพณีสลากภัต
เดือนกันยายน-เดือนสิบเอ็ด	ว่างเว้นประเพณี
เดือนตุลาคม-เดือนสิบสอง	ประเพณีออกพรรษา
เดือนพฤศจิกายน-เดือนกึ่ง/เจียง	ประเพณีนมัสการพระธาตุเชียงเมียง (หลังออกพรรษา)

เดือนธันวาคม-เดือนยี่

ว่างเว้นประเพณี

บ้านสบรวกเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกับสามเหลี่ยมทองคำ มีจำนวนประชากรจาก 547 ครอบครัว ชาย 813 คน หญิง 806 คน รวมทั้งสิ้น 1,619 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ (เงี้ยว) อพยพมาจากฝั่งประเทศพม่าในราว ปี พ.ศ. 2440 เพื่อหนีจากภาวะโรคหิวอด (โรคห่า) และหลบหนีจากภาวะเงื่อนไขทางการเมืองพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ/วิสาหกิจ (เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 2556: 14)

ข้อมูลจากเทศบาลตำบลเวียง ได้สรุปยอดผู้สูงอายุในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประจำปี 2557 ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 9 หมู่บ้าน มีดังนี้ยอดผู้สูงอายุทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 599 คน ในหมู่บ้านสบรวกมีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดคือ 144 คน โดยแยกเป็นสูงอายุ ตั้งแต่ 60-70 ปี จำนวน 74 คน อายุระหว่าง 71-80 ปี จำนวน 51 คน อายุระหว่าง 81-90 จำนวน 12 คน และอายุตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน ผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวกนั้นมีจำนวนมากที่สุด และยังสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสะดวกสบายตามอัตภาพ

สรุปได้ว่า หมู่บ้านสบรวกมีชื่อเดิมว่า “เมืองเกียง” รายล้อมด้วยบ้านพักอาศัยไม้ก่หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากประเทศเมียนมาร์ และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันมีจำนวนประชากร 547 ครอบครัว ชาย 813 คน หญิง 806 คน รวมทั้งสิ้น 1,619 คน มีผู้สูงอายุประมาณ 144 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ (เงี้ยว) อพยพประมาณ ปี พ.ศ. 2440 เพื่อหนีจากภาวะ โรคหิวอด (โรคห่า) และหลบหนีจากภาวะเงื่อนไขทางการเมืองพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวชาติพันธุ์ไทใหญ่จากผู้สูงอายุนั้น ยังไม่มีการศึกษาไว้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในลักษณะเชิงวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมการปรับปรนวิถีชีวิตไทใหญ่กับชาวไทยพื้นเมือง การเปลี่ยนแปลงการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทย ผลกระทบของการถูกจำกัดสิทธิ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิต และความหลากหลายของพืชสวนครัวของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและรวบรวมงานวิจัยผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่และผู้สูงอายุทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ 2) การดำเนินชีวิตครอบครัวของผู้สูงอายุ

5.1 วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่

สุทัศน์ กันทะมา (2542) ศึกษาเรื่อง การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ พบว่า ปัจจุบันแม้ว่าสภาพของสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ได้มีการเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอกที่มีอิทธิพลสูงและมีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว แต่ชาวไทใหญ่หมู่บ้านขุนยวม ตำบลขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็ยังสามารถรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนเองไว้ได้ โดยมีเงื่อนไข ปัจจัยและกลไกที่มีผลทำให้วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่หมู่บ้านขุนยวมยังคงอยู่ได้คือการเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การให้ความสำคัญของศาสนา โดยมีพิธีกรรมทำหน้าที่เชื่อมโยงให้ผู้คนในชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติด้วยศรัทธาที่มุ่งมั่นเป็นต้น

พิมุข ชาญธนะวัฒน์ (2546) ศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ หมู่บ้านถ้ำลอด จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ชุมชนหมู่บ้านถ้ำลอดซึ่งเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2512 เริ่มแรกเป็นชุมชนขนาดเล็ก สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความเชื่อที่นับถือเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และภูมิผีวิญญาณต่างๆ ผสมผสานกับความยึดมั่นในจารีตประเพณีตามหลักพุทธศาสนา ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยพึ่งพาสังคมภายนอก ต่อมาชุมชนบ้านถ้ำลอดได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก โดยมีผลมาจากปัจจัย 2 ด้าน คือ ปัจจัยแรกเป็นปัจจัยภายในประกอบด้วย การเพิ่มประชากร ความต้องการเป็นคนไทย ความต้องการด้านวัตถุ ลักษณะของเชื้อชาติ วัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกับคนไทยและสภาพภูมิอากาศของชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย การพัฒนาของรัฐบาล การพัฒนาจากบุคคลและองค์กรอิสระ และการอพยพของประชากรจากต่างถิ่น สำหรับกระบวนการปรับเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น มาจากการที่สมาชิกในชุมชนบ้านถ้ำลอดมีพฤติกรรมหรือการยอมรับการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการขัดเกลาทางสังคม การลอกเลียนแบบ การมีค่านิยมแบบใหม่ การยอมรับลักษณะความเป็นสากล การหิบบ่มทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของตน เป็นต้น

เลหลำ ตรีเอกานุกูล (2549) ศึกษาเรื่อง การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและผลกระทบของการถูกจำกัดสิทธิ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลไร้สัญชาติไทย ชาวไทใหญ่จังหวัดเชียงราย พบว่า ชาวไทใหญ่แม้จะยังไร้สัญชาติไทยเป็นผู้ที่ทางรัฐบาลจัดอยู่ในกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า แต่มีการปรับตัวผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ยอมรับและเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาไทย การคบค้าสมาคมกับคนไทย เข้าร่วมประเพณีไทย ที่ชาวไทใหญ่เหล่านี้ให้ความสำคัญยิ่ง มีความรักอิสรภาพ ยอมรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติที่แสดงออกให้เห็นประจักษ์ชัดเจน ยินดีและเต็มใจในการร่วมมือกับภาครัฐ เพื่อร่วมพัฒนาชุมชน สังคมของตน ถึงแม้ว่าชาวไทใหญ่ไร้สัญชาติไทยต้องปรับตัวเข้ากับ

สิ่งใหม่มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเพณีวัฒนธรรมไทยหรือการใช้ภาษาไทย สิ่งหนึ่งที่ชาวไทยใหญ่เองต้องอนุรักษ์ไว้คือการรักษาวัฒนธรรม และภาษาไทยใหญ่ของตนไว้ เห็นได้ชัดเจนจากการที่คนในบ้านทุกคนยังคงให้ภาษาไทยใหญ่ โดยเฉพาะบ้านที่มีผู้สูงอายุอยู่ด้วย เด็กๆ ที่เป็นลูกหลานตัวน้อยๆ ยังคงพูดภาษาไทยใหญ่ได้อย่างคล่องแคล่ว แม้จะมีการใช้ภาษาคำเมืองหรือภาษาไทยอยู่บ้างก็ตาม ด้านการถูกจำกัดสิทธิ์ พบว่า ชาวไทใหญ่ที่ที่บุตรหลานเกิดในประเทศไทย รัฐบาลได้มีการสำรวจและลงรายการไว้ในกลุ่มขอมีสัญชาติไทยอยู่ระหว่างพิสูจน์ข้อเท็จจริง หากพิสูจน์ได้ว่าเกิดในประเทศไทยจริงก็มีสิทธิ์ได้สัญชาติไทย ส่วนคุณภาพชีวิตไทใหญ่บางส่วนยังถูกจำกัดสิทธิ์ซึ่งอาจจะส่งผลให้ผู้ถูกจำกัดสิทธิ์นั้นหาทางที่จะได้รับสิทธิ์นั้นตามที่ต้องการไม่ว่าการได้มาอย่างผิดกฎหมายก็ตาม ดังเช่นเรื่องของการมีบัตรประจำตัวประชาชน ที่กำหนดชีวิตสัญชาติไทยที่เป็นอยู่ขณะนี้

ปวีณา ราชสีห์ (2555) ศึกษาเรื่อง ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ พบว่า จุดเปลี่ยนของชีวิตแต่ละคนที่ผลักดันให้เข้ามาประเทศไทย มีทั้งการติดตามครอบครัว การชักชวนของเพื่อนและการตัดสินใจมาเอง โดยมีเหตุผลในเรื่องความเดือดร้อนจากปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศ ภูมิหลังชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานการศึกษา การบ่มเพาะอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ทั้งในเรื่องมารยาททางสังคม การทำงาน ความอดทน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติพี่น้อง และการปฏิบัติตามประเพณีอันดีงามของชาวไทใหญ่ ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่มีวิสัยคิด ความสามารถในการปรับตัว และการเรียนรู้ในการเป็นพลเมืองของสังคมไทย ในลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ในการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่นั้น จากต้นทุนชีวิตเดิมที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังมีความพยายามในการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมไทยอย่างมีตัวตน เกิดความรู้สึกลดอคัยและมีอิสระในการดำเนินชีวิต ภายใต้สถานะของแรงงานข้ามชาติตามที่กฎหมายกำหนดไว้

เฟื่องฟ้า ลัษมณี (2545) ศึกษาเรื่อง การปรับปรุงวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ หมู่บ้านนาหวาย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ของชาวไทใหญ่ที่หมู่บ้านนาหวายเป็นสภาพชีวิตของคนต่างถิ่นที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ปะปนกับชาวไทยพื้นเมืองอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ดำรงชีวิตด้วยการค้าขายและการรับจ้างขายแรงงาน มีการผสมผสานวิถีชีวิตประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวให้เข้ากับชาวพื้นเมือง ได้แก่ ประเพณีการเกิด การแต่งงาน ในส่วนของงานศพชาวไทใหญ่ดั้งเดิมนั้นนิยมฝังศพ แต่ปัจจุบันได้ปรับปรุงมาเป็นแบบการเผาแบบชาวไทยพื้นเมือง การรักษาพยาบาล เดิมใช้สมุนไพรจากพื้นบ้านปัจจุบันไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลแบบสมัยใหม่ การแต่งกายเดิมมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทใหญ่ ปัจจุบันส่วนใหญ่แต่งกายแบบชาวไทยพื้นเมือง แม้ว่าสภาพวิถีชีวิตภายนอกของชาวไทใหญ่

จะปรับปรนผสมผสานกับวิถีชีวิตชาวไทยพื้นเมืองเป็นส่วนมาก แต่ในส่วนของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมยังคงรักษาจารีตประเพณีชาวไทยใหญ่ไว้มาก

5.2 การดำเนินชีวิตในครอบครัวของผู้สูงอายุ

กรกมล บำรุงวัด (2545) ศึกษาเรื่อง ศึกษาสภาพและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัด สมุทรปราการ พบว่า ผู้สูงอายุมีภารกิจที่ปฏิบัติอยู่ประจำและที่ปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่คือ การทำงาน บ้าน ถ้ามีเวลาว่างผู้สูงอายุนิยมที่จะดูโทรทัศน์ ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผู้สูงอายุมีการออกกำลังกาย น้อยและกิจกรรมการออกกำลังกายที่ปฏิบัติได้ คือการเดินเร็วและการแกว่งแขน นอกจากนี้ยังมี การสวดมนต์เป็นประจำ และมีการดูแลสุขภาพร่างกายได้ดี รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มี ประโยชน์รับประทานผักและผลไม้เป็นประจำมีการรักษาความสะอาดของร่างกายเป็นประจำเมื่อ เจ็บป่วยมักจะรีบไปพบแพทย์และปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ได้ดี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสภาพและ วิถีชีวิตของผู้สูงอายุ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเศรษฐกิจ การดูแลสุขภาพ ความสัมพันธ์ภาพ ระหว่างบุคคลครอบครัว และชุมชน ด้านการยอมรับนับถือ

สุพรรณิ สุทธิพันธ์ (2547) ศึกษาเรื่อง แบบแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว: การศึกษา การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางละมุง แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ 1) ชีวิตครอบครัวเดิม คือการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวเดิมมีปัจจัยแวดล้อม ครอบครัวเดิม ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา 2) การเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ ทั้งหมดขาดการตระหนักในเรื่องที่ยังมาไม่ถึง สำหรับผู้สูงอายุที่มีการเตรียมตัวได้ให้บทเรียน ในการเข้าสู่วัยสูงอายุแก่สมาชิกครอบครัวต่อไป 3) การถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากประสบการณ์ชีวิตในเรื่องการดำเนินชีวิตในแง่การเลือกคู่ การเลี้ยงดู ความกตัญญู และการปฏิบัติตนเมื่อเป็นผู้สูงอายุ รวมทั้งการนำศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ 4) ชีวิต ในสถานสงเคราะห์ ผู้สูงอายุมีเหตุผลที่ตกลงใจมาใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์แตกต่างกัน ได้แก่ ความน้อยใจในคำพูด ความเหงา ความขัดแย้งในกลุ่มสมรส และการถูกทอดทิ้ง แต่ส่วนใหญ่พึงพอใจ ต่อสถานสงเคราะห์แห่งนี้

สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ (2550) ศึกษาเรื่อง ครอบครัวสบายสไตล์ล้านนา: วิถีชีวิต และการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุในชนบทยังคงยึดมั่นกับวิถีชีวิตตามบรรพบุรุษของตน เป็นส่วนมาก ผู้สูงอายุที่สนใจช่วยกิจกรรมต่างๆ ของวัด และออกกำลังกายประจำวัน มี สุขภาพร่างกายแข็งแรงคิดว่าผู้ที่อยู่กับบ้านเฉยๆ อนึ่ง ผู้สูงอายุส่วนมากในชนบทใช้เวลาว่างอยู่ที่วัด ประจำชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมาร่วมในพิธีทำบุญและงานประเพณีต่างๆ ดังนั้นผู้สูงอายุ ประเภทนี้จึงอยู่อย่างมีความสุขและมีสุขภาพดีกว่าผู้ที่ไม่ค่อยจะเข้าร่วมในงานทำบุญดังกล่าว ยิ่งกว่านั้น การศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นว่า กรรมพันธุ์ ภูมิค้ำและพันทน รวมกันทั้งสามอย่างนี้

เป็นสัญญาณบอกให้ทราบว่าผู้นั้นมีอายุยืนยาวกว่าคนอื่น การเข้าร่วมงานทำบุญ รวมทั้งกิจกรรมของชุมชนก็ช่วยให้มีอายุยืนด้วย และผู้สูงอายุที่กินอาหารโปรตีนที่ได้จากปลาและผักต่างๆ ควบคุมการออกกำลังกายประจำวันมีสุขภาพดีกว่าคนที่รับประทานเนื้อสุกร เนื้อโค กระบือ และพบว่าผู้สูงอายุที่รับประทานอาหารแบบนี้มักจะมีปัญหาสุขภาพเสมอ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยศึกษาและค้นคว้าข้อมูลลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ และ วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิต จากผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมในครอบครัวไทใหญ่โดยการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้สูงอายุจากอดีตสู่ปัจจุบันเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการอธิบายปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมครอบครัวและชุมชนอย่างลึกซึ้ง เน้นรายละเอียดต่างๆ ของพื้นที่ที่เข้าไปศึกษา (ฉัตร สุมทร พฤติวิทยุ 2553: 10-12)

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดปรากฏการณ์ทางวิทยา ซึ่งเป็นวิธีการศึกษา โดยใช้กลุ่มบุคคลอธิบายถึงเรื่องราวและประสบการณ์ต่างๆ บรรยายถึงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของสังคม ในแง่มุมต่างๆ อย่างละเอียด การเข้าไปอยู่ในสังคมหรือสนามที่ศึกษาเพื่อการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ การสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการกระทำ กิจกรรมร่วมกันและพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่าผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วย การระบวนการ 3 ชั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก (สุภางศ์ จันทวานิช 2555: 46-47)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 144 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ในหมู่บ้าน สบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไม่จำกัดเพศ ซึ่งได้คัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด โดยมี คุณสมบัติดังนี้ 1) ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ 2) ผู้สูงอายุที่ยินดีให้สัมภาษณ์ 3) ผู้สูงอายุที่สมาชิกในครอบครัวยินดีให้สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึงวันที่ 30 สิงหาคม 2557

การเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นถูกจำกัดโดยวิธีการ (Methodologies) ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใหญ่จนเกินไป และสามารถควบคุมได้ (รวิวรรณ ชินะตระกูล 2539: 10) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้สูงอายุไทใหญ่ทั้งหมด และคัดเลือกจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด 144 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน โดยมีเพศชาย 10 คน และเพศหญิง 19 คน ทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เข้าไปติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ผู้นำหมู่บ้านและประธานชมรมผู้สูงอายุ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ และประสานงานเพื่อเข้าไปสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ จากการลงพื้นที่สอบถามกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวปรากฏว่ามีผู้สูงอายุที่สมัครใจหรือยินยอมให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์คนที่ 29 ผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลที่ได้รับไม่พบประเด็นใหม่ๆ หรือข้อมูลที่แตกต่างจากผู้สูงอายุไทใหญ่ที่ผ่านมาแล้ว จึงถือว่าข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว ดังคำกล่าวของ Glaser และ Strauss (1967) ที่กล่าวว่า การเลือกกลุ่มตัวอย่างจะหยุดเมื่อนักวิจัยสัมภาษณ์แล้วมีประเด็นซ้ำๆ ไม่มีข้อมูลใหม่ ก็ถือว่า “ข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว” (Theoretical saturation as the stopping point) ผู้วิจัยจึงหยุดสัมภาษณ์หลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ครบครั้งที่ 29

ลักษณะของขนาดกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยที่พบ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ศรีวรรณ สระแก้ว (2546: 38-39) เรื่องบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวที่มีผู้ติดเชื่อ เอชไอ วี ผู้ป่วยเอดส์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม โดยใช้วิจัยเชิงคุณภาพจากขนาดกลุ่มตัวอย่าง 22 ราย จากกลุ่มตัวอย่าง 11 ครอบครัว เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ครอบครัวสุดท้ายที่ได้รับไม่มีข้อมูลใหม่ๆ หรือข้อมูลที่ต่างจากครอบครัวที่สัมภาษณ์ผ่านมาแล้ว จึงถือว่าข้อมูลถึงจุดอิ่มตัวในทำนองเดียวกัน การศึกษาของ กมลวรรณ โป้สมบูรณ์ (2550: 36) เรื่องบทบาทของผู้ป่วยและสมาชิกครอบครัวต่อการมารับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในการศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 32 ราย จากกลุ่มตัวอย่าง 16 ครอบครัว การสัมภาษณ์ครอบครัวสุดท้าย พบว่า ข้อมูลที่ได้รับไม่พบประเด็นใหม่ๆ ข้อมูลไม่แตกต่างจากครอบครัวที่สัมภาษณ์ผ่านมาแล้ว จึงหยุดสัมภาษณ์ถือว่าเป็นข้อมูลอิ่มตัว ผู้วิจัยจึงหยุดการสัมภาษณ์ตามแนวทางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

2.1 ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ จากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม วัตถุประสงค์ที่กำหนดจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อคำถาม เพื่อนำมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์คำถาม โดยผู้วิจัยได้ปรับแก้แนวคำถามใหม่ จากนั้นนำแนวแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงไปทดสอบการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ทั่วไปจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษาที่ใช้และความสมบูรณ์ของข้อคำถามว่าจะสามารถสะท้อนข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ ซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ขณะสัมภาษณ์ด้วย

การศึกษาประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งผู้สูงอายุบางคนพูดภาษาไทยไม่ชัดและฟังไม่ค่อยเข้าใจ นักวิจัยจึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเพื่อค่อยๆ ทำความเข้าใจ เพื่อตีความหมายจากการสัมภาษณ์ ตลอดจนการหาผู้ช่วยในการสัมภาษณ์ที่เป็นคนในพื้นที่เพื่อช่วยแปลภาษาทั้งถามและตอบ เพื่อทำให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูลมากขึ้น ซึ่งข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่อยินดีที่จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก จึงทำให้การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งรายละเอียดจะนำเสนอในบทที่ 4

สำหรับแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านวัฒนธรรมครอบครัวของผู้สูงอายุไทใหญ่

การเริ่มต้นครอบครัว

การดำเนินชีวิตในครอบครัว

การสานสัมพันธ์กับชุมชน

การจากไปของสมาชิกครอบครัว

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน 2557 ถึงเดือนสิงหาคม 2557 โดยผู้วิจัยเริ่มจากการสืบค้นข้อมูลไทใหญ่ในจังหวัดเชียงรายว่าอยู่ที่หมู่บ้านไหน จนกระทั่งได้พื้นที่ที่มีชาติพันธุ์ไทใหญ่อาศัยอยู่มาก และเข้ามาตั้งรกรากไม่ต่ำกว่า 60 ปี คือหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ต่อจากนั้นก็เข้าไปติดต่อสอบถามคนในพื้นที่หมู่บ้านสบรวก ที่มีหน้าที่ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุไทใหญ่ จึงได้ข้อมูลเบื้องต้นและได้โจทย์ที่น่าสนใจเพื่อจะทำการศึกษาคำตอบ หลังจากนั้นก็ได้ดำเนินการประสานงานและติดต่อสร้างความสัมพันธ์ ก่อนที่จะลงมือเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2557 เพื่อสร้างความคุ้นเคย จากนั้นประสานกับหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นคือ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน เพื่อขอข้อมูล รายชื่อ อายุ ของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่หมู่บ้านสบรวก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไทใหญ่เกือบทั้งหมด หมู่บ้าน สบรวก ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลเวียง จากนั้นก็ประสานงานไปยังผู้นำชุมชน ประธานชมรมผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน และลงพื้นที่ทำความเข้าใจและขออนุญาตเพื่อจะเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ศึกษาและฝึกการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสามารถให้การลงพื้นที่ เก็บข้อมูลในแต่ละครั้งได้ข้อมูลที่ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ต้องใช้เวลาในการเดินทางไป-กลับประมาณ 3 ชั่วโมง เนื่องจากที่พักของนักวิจัยและพื้นที่การเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมีความห่างไกลกัน ดังนั้นจะมีเวลา เก็บข้อมูลในแต่ละวันไม่มากนัก และผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ติดภารกิจเข้าวัดช่วงเข้าพรรษา และ ทุกๆ วันพระจะไปนอนที่วัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงทำให้ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล ต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป และบางที่ก็ต้องไปเก็บข้อมูลเชิงลึกที่วัดในช่วงวันพระ ซึ่งในการสัมภาษณ์ แต่ละครั้งก็ใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 2-3 ชั่วโมง ต่อ 1 คน

การทำให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ (Reliability) และการทดสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องนั้น ผู้วิจัยทำขณะการสัมภาษณ์ว่าข้อมูลที่ได้อาจคล่องข้อมูลอื่นๆ หรือไม่ รวมทั้งบริบทของชุมชนสอดคล้องกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ และสอดคล้องกับการข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ หากกรณีคำตอบหรือข้อมูลไม่น่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม (อกิน รพีพัฒน์ และคณะ 2544: 3; อ้างถึงในศรีวรรณ สระแก้ว 2547: 42)

สำหรับการได้มาซึ่งข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามแนวแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (Interview guideline) โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้วางแนวแบบสอบถามไว้คร่าวๆ ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ ร่วมกับผู้สูงอายุ การจัดเวทีเพื่อชี้แจงโครงการและการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้สูงอายุ ทั้งเป็นวจนภาษา เช่น อารมณ์ ความรู้สึก น้ำเสียง และเป็นวจนภาษา เช่น กิริยาท่าทาง รวมทั้งการจัดที่อยู่อาศัย ที่กินที่นอน สุขอนามัยส่วนบุคคล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักจรรยาบรรณของนักวิจัย และเคารพในสิทธิของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ในการอนุญาตการให้ข้อมูลได้มากน้อยเพียงใด การตอบหรือไม่ตอบคำถามเป็นไปด้วยความยินดีและสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยคำนึงถึงการรักษาความลับบางประการของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งและแบ่งแยกกันภายในหมู่บ้าน

ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจึงเน้นเรื่องการพบปะพูดคุยโดยตรงของผู้วิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเข้าใจในพฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง และสามารถให้ความหมายของพฤติกรรม ปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ (Patton 1990: 1)

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่จากข้อมูลบุคคลและหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นคือ เทศบาลตำบลเวียงเพื่อขอข้อมูลผู้สูงอายุซึ่งสามารถทำให้ผู้วิจัยมีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ ในการเข้าถึงและเก็บข้อมูลในภาคสนาม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีประสานงานไปที่เทศบาลตำบลเวียงอำเภอเชียงแสน ต่อมาทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้สูงอายุผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จากนั้นผู้วิจัยทำหนังสือเชิญไปยังประธานชมรมผู้สูงอายุเพื่อแจ้งวันเวลาที่เข้าไปจัดเวทีชี้แจงโครงการ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การทำวิจัยในครั้งนี้ และประสานประธานชมรมผู้สูงอายุเพื่อเชิญกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่จากการคัดเลือกดังที่กล่าวมาข้างต้นมาประชุมพร้อมกันในวันและเวลาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ คือ วันที่ 16 กรกฎาคม 2557 กิจกรรมในวันนี้คือการสร้างความคุ้นเคยและแนะนำตัวเองและทีมวิจัยเพื่อทำความรู้จักกัน และทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น และจดบันทึกข้อมูลดังกล่าวไว้ และสอบถามวันเวลาที่สะดวกที่จะเก็บข้อมูลเชิงลึกที่บ้านของผู้สูงอายุในลำดับต่อไป

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก หลังจากที่ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สูงอายุ ชาติพันธุ์ไทใหญ่แล้ว ผู้วิจัยและล่ามท้องถิ่นที่สามารถพูดภาษาไทใหญ่ได้ ได้กำหนดตารางการเข้าไปเก็บข้อมูลที่บ้านกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละวันสามารถเก็บข้อมูลได้ 3 -4 คน ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ประสานไปยังกลุ่มตัวอย่างเพื่อนัดวันเวลาที่สะดวกในการสัมภาษณ์ หากมีข้อข้องก็สามารถ

ปรับเปลี่ยนได้ตามความสะดวกของกลุ่มตัวอย่าง และการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งผู้วิจัยได้เตรียมสมุดสำหรับจดบันทึก เทปบันทึกเสียงหรือโทรศัพท์ที่สามารถบันทึกเสียงได้ กล้องถ่ายรูป และที่ขาดไม่ได้คือแบบการสัมภาษณ์

เมื่อถึงพื้นที่ผู้วิจัยกล่าวทักทายอย่างสุภาพ แนะนำตัวเอง ทีมวิจัย และนักวิจัยท้องถิ่น ขออนุญาตสัมภาษณ์โดยอ่านใบยินยอมอนุญาตให้สัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยเตรียมมา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่จากผู้สูงอายุ ตามแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียง ถ่ายภาพ และขณะสัมภาษณ์ก็สังเกตสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณบ้านพร้อมสังเกตเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในครอบครัว สังเกตพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัว การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกเป็นไปด้วยเรียบร้อย แต่ก็ยังมีปัญหาด้านภาษาและการขอข้อมูลเชิงลึกในบางหัวข้อ ผู้สูงอายุไม่ค่อยเข้าใจในคำถามและยังตอบไม่ตรงคำถามมากนัก อีกทั้งส่วนใหญ่กลัวการสัมภาษณ์ เพราะยังไม่เคยมีใครมาขอข้อมูลส่วนตัวจึงทำให้ผู้สูงอายุเกร็งๆ และไม่คอยให้ความร่วมมือในช่วงเวลาแรกๆ ซึ่งผู้วิจัยจึงต้องคอยขัดเกลาคำพูดให้เป็นกันเองและชื่นชมยกย่องเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการสัมภาษณ์ และต้องคอยบอกเสมอว่าข้อมูลที่ไดมานักวิจัยไม่ได้เอาไปทำเรื่องที่ไม่ดี แต่จะนำข้อมูลที่ได้ออกไปเผยแพร่ให้คนอื่น ๆ ได้รับทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างไรให้มีสุขภาพดีอย่างมีความสุขโดยไม่ส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ของครอบครัว ชุมชน และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้วิจัยมีโอกาสได้พูดคุยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประมาณ 2-3 ครั้ง

4. การสิ้นสุดการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลเหตุการณ์ที่พบเห็นสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ในแต่ละคนลงในสมุดบันทึก กำหนดรหัสข้อมูลการสัมภาษณ์แต่ละครอบครัวพร้อมระบุวัน เวลา ที่สัมภาษณ์ เพื่อสะดวกในการจัดแฟ้มข้อมูล แล้วถอดเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์คำต่อคำ 1 ม้วน ใช้เวลาถอดเทปบันทึกเสียงประมาณ 4-5 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการถอดเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์คำต่อคำ เพื่อวิเคราะห์และเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล

5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียง และวิเคราะห์ ประเด็นลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตไทใหญ่ของครอบครัวผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นเชิงวัฒนธรรม (Cultural analysis) ที่มักใช้กับควบคู่แผนที่หรือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ เครื่องมือหนึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะอิทธิพลของภูมิศาสตร์กายภาพที่มีต่อวัฒนธรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การวิเคราะห์ในลักษณะนี้เป็นการเชื่อมโยงบริบททางสังคมวัฒนธรรมกับพฤติกรรมของคน และปัญหาที่ต้องการศึกษาที่สุด (เบญญา ยอดดำเนิน-เอ็ดดิกซ์ และคณะ 2552: 61)

การวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมนั้นมีอยู่ 4 มิติด้วยกัน (Griswold 1987) คือ

มิติแรก ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ความคิดความเชื่อต่างๆ เช่น ในชุมชนบางแห่งมีการห้ามหญิงตั้งครกที่รับประทานกล้วยแปด และของหวานทุกชนิด เหตุผลสำคัญที่เป็นพื้นฐานข้อห้ามนี้ คือ การควบคุมไม่ให้เด็กในครรภ์ตัวโต

มิติที่สอง ผู้วิจัยวิเคราะห์เพื่อหาความเข้าใจในแบบแผนพฤติกรรมนั้นๆ เช่น ตัวอย่างที่แสดงออกในมิติแรก อธิบายได้ว่า ถ้าเด็กในครรภ์ตัวโตเกินไป จะทำให้คลอดยาก อาจเป็นอันตรายทั้งแม่และลูก

มิติที่สาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงหน้าที่ประโยชน์ (Function) หรือจุดมุ่งหมายของข้อห้าม (การปฏิบัติ) นั้นๆ ในสังคม กล่าวคือผู้วิจัยควรศึกษาว่าการปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อเหล่านั้นให้ประโยชน์อะไรบ้างต่อสังคม

มิติที่สี่ ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดข้อห้าม (การปฏิบัติ) ความคิด ความเชื่อเหล่านั้น ด้วยตัวอย่างเดียวกัน จะเห็นได้ว่าข้อห้าม ความคิด ความเชื่อ เหล่านี้มักเกิดขึ้นในช่วงความเจริญ และการกระจายบริการทางการแพทย์ยังไม่ทั่วถึง จึงน่าจะเกิดปัญหาในการคลอดและนำไปสู่อันตรายของทั้งแม่และลูก สังคมจึงต้องสร้างกลไกบางอย่างขึ้นมาเพื่อปกป้องอันตรายที่เกิดขึ้น

สำหรับผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่การเริ่มต้นกับการเก็บข้อมูล แล้วทำการสรุป จากนั้นตรวจสอบว่าข้อค้นพบที่ได้สามารถนำมาเป็นข้อสรุปได้หรือไม่ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ Delamont (1992) นิสา ชูโต (2545) อ้างถึงใน ฉัตรสุมน พุทธิภักย์ โย (2553: 225-227) ได้กล่าวว่า

1. จัดทำดัชนีข้อมูลที่เก็บได้ ตรวจสอบดูข้อมูลที่เก็บมายังขาดหรือไม่ครบถ้วน ส่วนใดบ้าง
2. จัดกลุ่มตามประเด็นย่อยให้เห็นหมวดหมู่แก่น (Theme) และหัวข้อเรื่อง (Categories) ไปเรื่อยๆ พร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลว่ามีหัวข้อย่อยอะไรบ้าง จัดแยกเป็นหมวดหมู่

3. ตั้งชื่อกลุ่ม จัดทำดัชนี (Index) การสร้าง (Codes) และวิเคราะห์ตีความข้อมูลรหัส อาจเป็นคำพูดของผู้ถูกศึกษา คำบรรยาย ปรากฏการณ์หรืออาจเป็นการตีความข้อสรุปเมื่อพัฒนารหัส ต้องเขียนรายการและกรอบความหมาย และกระบวนการการถอดรหัสหลายคนก็สามารถตรวจสอบรหัส ข้อเขียนคำพูดต่างมีความพ้องเป็นเกณฑ์เดียวกัน (Reliability)

4. เวลาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยต้องหยุดคิดเพื่อประมวล/สะท้อนภาพความคิดเป็นช่วงๆ ว่าผู้วิจัยจะบรรยายอย่างไรให้ผู้อ่านเห็นภาพ เนื่องจากการเขียนงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเป็นงานที่ต้องใช้ ความละเอียดและความคิดสร้างสรรค์

5. อ่านงานวิจัยคนอื่นเพื่อเป็นแนวทางและตัวอย่าง เปรียบเทียบแนวทาง รูปแบบการอุปมา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นระเบียบวิธีการศึกษาในเชิงวิจัยคุณภาพ

6. บรรยายและแปลผลที่ค้นพบ สำหรับข้อมูลที่เป็นความลับ ไม่สามารถเปิดเผยได้ จำเป็นต้องระบุชื่อจริงของผู้ให้สัมภาษณ์แต่อาจใส่หรือใช้ชื่อสมมุติแทน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการจัดระบบสิ่งที่ผู้วิจัยได้สัมผัส เข้าใจความหมาย ในสิ่งที่ได้รับรู้ในการจัดการกับข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีบรรยาย อธิบายและเชื่อมโยงสิ่งที่ศึกษาไปยังเรื่องอื่นๆ การวิเคราะห์ข้อมูลไม่ใช่ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัย จึงต้องวิเคราะห์ข้อมูลตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัยพร้อมกับบันทึกข้อมูลไว้ และต้องวิเคราะห์ ย้อนกลับไปมาหลายครั้งจนกว่าจะได้สิ่งที่ต้องการศึกษาครบถ้วน ในการที่จะทำเช่นนั้นได้ ผู้วิจัย ต้องจัดประเภทการสังเคราะห์ ค้นหาแบบแผน และตีความข้อมูลที่รวบรวมมา จนสามารถนำเสนอ ผลการวิจัยได้ การวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่เกิดขึ้นของการวิจัยเชิงคุณภาพ

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างและทำการถอดเทปบันทึกข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมดทุกกรอบแล้ว จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบความครบถ้วน ความเพียงพอ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาว่าครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ หากยังไม่ครบถ้วนก็ลงไปเก็บข้อมูล เพิ่มเติม มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ตรวจสอบแล้วแยกประเภท จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์กลุ่มคำ ทำสาระจำแนกประเภท วิเคราะห์เหตุการณ์ เปรียบเทียบข้อมูล เพื่อหาข้อสรุป ตีความข้อมูลเพื่อตีความหมาย ออกมาจากข้อมูล เขียนเรียบเรียงเพื่อหาข้อสรุปและ เชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อให้เห็นภาพรวมของวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ โดยศึกษาจากผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน สามารถนำเสนอผลการศึกษาได้ 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมครอบครัวทั้งหมด 4 ประเด็นประกอบด้วย การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตในครอบครัว การสานสัมพันธ์กับชุมชน และการจากไปของสมาชิกครอบครัว ซึ่งในแต่ละประเด็นหลักจะประกอบด้วยประเด็นย่อยที่เชื่อมโยงกับประเด็นหลัก

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

จากการศึกษา สามารถสรุปข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ จำนวน 29 คน ที่อาศัยในหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนร้อยละ และค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

คุณลักษณะผู้สูงอายุไทใหญ่	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย
1. เพศ	29 คน	100	
1.1 ชาย	10	34.48	-
1.2 หญิง	19	65.52	-

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คุณลักษณะผู้สูงอายุไทใหญ่	จำนวน 29 คน	ร้อยละ 100	ค่าเฉลี่ย
2. อายุ			
2.1 60 - 69 ปี	13	44.83	65.53
2.2 70 - 79 ปี	13	44.83	72.69
2.3 80 - 99 ปี	3	10.34	86.66
3. ระดับการศึกษา			
3.1 ต่ำกว่าประถมศึกษา	20	68.97	-
3.2 สูงกว่าประถมศึกษา	9	31.03	-
4. อาชีพ			
4.1 เกษตรกร	4	13.79	-
4.2 ไม่ประกอบอาชีพ	19	65.53	-
4.3 อื่น ๆ	6	20.68	-
5. รายได้			
5.1 0 - 1,000 บาท	17	58.62	635.29
5.2 1,001 และมากกว่า	12	41.38	4,225.00
6. อาชีพ			
6.1 สมรส	13	44.83	-
6.2 หม้าย	15	51.72	-
6.3 หย่าร้าง	1	3.45	-
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว			
7.1 1 - 2 คน	7	24.14	1.86
7.2 3 - 4 คน	8	27.59	3.25
7.3 4 คนขึ้นไป	14	48.27	5.57

จากตารางที่ 4.1 สามารถสรุปข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้านข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ทั้งหมด 29 ราย จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอธิบายคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เพศของกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง

เป็นเพศหญิง ผู้สูงอายุ 60-69 ปี มีค่าเฉลี่ย 65 ปี ผู้สูงอายุ 70-79 ปี มีค่าเฉลี่ย 73 ปี ผู้สูงอายุ 80-99 ปี มีค่าเฉลี่ย 86 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการศึกษา อาชีพส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท มีค่าเฉลี่ย 635 บาท รายได้มากกว่า 1,000 บาท มีค่าเฉลี่ย 4,225 บาท ส่วนสถานภาพหม้าย (คู่สมรสเสียชีวิต) มากกว่าสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่จะมีจำนวนสมาชิกครอบครัว จำนวน 4 คนขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากประเทศเมียนมาร์และบางส่วนมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการข้ามแม่น้ำโขงที่เป็นแม่น้ำหลักและเชื่อมต่อกับประเทศทั้ง 3 ประเทศ วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ยาวนานมากกว่า 60 ปี โดยจากคำบอกเล่าจากผู้สูงอายุได้เล่าว่าเริ่มแรกในหมู่บ้านมีไม่กี่ครอบครัวโดยมีตระกูลหลักที่อพยพมากเป็นกลุ่มแรกคือ ประกอบด้วย พรหมปัญญา หงษ์หน่อ ชมพู โกลุ่ย สังกวดี สุพรรณ และคำซอน ซึ่งตระกูลเหล่านี้ปัจจุบันก็มีการสืบทอดเรื่อยมาและมีหลากหลายตระกูลที่เพิ่มมากขึ้นและส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

การศึกษาวรรณกรรมครอบครัวไทใหญ่ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมครอบครัวโดยการถ่ายทอดเรื่องราวจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุซึ่งประกอบ 1) การเริ่มต้นครอบครัว 2) การดำเนินชีวิตในครอบครัว 3) การสานสัมพันธ์กับชุมชน และ 4) การจากไปของสมาชิกครอบครัว ซึ่งในแต่ละประเด็นหลักจะประกอบด้วยประเด็นย่อยที่เชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันกับประเด็นหลัก ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวในแต่ละประเด็นดังนี้

2.1 เริ่มต้นครอบครัว

วัฒนธรรมครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในด้านการดำเนินชีวิตมีหลากหลาย จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้อธิบายโดยให้ข้อมูลจากประสบการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจ โดยเริ่มต้นจาก 1) วัฒนธรรมการแต่งงาน 2) วัฒนธรรมการเกิด 3) วัฒนธรรมการอยู่ไฟ 4) วัฒนธรรมการเลี้ยงดูทารก และ 5) การหย่าร้าง ซึ่งผลการศึกษาเกี่ยวกับการเริ่มต้นครอบครัวตามความเชื่อและวัฒนธรรม พบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

2.1.1 วัฒนธรรมการแต่งงาน

การศึกษาวรรณกรรมแต่งงานในหมู่บ้านสบรวก ในอดีตพบว่า ทุกคู่ก่อนจะแต่งงานผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะต้องไปขอร้องฝ่ายหญิงก่อน แล้วค่อยกำหนดการแต่งงาน ก่อนวันงานจะต้องแจ้งปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ก่อนเพื่อให้รับรู้การแต่งงานของทั้ง 2 จะเข้ามาอยู่กินเป็นครอบครัว การจัดพิธีแต่งงานของคู่บ่าวสาว ธรรมเนียมการแต่งงานในอดีต บ่าวสาวจะต้องเสียผีโดยใส่เงิน ซึ่งแต่ละคู่ก็จะใส่ตามความเชื่อ แต่ส่วนใหญ่ การบูชาผีจะบูชาด้วยเหล้าขาว ไก่คู่ และอาหารคาวหวาน ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงคนหนึ่งว่า

“...แต่งที่บ้านพม่าปุ่นเนื้อ... ก่อนแต่งเป็นก็มาอุ้มจากันเหี้ยมีไก่คู่ เหี้ย... เหล้าขาวเหี้ย....สดางค์เหี้ยห้าหกสิบกะ...จำบ่ไก่อ่ได้...ญาติต่างผู้ชายเป็นก็มาสู่ขอที่ป้อที่แม่เฮาเหี้ย” [ผู้สูงอายุหญิงวัย อายุ 71 ปี]

การแต่งงานในครอบครัวไทใหญ่ในอดีตส่วนใหญ่จะไม่ซับซ้อนแต่ทุกคู่จะต้องพูดคุยตกลงกันทั้งสองฝ่ายก่อนที่เริ่มพิธีแต่งงาน หากวันที่มาสู่ขอก็จะมีกรรมมือเลี้ยงผี ด้วยไก่อ่กับเหล้า ซึ่งหญิงสูงอายุวัย 70 ปี เล่าว่า

“.....มะสู่ขอหยังอะมะมีหยังมาสู่ขอ... อุ่กันเหี้ยก็เต้าอันเนาะ... มีการเลี้ยงผีอยู่... เอาไก่อ่กับเหล้าเหี้ยอะอันเนาะ... จัดงานก็จัดเหี้ยน้อยๆ มีป้อ มีแม่ ละก็ญาติพี่น้องเท่าอันเนาะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

ผู้สูงอายุชายวัย 60 ปี อดีตปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ก็ได้เล่าวิธีการ การไปขอร้องเจ้าสาว ว่าตอนที่ไปขอร้องนั้น เริ่มแรกต้องติดต่อครอบครัวญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก่อน แล้วจึงนัดวันไปขอร้องตามดังคำบอกเล่าที่ว่า

“...อืมๆ ก่อไปหาพ่ออุ้ย... ไปทำความรู้จักก่อนแล้วค่อยตกลงจะแต่งงาน... ก่อนจะมาขอก็ได้อุ่กันก่อน แล้วป้าญาติไปอุ่กันก่อน... แต่จะต้องไปพูดกับญาติตางปุ่น (ญาติฝั่งเจ้าสาว) ก่อนก่อค่อยมาขอ... สิ้นสอดตอนนั้นก่อ... ห้าพันหนะ...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

หลังพิธีการแต่งงาน ตามวัฒนธรรมและประเพณีของครอบครัวไทใหญ่ ที่สืบทอดกันมา สะใภ้ใหม่หรือเขยใหม่ ต้องนำรูปเทียน จี้ผึ้ง ดอกไม้ มามัดเสาหลักในบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคล และบอกกล่าวผีบ้าน ผีเรือน เทวดาที่คุ้มครองบ้าน เพื่อฝากเนื้อฝากตัว แสดงความเคารพนับถือ เพื่อขอเข้ามาอยู่ในบ้านหลังนี้ ดังคำกล่าวของชายสูงอายุที่ลูกสาวเพิ่งแต่งงาน ได้เล่าว่า

“...ตอนลูกสาวแต่งงาน... ลูกเขยต้องเอารูปเอาเทียนมาเหน็บที่เสาบ้าน ...เทียนอันนี้มันเป็นจี้ผึ้งเมือง... เป็นเชื่อว่ามีพลัง... มันความเชื่อ ส่วนตัว จะต้องมาเหน็บตอนมาเป็น... บอกเทวดาขังนี่ยะ... มาบอกกล่าวเป็น... แต่ถ้าเป็นคนเงี้ยวคนไตนิหน่าจะต้องทำจะเอี้ยะ...”
[ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

ฝ่ายหญิงเมื่อมาเป็นสะใภ้ใหม่และเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายชาย ก่อนจะเข้ามาในบ้านก็จะต้องนำรูปเทียน จี้ผึ้ง ดอกไม้ มามัดเสาหลักในบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลเช่นกัน ส่วนฝ่ายชายที่เป็นเขยใหม่ ก่อนเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายหญิง ฝ่ายชายที่มีฐานะดีก็นำสร้อยทอง พร้อมกับดอกไม้ รูปเทียน มามัดไว้ที่เสาบ้านด้วย ดังคำพูดของผู้สูงอายุหญิงที่มีลูกเขยเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ กล่าวไว้ว่า

“...ถ้าจะมาเป็นเจ้าสาว... เป็นก่อนจะมีดอกไม้เทียนคู่หนึ่งเอาไปเหน็บที่เสาบ้านซึ่งจะต้องเป็นจี้ผึ้งเมือง... แล้วถ้าจะมาเป็นเขยก่อใส่สร้อยทอง มาเลยแล้วเอาไปเหน็บ เสาดีหลังบ้าน... และพูดว่า เขาจะมัดมือแต่งงานหนา แล้วก้อเอาขึ้นเหน็บที่เสาและพูดว่า “เอื่อนี้เตวะดาบ้าน กูมาเป็นเขย”... “ เตวะดาบ้าน ข้ามาเป็นเขยบ้านนี้เน้อ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี]

การกินเลี้ยงในงานแต่งงานของครอบครัวไทใหญ่อดีตจะจัดไม่ใหญ่โต จะมีเฉพาะญาติของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายและญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้านไม่กี่คน มีจำนวนไม่มากเหมือนปัจจุบัน นอกจากนี้การแต่งงานในอดีตถือว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมก่อนที่ป้าสาวจะมาอยู่เป็นครอบครัวเดียวกัน จะต้องให้ญาติผู้ใหญ่รับรู้ทั้ง 2 ฝ่าย การจัดเลี้ยงก็ไม่ต้องเสียเงินมาก เพียงผูกขอมือ ทำพิธีทางศาสนาและ เลี้ยงอาหารเฉพาะฝ่ายหญิงและฝ่ายชายและญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ตามคำบอกเล่าประสบการณ์การแต่งงานของตัวเองว่า

“...พิธีการแต่งงานก็มีอยู่แต่มันเป็นแบบว่าตามประเพณีเฮาเนี่ย
อิม ผูกมือมัดมือเหยก็เสร็จ แล้วก็เลี้ยงปีเลี้ยงน้องกันนั้นเนาะ
มีหยังแตงก็มาแตงกันกับหมูปีหมู น่องเนี่ย...มันมะเหมือนมะเดี๋ยวนี...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 64 ปี]

การเลี้ยงอาหารของคนที่มาร่วมงานแต่งงานก็จะใช้สัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น เลี้ยงหมู
ก็ฆ่าหมู เลี้ยงไก่ก็ฆ่าไก่ ไม่นับการซื้อเนื้อสัตว์มาทำอาหาร ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุหญิงแล้วว่า

“...แต่งงานกู้เต๋อนิเนาะ..สมัยก่อนเนาะไปขอเหยย 40 บาท
เอ่อ (หัวเราะขำขำ) ก็มีการฆ่าหมูเหยยอันถ้ามะมีหมูก็ฆ่าไก่เหยย
ตะอันนะกะ มัดมือกันเหยยอันเนาะ มันมะเหมือนบ่เดี๋ยวนี...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี]

2.1.2 วัฒนธรรมการเกิด

อดีตครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่หญิงตั้งครรภ์จะคลอดทารกเองที่บ้าน
เพราะหมู่บ้านสรวกมีพื้นที่ห่างไกลโรงพยาบาล การเดินทางไม่สะดวก หญิงตั้งครรภ์จะต้อง
เตรียมตัวและเตรียมเครื่องมือในการตัดสายสะดือของลูกเองซึ่งคือ ไม้ฝัว (ไม้ไผ่รวก) เป็น ไม้ฟากที่
ใช้ทำหลังคาบ้าน ที่นำมาปาดบางๆ ให้คม เพื่อตัดสายสะดือทารก พอตัดเสร็จก็จะใช้ด้ายที่ทาก
ฝ้ายมัดสะดือ ดังคำบอกเล่าว่า

“...เกิดคนเดี๋ยวก็นั่งกักรอดหมดบ่ตายซักคน... มีไม้แห้งก็เอามาผ่าจะได้
ไม้ฝัวเนี่ยปะปาด... ปาดคนเดี๋ยวเอาด้ายดีเป็ลเอาปั่นฝ้ามามัดเหยยก่อปาด...
บ่ลงบ่ล้างแอลกอฮอล์... ตึงมะไปโงงยา (โรงพยาบาล) โอีก็มัดเหยยฝัว
ได้คั้นได...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

หญิงไทใหญ่เมื่อตั้งท้องก็ยังทำงานไม่เคยหยุด ยังไปทำไร่ ทำนา จนกระทั่ง
ถึงวันใกล้คลอด หากเจ็บท้องจะคลอดแล้วจะหยุดทำงาน เพื่อกลับมาคลอดทารกที่บ้าน ในบางครั้ง
ที่หญิงไทใหญ่จะคลอดทารก สามีก็ยังต้องทำไร่ ทำนา อยู่ไม่หยุด บางครั้งไม่สามารถมาช่วยฝ้ายหญิง
คลอดทารกได้ การคลอดทารกบางครั้งคลอดออกมาแล้วตาย ดังคำกล่าวของหญิงที่เคยผ่านการ
คลอดทารกแล้วเสียชีวิตแล้วว่า

“...คลอดคนเดียวกะ... หือออ!! แม่ม่มีใครช่วยสักคน มีคนเดียวเอา
 สุมมา (ลากเสียงยาว) เตอะ... ตายในต้งนี้ 2 คนตายในต้งตอนนั้นต้งใหญ่
 เนาะคุณาอยู่เนาะแล้วมี (หกหล้ม)... มันก็หลุดออกมา... แพนอยู่กลางนาปุ๋น
 มีคนเดียวลุนะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 96 ปี]

บางครอบครัวจะมีคนมาช่วยทำคลอด ช่วยเช็ดตัวเด็ก ช่วยห่อเด็กให้
 ซึ่งชาวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกจะเรียกว่า “แม่เก็บ” (หมอดำแย) มาช่วยทำคลอด ล้างตัวลูก ห่อตัวลูก
 ที่เกิดใหม่ให้ ตามคำบอกเล่าของชายสูงอายุไทใหญ่ที่เล่าประสบการณ์การคลอดทารกที่มีแม่เก็บ
 มาช่วยทำคลอดว่า

“... เกิดตามธรรมเนียมนั้นนะ... ตัดสายสะดือ... เกิดมาไม่เฮ้เต้โลกว่าฮือ
 โก้นหนึ่งก้อมาเป็น แม่เก็บ เพราะว่ามีเขาเจ็บต้งเต้เกิดมา... เขาเต้ไลท
 แม่เก็บ มาเก็บ มาโป๊ก มาห่อ มาอาบน้... เต้ฮือ... ว่า “แม่เก็บ”
 [ผู้สูงอายุชาย อายุ 69 ปี]

ครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก หญิงไทใหญ่ก็ยังคงทำงานที่ไร่นา
 ของตัวเองตลอด ไม่มีวันหยุด ตั้งแต่การท้องจนกระทั่งคลอดลูกเพราะมีความเชื่อว่าการทำงานก็เหมือน
 การออกกำลังกาย ส่งผลให้ทารกนั้นเกิดได้ง่าย การเกิดหญิงไทใหญ่ส่วนใหญ่จะคลอดทารกเอง
 ตามธรรมชาติ และทุกบ้านก่อนคลอดก็ต้องเตรียมเหลาไม้ฝิว (ไฝรวก) เพื่อนำมาใช้ปาดสายสะดือ
 ทารกแรกเกิด เพราะมีความเชื่อว่า “ไม้ฝิว” เป็นไม้ที่ไม่มีเชื้อราและสะอาดไม่ทำให้แผลติดเชื้อ
 พอปาดสายสะดือเสร็จก็จะเอาเชือกที่ได้จากการปั่นฝ้ายมามัดสายสะดือไว้รออีก 7 วัน สะดือก็จะ
 หลุดไปเองตามธรรมชาติ การอาบน้ให้ลูกก็จะใช้น้อุ่นๆ โดยส่วนใหญ่ฝ้ายสามี่จะต้มน้ร้อนไว้รอ
 และก็น้ฝ้างั้นเก่าของแม่ที่เตรียมไว้เช็ดตัวและห่อตัวลูกให้ความอบอุ่น ดังคำกล่าวที่ว่า “...อยู่ใน
 เฮือนนีก้อเอาช้้นน้ชู้บเอี้ยกะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี] จะเห็นได้ว่าในอดีตไม่มีฝ้าง้อมใช้ จะใช้
 ฝ้างั้นเก่าที่มีอยู่ของแม่มาใช้ ห่อตัวทารกหลังคลอด

2.1.3 วัฒนธรรมการอยู่ไฟ

วัฒนธรรมการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอดทารกของไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก
 จะมีความเชื่อว่าหากอยู่ไฟครบเดือนแล้วจะส่งผลดีต่อสุขภาพทำให้สุขภาพดีไม่เจ็บไม่ป่วย
 เพราะการอยู่ไฟของครอบครัวไทใหญ่ จะต้องอาบน้ด้วยยาสมุนไพรพื้นบ้านต่างๆ ตามความเชื่อ
 ที่ถ่ายทอดกันมาและหาได้ท้องถิ่น เช่น ยาแกแม่บัว ยาแก้ปู้ว และใบปูลุย ดังคำกล่าวของหญิง
 ที่ผ่านการอยู่ไฟว่า

“...น้ำต้มมีกะ เป็ดซึ้งยากาแม่โบ้ว...ยากาแม่โบ้วคำเมืองเป็ดซึ้งว่าตานพุด
...ตั้งกิน ตั้งอาบ...อ้อทำห้อมคลุกหุด...”[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี]

สอดคล้องกับคำบอกเล่าจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุหญิงที่เคยกิน
น้ำยาสมุนไพรพื้นบ้าน ยาแก้ปฏิวา และน้ำใบปูละว่า

“...เป็นยาแก้... เป็นห้องว่า... ยาแก้ปฏิวา อี้นะ ละก้อจะเป็นน้ำใบปูละต้ม...
ไว้ตั้งไว้อาบและไว้กิน...”[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 76 ปี]

จะเห็นได้ว่าครอบครัวของไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก ส่วนใหญ่หลังคลอด
จะใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในท้องถิ่นที่หาจากป่าในท้องถิ่น เช่น ยากาแม่โบ้ว หรือตาลหุด ยาแก้ปฏิวา
และใบปูละ นำมาหั่นเป็นชิ้นๆ และตากแดดให้แห้ง นำมาต้ม ทั้งกิน และอาบ โดยสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น
ซึ่งปัจจุบันหาได้ยากมากเพราะเป็นสมุนไพรที่ขึ้นเองในป่าตามธรรมชาติ นอกจากจะกินยาสมุนไพร
พื้นบ้านแล้ว หญิงหลังคลอดก็ต้องใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว สวมหมวกอุ่น สวมถุงเท้า
เพื่อให้ร่างกายอบอุ่น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...การอยู่ไฟแบบหิงไฟแบบอี... บ่อมีเราะห่อ... อยู่แบบใส่เสื้อหนาๆ ปั่นแข็ง
ปั่นขา ใส่เสื้อยาว...อยู่ในบ้านแบบอยู่ไฟเย็นอะ...”[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

วัฒนธรรมการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอดของไทใหญ่ในอดีตจะไม่ระดม
จนกว่าจะออกเดือน (ครบกำหนดประมาณ 28-30 วัน) ตามความเชื่อของบรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอด
กันมาแต่โบราณ ดังคำกล่าวที่ว่า “...อาบน้ำต้ม น้ำยา ...อาบสบู่ แชมพู ...บ่ได้ ...ในเดือนเป็นบ่อ
หื้อหยะ แต่ถ้าออกเดือนแล้วใช้ได้ สมัยก่อนเป็นถือแต่... ถ้าถือได้แต่ก้อดีแต่มันบ่อเป็นอะหยัง...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี] เพราะการระดมในช่วงแรกคลอดอาจทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ส่งผลต่อ
สุขภาพร่างกายของแม่ที่ยังไม่ค่อแข็งแรง

ครอบครัวของหญิงไทใหญ่หลังคลอด นอกจากจะควบคุมการอยู่ไฟแล้ว
ยังมีวัฒนธรรมการ “กำกิน” (ควบคุมการกินอาหาร) ซึ่งจะกินได้เฉพาะข้าวเหนียวจี๋ ไม่กินเนื้อวัว
เนื้อควาย ของแสดง (ปลาร้า ถั่วเน่า เนื้อสัตว์ป่า) ไม่กินผักตำลึง ไม่กินของหมักดอง ไม่กินมะละกอ
การกินเนื้อวัว เนื้อควาย ของแสดง (ปลาร้า ถั่วเน่า เนื้อสัตว์ป่า ปลาดุก) ผักตำลึง มะละกอ

ครอบครัวชาวไทใหญ่มีความเชื่อว่าจะส่งผลให้เป็น “จี๊ด” หรือเป็นหูขึ้นตามผิวหนัง มือหงิกงอ กระดูกงอ เป็นแผลถลอก จากคำบอกเล่าของผู้เคยเห็นหญิงหลังคลอดที่เป็น “จี๊ด” ว่า

“...ได้กินข้าวจี๊เหี้ย กินน้ำฮ้อน ...ห้ามกินจิ้นว้ว จิ้นควาย ห้ามกินมะกกล้วยเตด (มะละกอ) เป็นว่ามันจะเป็นจี๊ด ...ตะกอนก็เคยเห็นอยู่คนที่กินไปเรื่อยอะ ...เป็นจี๊ด” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

แต่หลังจากคลอดลูกประมาณ 2 อาทิตย์ก็สามารถกินเนื้อปลาหลิ้ม (ปลาช่อน) ปิ้งไฟ เนื้อหมูปิ้งไฟ เนื้อไก่เมืองปิ้งไฟ ผักกาดขาวต้ม หญิงหลังคลอดที่มีการสืบทอดและกระทำต่อๆ กันมาดังคำบอกเล่าว่า

“...ได้กินแต่ผักกาดขาว จิ้นหมูปิ้ง ...ไก่เมืองปิ้งเหี้ย ...แล้วก๋อป่าก๋อได้กิน แต่ป่าหลิ้ม (ปลาช่อน) ป้าคูก (ปลาคูก) ก๋อกินบ่อได้ ป้าเส็ด (ปลาเส็ด) ก๋อกินบ่อได้...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

หากแม่ไม่มีน้ำมันให้ทารก ชาวไทใหญ่ก็จะมีความเชื่อว่าจะต้องกินน้ำต้มก้านขนุน และน้ำต้มใบปูละ เพื่อเร่งน้ำมัน โดยจากคำบอกเล่าว่า “...แต่ถ้าว่าบามีน้ำมันแต่ๆ หนีหน่าเป็นเอารางมะหนุนตีห้อยลงมาหนาก้านมันนะไปต้ม...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี] จะช่วยให้มีน้ำมันมากขึ้นและเพียงพอต่อการเลี้ยงดูทารก

2.1.4 วัฒนธรรมการเลี้ยงดูทารก

วัฒนธรรมการเลี้ยงดูทารกในครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกจากการศึกษาพบว่าทุกครอบครัวจะเลี้ยงทารกด้วยนมแม่ตั้งแต่คลอดจนกระทั่งเมื่อทารกอายุได้ประมาณ 2 เดือนกว่าๆ จากนั้นก็จะให้ทารกกินอาหารเสริมนอกเหนือจากการกินนมแม่ คือข้าวเหนียวต้ม (เคี้ยว) โดยแม่จะเป็นคนต้ม (เคี้ยว) ข้าวเหนียวให้ละเอียด จากนั้นนำข้าวเหนียวต้มมาใส่ในใบตองจ็อกไว้ (ห่อไว้) ปิ้งไฟพอให้สุกหอมแต่ไม่ถึงกับแห้งมาก แล้วเอียงใบตองให้น้ำมันข้าวออกให้หมดแล้วทิ้งไว้ให้เย็นก่อนแล้วนำมาป้อนลูก บางครั้งก็จะชุกกล้วยน้ำว้าลงไปผสมกับข้าวเหนียวต้ม (เคี้ยว) ด้วย เพื่อเพิ่มรสชาติและสารอาหารให้ทารก แม่จะหยุดให้นมลูกประมาณ 1 ขวบขึ้นไป ซึ่งมาจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุว่า

“... ก็เอาข้าวเหนียวนี้มามั้ยๆ เหยียดแล้วก็ใส่จ็อกตองแล้วก็เอาไปหมกไฟอ่อนๆ แล้วก็หลังหื่อน้ำข้าวมันออกให้หมดก่อนแล้วก็ปั้นเป็นก้อนๆ ป้อนมันก่อนหอมๆ แต่เป็นบ่อได้ปิ้งให้แห้งหน้า ปิ้งที่มันร้อนๆ ก็พอแล้ว กล้วยก็ปิ้งโดยกันนานกะ กินโดยกัน...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

การเลี้ยงดูทารกในครอบครัวส่วนใหญ่จะเลี้ยงดูทารกเอง และนำทารกติดตัวไปด้วยทุกแห่งทุกที่ หากจำเป็นต้องไปทำนา ทำไร่ ก็จะแบกทารกที่ยังเล็กใส่ผ้าขึ้นไว้ด้านหลังและเดินทางไปทำนา ทำไร่ ด้วยกัน พอทารกหลับก็เอาใส่ในเปลที่ทำจากผ้าขึ้นๆ หรือผ้าขาวม้าที่มัดดัดแปลงเป็นเปลหิ้วไว้ได้ดูบ (กระท่อม) ที่กลางทุ่งนา เมื่อทารกตื่นร้องหิวนม แม่ก็วิ่งมาให้นมทารก พอทารกอิ่มหลับก็กลับไปทำนา ทำไร่ต่อ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ทุกๆ ครอบครัวที่หมู่บ้าน สบรวกจะถือปฏิบัติกันมา ดังหญิงสูงอายุเล่าว่า

“...แม่เนี่ยกะ ไปไหนก็เอาไปด้วย ไปสวนก็เอาไปด้วย จูงกันไป เปอะกัน ไปอ้นกำพ่อเต่าก็อ้อมกะ เลี้ยงกำเบ่ง ๆ กันเลี้ยง...ก็ถ่านอนหลับก็เอาใส่เปลเหยียด ถ้าให้ก็มาหอนมเหยียดอ้นกะ...” [ผู้สูงอายุหญิงอายุ 71 ปี]

หากลูกคนแรกโตพอจะช่วยเหลืองานได้ ในครอบครัวไทใหญ่ก็จะให้ช่วยเลี้ยงน้อง ทั้งช่วยหาอาหาร ช่วยทำอาหาร เพราะพ่อแม่ต้องไปทำไร่ทำนา โดยเลี้ยงน้องอยู่ใกล้ๆ ตามคำบอกเล่าผู้สูงอายุหญิงได้เล่าว่า

“...ตอนลูกเข้าโรงเรียนนี้ น้องคนหนึ่งกำไปตักน้ำเนื้อ คนหนึ่งไปเซาะผัก เซาะหญ้าไว้น้อง เนื้อเป็นไถไฮไถหยังผักกาดเป็นออกเนี้ยกำกำไปเก็บมาได้ ...มีปลา มีจิ้นเฮากำมายะกันกิน...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

วัฒนธรรมการเลี้ยงดูลูกของชาวไทใหญ่ทุกครอบครัว พ่อ แม่ จะช่วยกันเลี้ยงดู และหากลูกคนแรกโตพอก็จะให้ช่วยเลี้ยงน้องต่อๆ กันมา ในครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่ จะพาเด็กๆ ไปทุกที่ เพื่อให้ลูกเห็นการทำงานของพ่อ แม่ และซึมซับความขยันหมั่นเพียรในการทำงานจากพ่อ แม่ เมื่อลูกโตขึ้นเขาก็จะได้มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร และไม่อยู่นิ่งเหมือนที่การดำเนินชีวิตของพ่อ แม่

2.1.5 การหย่าร้าง

การหย่าร้างในครอบครัวชาติพันธุ์ไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีการหย่าร้างกันมากนัก แต่ถ้าหากจะหย่าร้างทุกคู่ก่อนการหย่าร้างจะต้องตกลงกันก่อน แล้วค่อยไปบอกปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ให้รับรู้ว่าจะแยกทางกัน และจะต้องเสียเงินค่าหย่าร้างให้หมู่บ้าน ยอดเงินก็ขึ้นอยู่กับตกลงของทั้งสองฝ่าย แต่ถ้าหากมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นคนผิด ก็จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด และถ้าหากกลับมาคบกันอีกก็จะต้องเสียเงินแพงกว่าตอนแต่งงานซึ่งข้อตกลงนี้ขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิงและชาย ตามคำบอกเล่าของหญิงสูงอายุว่า

“...เรื่องการหย่าก็ขึ้นอยู่กับตกลงของแต่ละคู่ ...แต่หากหย่าร้าง
ในสมัยก่อนต้องเสียค่าปรับให้หมู่บ้าน ...ป้าก็ไม่เคยหย่าก็เลยไม่สู้จะสู้จะได้ดี
(หัวเราะ) แต่ถ้ากลับมาคืนดีก็ต้องเสียเงินการปรับอาจจะเป็นผู้ชาย หรือ
ผู้หญิงเป็นคนเสียก็ได้...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

จะเห็นได้ว่าหากครอบครัวใดที่จะหย่าร้างกันนั้น นอกจากจะต้องเสียเงินค่าปรับให้หมู่บ้านแล้ว ก่อนที่ทั้งสองจะหย่ายังจะต้องให้พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายมารับรู้และก่อนที่ไปตกลงหย่าที่บ้านปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ก็จะต้องมีผู้อาวุโสที่ทั้งสองเคารพ นอกจากพ่อแม่มาเป็นสักขีพยานตามคำกล่าวของผู้สูงอายุหญิงว่า

“...ในการหย่าร้างต้องไปบ้านปู่หลวง (ปู่แก่) และต้องฮ้องปู่แม่ทั้ง 2 ฝ่าย
มาสู้กัน มาตกลงปลงใจกันก่อน ...ต้องหื้อคนเฒ่ามาเป็นพยาน ฝ่ายชาย
จะต้องเอาเงิน ไปจ่ายค่าเจ้าบ้านเจ้าเมือง...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

แต่การหย่าร้างนั้นหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดคิดนอกใจก่อน อีกฝ่ายก็สามารถขอหย่าร้างได้โดยไม่ต้องเสียเงิน เพราะฝ่ายที่ผิดนั้นจะต้องเป็นคนเสียเงินให้กับหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่ส่วนใหญ่ก็ยังถือธรรมเนียมปฏิบัติกันอยู่

2.2 การดำเนินชีวิตในครอบครัว

การดำเนินชีวิตในครอบครัวไทใหญ่ของหมู่บ้านสบรวก จากการถ่ายทอดเรื่องราวโดยผู้สูงอายุ พบว่า มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย และส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะครอบครัวขยาย สมาชิกในครอบครัวยังคงให้ความเคารพกับพ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติผู้ใหญ่อยู่เสมอ ในครอบครัวไทใหญ่ก็จะประกอบไปด้วย ปู่ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก และหลาน สรุปได้ 6 ประเด็นดังนี้

- 1) วัฒนธรรมการกิน
- 2) การอยู่อาศัย
- 3) การดูแลกัน
- 4) กิจกรรมประจำวัน
- 5) การสื่อสาร
- 6) วัฒนธรรมการแต่งกายสำหรับงานพิธีกรรมชาติพันธุ์ไทใหญ่

2.2.1 วัฒนธรรมการกิน

วัฒนธรรมการกินอาหารในครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่จะนิยมนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และปลูกเองในบริเวณพื้นดินรอบๆ บ้านเรือน มาประกอบอาหาร โดยก็จะนำพืชผักพื้นบ้านที่ขึ้นได้ง่าย พริกขี้หนู ผักกาด บะนอย (บวบ) มะผัก (ผักเขียว) ผักทอง ผักชี ต้นหอม ฯลฯ ปลูกโดยไม่ใส่สารเคมี และเมื่อผักโตพอก็จะนำมาประกอบอาหาร หากไม่เพียงพอก็จะเดินไปซื้อที่ตลาดสดในหมู่บ้าน ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงที่กินอาหารจากผักที่ปลูกเองว่า

“...ซื้อกินนี่ยู่เขาก็ปล้ำซื้อหนา กลัวสารพิษ อะผักกาด ผัก ...นิหนานหว่าน ในสวน กินคนเดียว ...อันนี้ก็เก็บกินได้ 2 วันละ เก็บแกงกิน (ซีไปที่ต้นบวบ ที่อยู่ใกล้ๆ) ผักกาด บะนอย มะผัก ก็ในสวนนี่ยะ ...ซ้าเต๋อโก้ไปซื้อของที่ในหมู่บ้านชาย หมุนเวียนกันนี่ยะ ...ถ้าของในเวียงมาขายก่อนซื้อออกแล้ว สารเคมี ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

ครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่จะไม่นิยมนำเนื้อสัตว์ใหญ่มาประกอบอาหาร จะเน้นการใช้ผักและวัตถุดิบมีในท้องถิ่น หากเหลือจากการกินในครอบครัวก็จะนำไปจำหน่ายที่ตลาดสดในหมู่บ้านเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ส่วนเนื้อสัตว์ส่วนใหญ่ก็จะหาได้ในท้องถิ่น เช่น เนื้อหมู เนื้อปลา เนื้อไก่ และไข่สด ดังคำกล่าวที่ว่า

“...อาหารหลัก ๆ ก็จะเป็นผักเป็นไม้ จิ้นหมู จิ้นปลาผ่อง ไม่กินสัตว์ใหญ่หรือเนื้อวัวเนื้อควาย กินไข่ กินไก่ กินเป็ด ทุกอย่างก็เลี้ยงเองหมดบ่อได้ไปซื้อหาอะหยั่ง กินบ่หมดคักขาย...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

อาหารในครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกมักจะทำเองบ้างและให้ลูกหลานทำให้บ้าง โดยรสชาติอาหารนั้นส่วนใหญ่จะไม่นิยมกินรสที่จัดจ้านเกินไป ผู้สูงอายุมักจะกินรสชาติกลางๆ ไม่เผ็ดไม่เค็ม ไม่หวาน ไม่นิยมรับประทานอาหารนอกบ้าน ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุชายที่มีบุตรหลานอยู่ร่วมกันในครอบครัวว่า

“...ไตเฮาไน่กินผักไตเฮาไน่นะ แกงผักกาดก็ใส่ถั่วเน่า เอ็ดน้ำพริก ...ผักกาดผักสังก็เฮาปลูกในโตงในนาในสวน ผักกูดก็กำหาจอมน้ำปลาก็กินอยู่... (ไทใหญ่นี้ก็ทำอาหารไทใหญ่ทานเอง เช่นแกงผักกาดก็ใส่ถั่วเน่า น้ำพริก พวกผักก็ปลูกไว้ในสวนบ้าง ส่วนผักกูดก็หาได้ตามแม่น้ำ ปลาก็ทานอยู่) [ผู้สูงอายุชาย อายุ 69 ปี]

ครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่จะนิยมรับประทานถั่วเน่า (ถั่วเหลืองหมัก) ถือว่าเป็นอาหารหลักของชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันวัฒนธรรมการกินถั่วเน่า ได้ขยายไปสู่ของอาหารคนเมืองในภาคเหนือไปสู่ตำรับอาหารที่โดดเด่นอย่างหลากหลาย เช่น น้ำพริกอ่อง ขนมันน้ำเงี้ยว จอผักกาด และน้ำพริกถั่วเน่า เป็นต้น

วัฒนธรรมการกินอาหารในครอบครัวไทใหญ่ สมาชิกทุกคนในบ้านก็จะมานั่งกินข้าวกันในบ้านร่วมกัน ตามธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติของครอบครัวไทใหญ่ ทุกครอบครัวจะให้เกียรติผู้สูงอายุที่อายุมากที่สุดในการครอบครัวกินข้าวก่อนเป็นคนแรก แล้วสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ค่อยกินตามหลังตามอัยาศัย แต่ถ้าหากผู้สูงอายุยังไม่หิว สมาชิกในครอบครัวจะกินอาหารที่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้สูงอายุก่อน แล้วจะตักอาหารด้วยแรวกของหม้อเก็บไว้ให้กับผู้สูงอายุ แล้วถึงจะกินอาหารได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เฮนั่นกะกินก่อน ถ้าเฮบ่อได้กินเขาก็บ่กินเดือเขาก็รอ จนกว่าพ่อแม่จะกิน ถ้าเขาหิวเขาก็แบ่งใส่ถ้วยไว้หือก่อนเวลา...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายอดีตผู้ใหญ่บ้าน ได้เล่าว่า

“...กินข้าวนี้ส่วนมากถ้ากินบ้านป้อนิ ป้อกินก่อน ถ้าป้อกินก่อนแล้ว ลูกก็กินต่อได้ แต่บางทีเฮบ่อดันกินกำ บ่หิวเดือกา เฮาก่อบอกกินก่อน ป้อเดอะ [ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

2.2.2 วัฒนธรรมการอยู่อาศัย

การอยู่อาศัยของครอบครัวไทใหญ่ในบ้านหนึ่งหลัง จะมีหลายครอบครัวอยู่ร่วมกันในลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่ประกอบไปด้วย ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก และหลาน มีสมาชิกตั้งแต่ 3 รุ่นขึ้นไป ซึ่งลูกหลานส่วนมากจะออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือ ส่วนผู้สูงอายุจะอยู่ดูแลบ้านเรือนให้ ตอนเย็นถึงจะกลับมาอยู่อย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ดังคำกล่าวของหญิงสูงอายุที่สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันจำนวน 6 คน เล่าว่า

“...บ้านปะเดี้ยวนี้อยู่กัน 6 คน มีแม่เต่า ป้อเต่า น้อ แล้วก้อมี ลูกเขย ลูกสาวคนหล้า (คนสุดท้อง) กะหลานเหม...ตอนนี้ไปโรงเรียน..สบคำปุ่น...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

บางครอบครัว ลูกหลานแยกไปสร้างบ้านใหม่ แต่ก็ยังคงอยู่ใกล้เคียงกันและเดินไปมาหาสู่กันได้ และเครือญาติมักจะปลูกที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณที่ดินผืนเดียวกันไม่มีรั้วกันสามารถเดินทางไปมาหากันได้อย่างสะดวก ดังคำบอกเล่าว่า

“...มะเดียนิมะมีใครสักคนเอะ ลูกคนเก่าแบ่งบ้านที่อยู่เนี่ยะ
...เขาแต่งงานแล้วมีลูก 2 คน...หือตากับยายอยู่บ้านหลังปุ่นแล้ว...
ลูกสาวหล้าก่อยู่กับหลาน 2 คน...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 70 ปี]

2.2.3 วัฒนธรรมการดูแลกัน

การดูแลซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวและผู้สูงอายุไทใหญ่ ในหมู่บ้านสบรวก ถือว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวเพราะสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเช่น การให้ผู้สูงอายุช่วยดูแลหลาน หลาน เนื่องจากพ่อแม่ไปทำงานนอกบ้าน เสมือนว่าการดูแลนั้นไม่ใช่เฉพาะสมาชิกครอบครัวที่ต้องคอยดูแลผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียว ดังคำของกล่าวที่ว่า

“...ป้อแม่ แม่ตัวน้อยมันกะกันหมดละ...เอามาหือตาลี้งกับทวดเลียง
...เมื่อแลงมาเขาก็มาฮับลูกไปเหี้ย... [ผู้สูงอายุชาย อายุ 68ปี]

ครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุช่วยเลี้ยงดูหลาน หลาน ที่ลูกๆ นำมาฝากไว้ให้ช่วยเลี้ยงดู โดยเฉพาะในวันหยุดเรียน เช่น วันเสาร์ อาทิตย์ ตลอดจนบางครั้งผู้สูงอายุก็ไปส่งหลานที่โรงเรียนในหมู่บ้าน และไปรับหลานกลับบ้านได้อย่างปลอดภัย จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายว่า

“...ป้อแม่ก่อดึงอยู่เนี่ยะ..ถ้าป้อไปทำงานเหี้ยแม่ก่อยู่บ้าน
ฮู้ก่ไปฮับจากโรงเรียนมาเหี้ย (ไปรับหลานที่โรงเรียนตอนเย็น)
...ไปฮับส่งมะคาย [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67ปี]

นอกจากดูแลเรื่องการเลี้ยงดูแล้วในครอบครัวไทใหญ่ผู้สูงอายุยังช่วยดูแลเรื่องอาหารการกินของสมาชิกในครอบครัวด้วยโดยเป็นคนจัดหาวัตถุดิบมาให้ ตลอดจนทำอาหารสำหรับกินกันในครอบครัวเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้สมาชิกในครอบครัว เมื่อลูกหลานกลับจากโรงเรียน หรือ ทำงาน ก็จะได้กินอาหารพร้อมกัน บ่งบอกการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกันและผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทความสำคัญในครอบครัว ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“...ยะเองหมีดเลย ยะสู่ลูกสู่หลาน ยั่งบ่าเจ้านี่แม่ยะ 2 เตื่อ ...ผัดบ้านอย
กินคนเดียว ส่วนมากจะบ่าซื้อ ...ละก้อถ้าผัดมะซื้อเคื่อใส่จิ้นหมุกะใส่กำ
ชี้อิวขาวตะอันนะไว้หื้อละอ่อน กินไปโรงเรียน...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 76 ปี]

ยังสอดคล้องกับผู้สูงอายุหญิงอีกท่านหนึ่ง ที่ได้เล่าถึงการดูแลอาหาร
ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวและแม่ของสามี โดยบอกเล่าว่าอย่างมีความสุขว่า

“...ปีนั้นกะเป็นคนทำให้ทุกคนในบ้านกิน(พูดและยิ้มมีความสุข)
อิมกินวันละ 3 มื้อ นั้นกะบางวันที่กินวัน ละ 2 มื้อ...เมื่อแรงก็กินกับแม่เต่า
กับลูกๆ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

นอกจากดูแลเรื่องอาหารการกินแล้ว เรื่องค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว
ผู้สูงอายุก็น่าจะช่วยดูแลจัดการและนำเงินรายได้ของตัวเองมาจ่ายค่าใช้จ่ายบางส่วน ซึ่งเป็นการช่วย
แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของลูกได้ด้วยดังคำบอกเล่าว่า

“...มันค่าใช้จ่ายในบ้านนี้กะแบบว่าถ้ามีมาบางเตือยายก็จ่าย ...บางเตือก้อลูกสาว
...ส่วนมากก้อจ่ายๆกันออกนား...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65 ปี]

แต่ในบางครั้งผู้สูงอายุที่อายุมากแล้วไม่มีรายได้และเจ็บป่วยตามสภาพ
ลูกหลานก็คอยดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีตามอัธยาศัย ไม่ว่าจะเรื่องการดูแลอาหารการกิน การดูแล
ยามเจ็บป่วย การไปรับส่งตามสถานที่ต่างๆ ตามสะดวก ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ลูกสาวเป็นคนให้ค่าใช้จ่าย ถ้าจะไปกาดก็หื้อ 100 บาท ถ้าจ่ายบ่หมด
ก็บู้กมาคืนหื้อเขาเหี้ย ...เหลือเท่าใดยายก็บ่เก็บเอาแล้วไว้ ถ้าไปงานแต่ง
งานศพอะหยัง ลูกสาวก็เป็นคนมาใส่สตางค์หื้อเหี้ยกะแต่เฮเป็นคนไปฮอมเป็น
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

การดูแลผู้สูงอายุเจ็บป่วยในครอบครัวโดยการใช้จ่ายสมุนไพรถือว่าได้
ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาในครอบครัวไทใหญ่ ซึ่งมีความเชื่อว่าการใช้สมุนไพรรักษาการเจ็บป่วยจะ
บรรเทาอาการเจ็บป่วยที่อาการไม่รุนแรง เช่น เวียนหัว ปวดเมื่อยร่างกาย เป็นไข้หวัด โดยลูกหลาน

ก็จะนำยาสมุนไพรพื้นบ้านที่กินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ยาแก้ปวด ทิ้งหั้นเป็นชิ้นเล็กๆ นำไปต้มไฟกรองกินแต่น้ำหรืออาบก็ใช้ก้านที่ตากแห้ง มาต้มแล้วเอาไปผสมน้ำแล้วอาบ ยาแก้ปวดมีความเชื่อว่าจะรักษาอาการปวด แก้กษัยร้อนต่างๆ แก้ไข้ ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุชายกล่าวว่า

“...อู๋เนี้ยเบ็งคนเดียวไปเซอะมาคนเดียว เอามาหั่นหรือซอย แล้วนำเอาไปตากแห้ง ก่อเอามาชอยเป็นแว่นๆ ละก่เอาไปตากแดด ละก่เอามาต้มกิน จะต้มอาบก่ได้คนตีกลอดลูกใหม่จะใจต้มกินละก่ต้มอาบ...ก่เออหรือหยังชะปะนะกะเซาะตำปามา” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 80 ปี]

2.2.4 กิจกรรมประจำในครอบครัว

การศึกษาในประเด็นนี้ได้ศึกษาเฉพาะกิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุในครอบครัว พบว่า กิจกรรมประจำวันในครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่จะเน้นแบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่จะอยู่บ้านเพราะลูกหลานโตหมดแล้ว แยกไปมีครอบครัวของตัวเอง หรือไปทำหน้าที่ของตัวเอง ภาระการเลี้ยงดูลูกหลานก็จะลดน้อยลง ภาระงานหนักต่างๆ ก็จะลดลงตามกาลเวลาผู้สูงอายุ จึงมีกิจกรรมของตัวเองมากขึ้น ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“...อู๋ก่จี่รถถีบไปคนเดียวที่สวนเงาะ ...ปอเตียงก่ปึกมากินข้าวที่บ้าน ...ก่ถ้าเตียงนออยู่บ่ปึกมากินข้าวบ้าน ลูกสาวก่จะจี่รถไปหาตีสวนอิหน่า เป็นเป็นห่วงอิหะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 76 ปี]

การปั่นรถจักรยานไปสวนไปไร่เป็นกิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบบวยังคงกระทำอยู่ เป็นวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องทำให้ไม่เหงาและได้ออกกำลังกายไปด้วย นอกเหนือจากการปั่นจักรยานไปทำงานไปที่ต่างๆ แล้ว ผู้สูงอายุยังคงเดินไปไหนต่อไหนได้อีกหลายที่ เช่น

“...ยายดูแลสุขภาพโดยการเดินออกกำลังกายเดินไป เดินมาดวยหลานเนี้ยกะยายปั่นรถถีบมะเป็น ไปภาคไปวัดก่เดินไป...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

การเดินทางถือว่าเป็นกิจกรรมในครอบครัวของผู้สูงอายุซึ่งเป็นเรื่องปกติของผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวก เพราะสภาพแวดล้อมครอบครัวในหมู่บ้านนั้นมีความใกล้ชิดกันและยังใกล้ชิดกับตลาด ไร่ สวน นา ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงว่า

“...เดินออกกำลังหน่อย ยกของเล็กๆ น้อย ...ปั่นรถถีบก็ปั่นได้อยู่...ก่อนออกไป แอ้วสวนตั้งวันนะค่า...” [ผู้สูงอายุหญิงอายุ 67 ปี]

นอกเหนือจากการปั่นจักรยาน การเดินไปสวน ไปไร่แล้ว ผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวกส่วนใหญ่ก็ยังคงปั่นจักรยานและเดินไปวัดอย่างต่อเนื่อง

“...ละก่อนว่าเดี๋ยวมีความสุขอยู่ ส่วนมากเสาก่อนว่าก็คั้งน้กันอ่ เดินเหยีย ออกกำลังกายเหยีย เข้าวัดเหยียเอี้ยะน่อ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี]

สอดคล้องกับ

“...ปั่นรถถีบไปเอารถถีบไปไหนเดินไปมะไหวเจ็บหัวเข่าแต่ถ้าเป็น ออกกำลังกายนี้ก่อนปั่นรถถีบอื่นน้อ ตะก่อนนี้ปั่นรถถีบกะเมื่อ...ปั่นรถถีบ ไปแห้วบ้านสันธาตุลาวปุ่น...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 72 ปี]

แม้กระทั่งการดูแลเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มผู้สูงอายุเองก็ยังสามารถจัดการด้วยตัวเองได้โดยไม่เป็นภาระให้กับบุตรหลาน รวมถึงทำความสะอาดบ้านเรือนด้วยตัวเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เป็นเสื้อผ้าซักคนเดียวจ้าว...ซักมือเฮาเนี้ยได้ออกกำลัง...ซักไปตวย อานน้ำไปตวย ...จ้าวเตื่อละอ่อนเขามะอยู่ยายก่อนกวาด...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 72 ปี]

การทำความสะอาดเสื้อผ้าในครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่สมาชิกจะดูแลของตัวเอง ส่วนผู้สูงอายุก็จะดูแลและจะซักเป็นประจำตอนอาบน้ำหรืออาจจะซักตามเวลาที่สะดวก และแยกซักของตัวเอง และจัดการตาก เก็บ พับผ้า ด้วยตัวเอง ดังที่ผู้สูงอายุหญิงได้กล่าวไว้

“...คุณคนเดียวของไฟของมันเนาะลูก...อ้อซักของไฟของมัน
 ตาก่อทำคนเดียวขยอก่อทำคนเดียว คนเดียวไฟคนเดียวมันใส่แล้วก่า
 ถ้าว้าจะซักก้อซักคนเดียวไฟคนเดียวมันมี...หยังก่อจ่วยเหลือกั้นไป...”
 [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65ปี]

ไฟใหญ่ในอดีตการซักผ้าส่วนใหญ่จะนำผ้าไปซักที่แม่น้ำโขง เพราะแม่น้ำโขง
 ไสสะอาดและเป็นแหล่งน้ำที่อยู่ใกล้บริเวณหมู่บ้าน วิธีการซักผ้าในอดีตก็จะใช้ไม้ทุบๆ ให้สิ่ง
 สกปรกออกไปโดยใช้สบู่หลาย สบู่เหลือง และสบู่ตรานกแก้ว แทนผงซักฟอกที่สะท้อนให้เห็น
 วัฒนธรรมการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

กิจกรรมประจำวันผู้สูงอายุในครอบครัวสะท้อนให้เห็นถึงความสุขของ
 ผู้สูงอายุที่ได้ทำงาน ได้ปั่นจักรยาน ได้เดินไปไร่ ไปนา ไปสวนบ้าน ไปวัด การจัดการเสื้อผ้าด้วย
 ตนเอง ไม่ว่าจะเดินทางไปตลาดเพื่อไปจับจ่าย ซื้อของ ก็สามารถเดินทางไปมาได้สะดวก

2.2.5 วัฒนธรรมการสื่อสารครอบครัว

การสื่อสารในครอบครัวของส่วนใหญ่จะเน้นการพูดคุยกันตามปกติทุกวัน
 บางครั้งก็จะพูดคุยกันในช่วงการกินอาหารเพราะสมาชิกทุกคนมักจะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน
 อาจจะเป็นช่วงก่อนหรือหลังจากที่ลูกหลานกลับจากที่ทำงานหรือโรงเรียนก็ได้ดังกล่าวว่า

“...ก็มีผ่องแต่ก็พูดคุยกันตลอด (หัวเราะยิ้ม) ก็ทุกเช้าในช่วงกินข้าว
 ก่อนไปโรงเรียนหรือไปทำงานก็จะพูดจากันตลอด เจอหน้ากันทุกวัน
 กินข้าวด้วยกันทุกวัน พูดคุยด้วยกันตลอด (น้ำเสียงมีความสุข ยิ้มแย้มดี)
 ส่วนมากบ่ค่อยปัญหากันในบ้านอะเจ้า...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

ในบางครั้งการหากมีปัญหาที่สมาชิกครอบครัวต้องเผชิญในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะ
 จะเป็นที่ทำงานหรือปัญหาการทะเลาะระหว่างพี่น้อง ผู้สูงอายุจะคอยช่วยเหลือชี้แนะหาทางแก้ไข
 ปัญหาร่วมกันได้ ดังกล่าวที่ว่า

“...ก็อู้กั้นเหมือนปกติเหมือนเฮอู้กั้ยเนี้ยกะมีเรื่องหยั่งที่ปรึกษาอั้น
 ก็อู้กั้นไปเหยีย ...อ้อก็ธรรมดานะไฟผัดไฟถูกก็ว่าอู้กั้นไป..ตามปกติ...”
 [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65 ปี]

การสื่อสารในครอบครัวไทใหญ่มักจะพูดคุยและอบรมสั่งสอนในเรื่องการดำเนินชีวิตในครอบครัวให้เป็นคนดีไม่ให้เดือดร้อนใคร และปลูกฝังให้ลูกตั้งใจเรียนหนังสือสูงๆ เพื่อให้คนอื่นจะได้ไม่ดูถูกดูแคลน ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงที่สอนให้ลูกเรียนสูงๆ ไม่เป็นขโมยว่า

“...อบรมสั่งสอนเขากะ โ้ ลูกเอ๊ยจะไปเป็นคนจู้ถักจู้กเนื้อมันมะดี ถ้าเขาเป็นคนดีคนก่อฮักก่อแปงเขียนหนังสือก่อหื้อเขียนจบๆ เป็ลจะมะได้ ดูถูกดูแคลนเฮาลูกสาวยายเป็นคนดีหมดนะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 72 ปี]

วัฒนธรรมการสื่อสารภายนอกครอบครัวส่วนใหญ่ จะสื่อสารภาษาไทยใหญ่ ที่มีการผสมผสานกับภาษาพื้นเมืองแต่ก็มีบางโอกาสก็ยังมี การสื่อสารภาษาไทยใหญ่อยู่บ้างซึ่งจะเป็นการกล่าวทักทายกันแบบง่าย เช่น สวัสดิค๊ะ สวัสดิคับ ก็พูดว่า “มัยสูงคา” ถ้าถามว่าสบายดีไหม ก็พูดว่า “อยู่หลีกินหวานค่าอ่อ” คนตอบก็จะก้มหัวเล็กน้อยพร้อมกับยกมือพนมที่อกและก็ตอบว่า “อยู่หลีกินหวานอยู่คา” หรืออาจจะพูดสั้นๆ ว่า “อยู่หลืออยู่คา” สบายดีก็บอกว่า “อยู่หลืออยู่” หรือ “อยู่หลือคาหะ” หากจะถามว่ากินข้าวหรือยังก็จะ “ถามว่ากินเคาเหย้าคาหะ” (กินข้าวหรือยัง) กินแล้วก็ตอบว่า “กินแล้วละ” หรือ “กินเหย้าคาอ” เป็นต้น

2.2.6 วัฒนธรรมการแต่งกายสำหรับงานพิธีกรรมชาติพันธุ์ไทใหญ่

วัฒนธรรมการแต่งกายชาวไทใหญ่สำหรับพิธีการแต่งงานในอดีต ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะใส่ผ้าชิ้นลวดลายสวยงาม สวมเสื้อปัก มีกระดุมทำจากผ้าขมวดเป็นปม เสื้อปัก ทอมาจากผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม และผู้หญิงก็จะมวยผมทรงสูง ฝ่ายชายก็จะใส่เสื้อ และกางเกงขายาวแบบหลวมๆ คล้ายกางเกงสะดอของล้านนา สีต้องเหมือนกัน พร้อมผ้าโพกศีรษะจะเน้นผ้าสีขาวหรือสีชมพูอ่อน

“...แต่งตัวใส่ชิ้นเหยย เสื้อผ้าปักเหยย เก้าผมกกกเหยย ใส่คำเหยยอันกะ...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

ในปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของไทใหญ่ส่วนใหญ่จะใส่เสื้อผ้าที่ซื้อหามาจากตลาดในหมู่บ้านหรือไม่ก็ซื้อผ้ามาตัดเองที่บ้าน และบางครั้งจะซื้อมาจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงที่นิยมตัดเสื้อใส่เองเล่าว่า

“...ซื้อผ้ามาตัดทำเองหื้อลูกสะใภ้ตัด ถ้าซื้อมาใส่มันบ่สบายตัว...”

[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

วัฒนธรรมการแต่งกายไทใหญ่มีเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา หญิงก็ใส่ผ้าซิ่นและเสื้อที่เป็นการผสมผสานเสื้อผ้าพื้นเมืองเข้าด้วยกัน การแต่งกายแบบไทใหญ่ในปัจจุบันจะแต่งกายเฉพาะไปงานตามประเพณีที่สำคัญใหญ่ๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น ตามคำบอกเล่าว่า

“...แตกต่างกันนะ ตะก่อนเป็นเสื้อมัดมะเดียนี่เสื้อสวมมะคายเนี้ย

แบบเสื้อคอกระเช้า...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

วัฒนธรรมการแต่งกายชุดไทใหญ่ไปออกงานก็จะใส่เสื้อผ้าที่มีลายลูกไม้สีต่างๆ และก็ใส่ผ้าซิ่นที่มีลวดลายสวยงาม แต่หากอยู่บ้านก็จะแต่งกายสบายๆ แต่ยังคงใส่ผ้าซิ่นและใส่เสื้อลักษณะเป็นคอกระเช้า และมีลวดลายต่างๆ ตามคำบอกเล่าว่า

“...เป็นผ้าลูกไม้ถ้ามีงานขายก็จะใส่ แต่ถ้าอยู่บ้านมะคายยายจะแต่งตัว

ธรรมดาเนี้ยใส่เสื้อลายดอกแล้วก่อใส่ซิ่น...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมการแต่งกายของไทใหญ่ในหมู่บ้านสืบทอดส่วนใหญ่จะแต่งตัวตามสะดวกและสวมใส่สบาย และยังคงนุ่งผ้าซิ่นอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หากการเข้าร่วมพิธีทางศาสนาผู้สูงอายุทุกคนไม่ว่าจะหญิงหรือชาย หากเข้าวัดก็ต้องใส่เสื้อขาวทั้งแขนสั้น แขนยาว ผ้าซิ่น และกางเกง สีสุภาพ

2.3 การสานสัมพันธ์กับชุมชน

การสานสัมพันธ์กับชุมชนของครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านสืบทอดจะเป็นระบบเครือญาติที่มีสายสัมพันธ์กันทางสายโลหิต การปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันสามารถไปมาหาสู่กันได้ตามปกติลูกหลาน หากมีครอบครัวก็จะมาปลูกบ้านเรือนอยู่ใกล้กับครอบครัวพ่อแม่ พื้นที่หมู่บ้านจะมีถนนเชื่อมผ่านสถานที่สำคัญทางศาสนาในชุมชนสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก การถ่ายทอดเรื่องราวจากผู้สูงอายุไทใหญ่ในด้านการสานสัมพันธ์กับชุมชนพอสรุปได้ 4 ประเด็นดังนี้ 1) เครือญาติ 2) วัด 3) ประเพณี 4) กฎระเบียบของหมู่บ้าน

2.3.1 เครือญาติ

ระบบเครือญาติของครอบครัวไทใหญ่ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะอาศัยอยู่กับบุตรและหลาน หากบุตรหลานแยกไปมีครอบครัวใหม่ก็จะปลูกบ้านเรือนไม่ไกลกับพ่อแม่ หรือเครือญาติสามารถเดินทางไปมาหากันได้สะดวก อดีตการอพยพเข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านสบรวกก็จะมีไม้ก่หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมดจะมาตระกูลดั้งเดิมเพียงไม่กี่ตระกูล ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุหญิงเล่าว่า

“...หมู่บ้านนี้จะเป็นพี่น้องกันหมด...มีความรู้จะหยั่งเขาก็จะมีการเล่าสู่กันฟัง และถ่ายทอดความรู้ให้โดยจะมีอยู่ 3 ตระกูลใหญ่ ตระกูลที่ 1 พรหมปัญญา ตระกูลที่ 2 โกฏญี่ ตระกูลที่ 3 สุพรรณ ของอู่จะเป็นตระกูลพรหมปัญญา...”
[ผู้สูงอายุหญิงอายุ 84 ปี]

นอกจากนี้ยังการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างเครือญาติยังถือปฏิบัติอย่างดี เช่น การแบ่งปันอาหารการกินกันระหว่างเครือญาติหรือญาติผู้ใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน การแบ่งปันอาหารให้กับครอบครัวที่ทุกข์ยากในชุมชน เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมในหมู่บ้านสบรวกก็ยังคงถือปฏิบัติและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามและถ่ายทอดจากรุ่นลูกสู่อุ่นหลาน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...อย่างตั้งวันนี้ ป้อนิ ถ้าเสตมมุดิว่าเสามีของกินคินนื้อ ของกินลำเสาก่อหื้อลูกเฮาไปสื้อพ่อเฮา...จะสืบทอดหื้อลูกเฮานี้ยะ ถ้ามันใหญ่มันมันก้อจะใจลูกมันเหม...ต่อลูกต่อหลานกันไปเรื่อยๆ มันจะทำต่อเนื่อง แทนดีเสากจะไปเสาก่อบไปเสาก่อลูกไป เอาไปหื้ออู่เอี้ยะมันเป็นกุสโลบาย...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 60 ปี]

การปลูกฝังความเคารพกับผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกเป็นสิ่งที่สืบทอดและยึดถือกันมาช้านาน ทำให้หมู่บ้านสบรวกมีประเพณีการทำความเคารพและขอขมาต่อผู้ที่สูงอายุในหมู่บ้านมากกว่า 1 ครั้ง ซึ่งใน 1 ปีจะมีพิธีขอขมา 3 ครั้ง ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงได้เล่าว่า

“...มีกะ ประเพณีปีใหม่เนี่ย สุมากันตอนนะกะ...ปีก้อสามเตื่อ ...ข้าวพรรษา ออกพรรษาเอ่อและก้อปีใหม่ได้...ช่วงเดือนเมษา...” [ผู้สูงอายุหญิงอายุ 74 ปี]

ประเพณีขอขมา หรือการแสดงความเคารพผู้สูงอายุ ชาติพันธุ์ไทใหญ่เรียกว่า “กั้นตอ” เป็นขอขมาผู้เฒ่า ในหมู่บ้านสบรวกจะถือเป็นวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติกันสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะเหมือนพิธีการรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ของชาวพื้นบ้านล้านนา แต่มี

ความแตกต่างที่จำนวนครั้งที่มากกว่า เพราะไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกหนึ่งปี มีการขอขมา 3 ครั้ง ทุกครั้งสิ่งที่ต้องเตรียมไปขอขมาผู้ใหญ่คือ ดอกไม้ ฐูปเทียน ข้าวเหนียว ห่อหนึ่ง ข้าวต้มเขาควย ขนมห้อย (ขนมเทียน) ขนมอบ ตามคำกล่าวที่ว่า

“...กั้นต่อหมายถึงการ ไปขอสู่มาอันกะละ...ใส่จ้อกหอนึ่งเหยอัน
...ใส่ขนม ใส่ข้าวเหนียว อันเนาะ ...ขนมก็จะเป็นขนมห้อย ขนมเขาควย
ขนมอบ แล้วก็ใส่เทียนเหย...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 70 ปี]

นอกเหนือจากประเพณี “กั้นต่อ” ครอบครัวไทใหญ่ได้แสดงการเคารพ ผู้สูงอายุในครอบครัวและเครือญาติ ในช่วงการเก็บเกี่ยวข้าวใหม่หลังออกพรรษาของทุกปี ก็จะมีพิธี ตานข้าวใหม่ (นำข้าวสารที่ทำการสีแล้วในครั้งแรกของปีไปถวายวัดให้เป็นสิริมงคล) ก่อนจะนำไปวัด ก็จะนำข้าวสารมานึ่งแล้วนำมาให้ญาติผู้ใหญ่ในบ้านกินก่อนแล้วจึงค่อยนำไปถวายวัด แสดงออกถึง การมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน การให้ความเคารพ กับผู้อาวุโสในครอบครัว ดังคำกล่าวผู้สูงอายุหญิง ที่ทุกปีลูกจะนำข้าวใหม่มานึ่งให้ก่อนไปถวายวัดว่า

“...การตานข้าวใหม่เขาก็จะเอาข้าวใหม่หนึ่งสุกมาให้พ่อแม่กินก่อน
หรือก็ปั้นให้พ่อแม่ แม่เฒ่า จากนั้นเขาก็เอาไปตานข้าวใหม่ที่วัด...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

จะเห็นได้ว่าในครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกยังคงแสดงการเคารพ ผู้สูงอายุดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้กำเนิด ญาติผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ เป็นอย่างดี สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า

“...ก่อนมีตานข้าวใหม่เนี่ยะ เขาก่อนยกเอาข้าวมาหื้อพ่อแม่ก่อน ...แล้วเอาไปตีวัด
เพราะถือว่าพ่อแม่สูงที่สุด สูงกว่าอย่างอื่นหมด...” [ผู้สูงอายุชายอายุ 60 ปี]

2.3.2 ศาสนา (วัด)

ในหมู่บ้านสบรวกส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญทางด้านศาสนา มากกว่าสมาชิกอื่นในครอบครัว เพราะอยู่ในวัยที่พร้อมทั้งเวลาและจิตใจ มีความผูกพันกับวัดอย่าง เหนียวแน่นเป็นอย่างมาก จากการลงพื้นที่สังเกตพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับ พิธีกรรมทางศาสนาในหมู่บ้านสบรวกจะพบว่าผู้สูงอายุทุกคนจะเข้าไปทำบุญที่วัดทุกๆ วันพระ และวันสำคัญตามประเพณีต่างๆ โดยไม่เคยขาด ดังคำบอกของผู้สูงอายุที่ไปวัดทุกวันพระเล่าว่า

“...อืมมมม เข้าวัดนิเข้าทุกวันพระ ก็เดินไปตลอด หากมีคนมารับก็ไปโดยเป็น ...บ่อกอยได้ถีบรถถีบ(จักรยาน)ส่วนมากจะเดินไปไหน...มาไหนคนเดียว ...”
[ผู้สูงอายุหญิงอายุ 67ปี]

การเดินทางไปวัดส่วนใหญ่จะเดินไปวัดหรือปั่นรถจักรยาน ผู้สูงอายุไทใหญ่ ในหมู่บ้านสบรวกทุกคนมีความตั้งใจที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาทุกครั้งอย่างเต็มที่ ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายที่เดินไปวัดทุกวันพระว่า

“...เดินไปตลอดไปช่วยเตรียมของ ไปคาแก้ววัดทุกสัปดาห์ มีงานหยั่งก่อนไป คนเฒ่า ก่อเอี่ยมะฮู้ว่าจะไปไหน ...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 73 ปี]

นอกเหนือจากการไปฟังธรรมะทุกวันพระบางครั้งก็ต้องไปช่วยเตรียมของในวัดตามงานประเพณีสำคัญทางศาสนา เช่น ช่วงเข้าพรรษาผู้สูงอายุส่วนหนึ่งก็จะมาที่วัดและกินเจทุกวัน งดการกินเนื้อสัตว์ทุกชนิด ดังกล่าวที่ว่า

“...ในวันสำคัญทางศาสนา...ป้าก็ไปร่วมกับหมู่บ้านหยั่งวันศีล ก็ไปวัดไปวาเหี้ยไปกุศล ถ้าเป็นวันศีลยาก็กินเจเหี้ย กินเจ มาได้ 2 พรรษาแล้วล่ะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65 ปี]

กิจกรรมในวันพระช่วงเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และมีกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย ได้แก่ นั่งสวดมนต์ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การสืบชะตา การเดินจงกลม การเดินเวียนเทียน และการกินอาหารเจร่วมกัน ซึ่งต่างคนต่างเอามาจากบ้านหรือในบางครั้งก็จะมีคนมาร่วมโรงทานทำอาหารเลี้ยงเจให้แก่ผู้สูงอายุที่มาทำกิจกรรมที่วัดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและบริบทภายนอกสร้างความสามัคคี กลมเกลียวและสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนบ้าน

ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกมีวัฒนธรรมทางศาสนาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการไปนอนวัดของผู้สูงอายุในช่วงเข้าพรรษา ดังกล่าวที่ว่า “...มีแต่คนรุ่นยายนี่นี่ค่า คนเฒ่าคนแก่เต็มนี้ บางคนก่อนมานอนวัด...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี] ดังคำพูดของผู้สูงอายุหญิงที่นอนวัดในวันเข้าพรรษาตลอดระยะเวลา 20 ปี เล่าว่า

“...แม่นอนวัดช่วงเข้าพรรษาตั้งแต่อายุอายุ 20 กว่าๆ มาแล้ว ...อิม กินข้าว
มือเดียว ก่อบะเป็นอะหยัง จิตใจเสาคืออยู่แล้ว...ก่อนนั่งนับลูกหมาก ลูกประจำ
ทำสมาธิ... [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 84 ปี]

การไปวัดทุกวันพระและวันสำคัญตามประเพณีของไทยใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก
เป็นสิ่งที่ยังคงปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้สูงอายุไทยใหญ่นิยมปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับ
สมาชิกในครอบครัว อีกทั้งวัดเป็นแหล่งศูนย์รวมทางจิตใจ และเป็นพื้นที่การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ
และคนในหมู่บ้านทุกๆ กิจกรรมดังกล่าวของผู้สูงอายุชายเล่าว่า

“...ปีก่อนไปวันพระบ่าขาดสักวัน ไปวัดหมดคนละส่วนมากจะไปวัด
บางคนว่าสิ้นเบื่อง แต่ว่าเขาไปไซ้ ...มีความกระตือรือร้นคิดว่าวันหน้า
วันนี้อันนี้เป็นจะมีปอยเอาต้องก๊าดหาเงินแล้วแม่ก่อนหาเงินไว้กินไว้दान
เอี้ยะมันเกิดอานิสงค์ มันเกิดความคิดมันเกิดความภูมิใจ...เอาหาเงิน
ได้ไปตานเนี้ย...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

ทุกวันพระกิจกรรมตอนเช้าในครอบครัวไทยใหญ่ หมู่บ้านสบรวกที่ยึดถือ
และเป็นปฏิบัติกันมา คือ ผู้สูงอายุจะตื่นแต่เช้า นุ่งข้าว ทำอาหารไปวัดและงดการทำกิจกรรมอื่นๆ
นอกเหนือจากนี้ ส่วนใหญ่จะชอบฟังเทศน์ ฟังธรรมะ นั่งสมาธิ ผู้สูงอายุกับหมู่บ้านมีความสัมพันธ์
เกี่ยวเนื่องกันเพราะในงานประเพณีต่างๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นประเพณี เข้าพรรษา ออกพรรษา
แห่ต้นเกี๊ยะ ประเพณีสงกรานต์ ฟังเทศน์มหาชาติ งานศพ งานแต่งงาน และการทำบุญให้กับบรรพบุรุษ
ที่เป็นผู้บุกเบิกหมู่บ้านสบรวก (เลี้ยงฝีกองเมือง) ผู้สูงอายุจะเป็นกลไกสำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ
ดังกล่าว

2.3.3 ประเพณี

งานประเพณีที่หมู่บ้านสบรวกจัดขึ้นทุกครั้งพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ
ที่ไปร่วมประเพณีต่างๆ ที่ในชุมชนได้จัดขึ้น เช่น การปอยหลวง ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิง
ที่เข้าร่วมงานประเพณีทุกครั้งกล่าวว่า “ไปมีปอยมีรามก็ไปอยู่” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี] และงาน
เข้าพรรษา ออกพรรษา ก็จะไปช่วยจัดเตรียมของที่วัดดังกล่าวที่ว่า

“...เป็นงานวัดก่อนไปค้ำน้อ เข้าพรรษา ออกพรรษาก่อนไป...กำเป็ลมีงาน
ก็ไปจ่วยอยู่...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 72]

สอดคล้องคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงที่ไปร่วมงานประเพณีไม่เคยขาดว่า

“...แม่ก็จะไปงานบุญ ช่วงเข้าพรรษา ออกพรรษา ปอยส่างลอง
เทศน์มหาชาติ การทำข้าวทิพย์ก่อทำทุกๆ 3 ปี...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 83]

นอกเหนือจากเข้าร่วมทำบุญตามประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ยังมีงาน
ประเพณีปอยส่างลอง การเข้าร่วมการฟังเทศน์มหาชาติ และประเพณีการกวนข้าวทิพย์ ซึ่ง 3 ปีจะมี
การจัดงานครั้งหนึ่งและหากเป็นงานศพในหมู่บ้านผู้สูงอายุก็จะไปร่วมงานศพทุกครั้ง ตามคำบอก
เล่าที่ว่า

“...บ้านศพบ้านหยังยากไปจ่าย...ไปอยู่ไปทุกครั้งเลย...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 65]

ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวกทุกปี จะมีการทำประเพณี
การเลี้ยงฝีกองเมือง หรือ การทำพิธีเลี้ยงวิญญาณของผู้ที่มานุกเบิกสร้างหมู่บ้านเป็นคนแรกของ
ชุมชนไทใหญ่ที่ถือเป็นวัฒนธรรมการประกอบพิธีไว้ฝีกองเมือง เพื่อขอลดบันดาลให้ สมาชิกในบ้าน
อยู่ดี กินดี มีความสุข และจะจัดทุกเดือน 8 เดือน ซึ่งตรงกับ เดือนมิถุนายนในแต่ละปี ดังคำบอกเล่าว่า

“...เงินก่องเมืองนี้เงี้ยวเขาจะเลี้ยงฝีกองเมืองแปดมา...กู่อ่อนินาเดินแปด
จะเลี้ยงหนา...เป็นตัดหมดอะ คนในบ่าหื้อออกคนนอกบ่าหื้อเข้า
เอ้อเลี้ยงฝีกองเมืองปุ่นเนาะ ไผบ่าฟังก้อมัดไวันั้นนะ...บ่าแล้วก้อตั้งบ่าปล่อย ...
ตั้งหื้ออยู่ในบ้าน ห้ามออกไปไหนอยู่กำในบ้าน... [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

ในอดีตจะเห็นได้ว่าการเลี้ยงฝีกองเมือง ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วมพิธี
ทุกคนจะงดการเดินทางออกนอกชุมชนหากใครไม่ฟังก็จะมัดไว้ให้อยู่ในบ้านจนกว่าพิธีการเสร็จสิ้น
แล้วถึงจะปล่อยตัว ถือว่าเป็นกฎระเบียบในชุมชนที่ในปัจจุบันยังคงสืบทอดแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

2.3.4 ประเพณีที่ถือปฏิบัติของชุมชน

ไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกจะอาศัยอยู่ร่วมกันเหมือนพี่เหมือนน้องมาอย่าง
ยาวนาน ประเพณีที่ถือปฏิบัติของหมู่บ้านเป็นข้อตกลงที่ทุกคนต้องถือปฏิบัติกันอย่างเข้มงวด โดยผ่าน
การเห็นชอบของทุกคนและมีการแต่งตั้งตัวแทนของหมู่บ้านขึ้นมาเป็นผู้นำเพื่อเป็นผู้มีอำนาจ
ในการคุ้มครองและดูแลความเป็นอยู่ของคนหมู่บ้าน

ในอดีตการเลือกผู้นำชุมชน ในหมู่บ้านสรวกจะเป็นการเลือกโดยใช้วิธีการเลือกตั้งแบบการประชาคมคือ การยกมือ คนที่จะเป็นผู้นำชุมชนต้องเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความเคารพและไว้วางใจ และเลือกตั้งเสร็จแล้วคนที่ได้รับการเลือกตั้งจะเรียก ปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) จากคำบอกเล่าว่า

“...อเลือกแบบถ้าชาวบ้านเคารพนับถือว่ากะ ..ยกมือนับเสียงข้างมาก บ่อเดียนี่ก่อจอมบัตระกะ จอมบัตระเลือกตั้งตาม ยุคตามสมัย...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 60 ปี]

ผู้ใหญ่บ้านในอดีตเรียกว่า ปู่แก่ ส่วนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้าน จะเรียกว่า ปู่แสน ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงได้กล่าวว่

“...เป็นฮ้องว่า ปู่แก่ ปู่แสน...ปู่แกนี่คือคนปกครอง ปู่แสนก่าเหมือน เป็นกรรมการ ไปหั้นไปนี่เหมือนกรรมก่าหมู่บ้าน ปู่แกก่าเหมือนว่าเป็น ผู้ใหญ่บ้านบะเดียว ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

ในอดีตการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านรับรู้เรื่องราวข่าวสาร ก็จะมีคนทำหน้าที่เสมือน ผู้ช่วยของปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ปู่แสน (กรรมการหมู่บ้าน) เรียกว่า ปู่ล่ำม (ประสานงาน) ก็ทำหน้าที่ ป่าวประกาศว่าในหมู่บ้านมีงานสำคัญอะไร โดยเดินไปแล้วก็ตะโกนบอก ข่าวสารจนทั่วหมู่บ้าน ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุชายว่า

“...ปู่ล่ำมนี้ก่อเมื่อก่อนมันมะหมีเครื่องกระเครื่องกะจายเสียง ปู่ล่ำมก็จะย่างไป แล้วก่อแอฮ้องไป...เมื่อกะศคนนั้นต่ายก่อฮ้องไปจันค้อยหมดตึงหมู่บ้าน หื้อเป็ลฮู้หมดหะ...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 72 ปี]

หมู่บ้านสรวกเมื่อมีการจัดงานแต่งงาน เจ้าของงานจะแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้าน ให้มารับรู้และมาเป็นสักขีพยานด้วย และจะต้องจ่ายเงินค่าธรรมเนียม คือ การจ่ายเงินนอก เงินใน ให้หมู่บ้าน ถือว่าถูระเบียบในหมู่บ้านสรวกนี้ที่ยังคงถือปฏิบัติอยู่ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เปิดไว้เป็นหลักฐานเกิดว่าไปละไปทิ้งไปกว้างกัน เงินนอกคือคนตั้งนอกมาเอาคนตั้งในต้องใส่สองร้อยตั้งเพื่เปิด ...ป้อจ่ายสองร้อยแม่ยิงสองร้อย รวมกันเป็นสี่ร้อย...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

การเสียดำธรรมนิยม เงินนอก เงินใน ในหมู่บ้านสบรวก นั้นหมายความว่า ฝ่ายชายหรือฝ่ายเจ้าบ่าว เสีย 200 บาท ฝ่ายหญิงหรือเจ้าสาว เสีย 200 บาท เสมือนเป็นหลักฐานการอยู่กินกันฉันท์พี่เมีย ห้ามทิ้งขว้างกัน หากทิ้งขว้างกันก็จะตกลงกันก่อนว่าจะเสียดำปรับเท่าไร ตามคำบอกเล่าว่า

“...หย่าต้องเลี้ยงต้องลงสัญญากันตอนจดทะเบียน หื้อบ้านแก่บ้านฮับฮู้ ตั้งแต่งงาน หย่าต้องบอก เอากันใหม่ต้องเลี้ยง ถ้ามะป้อใจก่อจำเป็น ต้องซื้อหย่ากะ ถ้าพอใจ กันก่อจบคนละสองร้อย ...ถ้าจะเอากันคือ ก่อคนสองพัน...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 71 ปี]

การหย่าร้าง หากจะหย่าร้างก็ต้องตกลงกันทั้ง 2 ฝ่าย หากตกลงกันได้และเต็มใจที่จะแยกทางก็จ่ายคนละครึ่งหรือหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอยากแยกทางก็ต้องเป็นคนรับผิดชอบจ่ายค่าปรับเองทั้งหมด และหากแยกทางกันไปแล้วจะกลับมาคืนดีกันต้องเสียปรับเพิ่มขึ้นหลายเท่า ดังคำบอกเล่าผู้สูงอายุหญิงว่า

“...แต่ถ้ากลับมาคืนดีก็ต้องคืนมา 2,000 ซึ่งสตั้งค์การปรับอาจจะเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิงเป็นคนเลี้ยงก็ได้...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

เงินค่าปรับก็จะเก็บสะสมไว้โดยคณะทำงานหมู่บ้านเป็นคนเก็บรวบรวมไว้ และก็จะแจ้งขอครวมทั้งหมดว่ามีเท่าไร เงินค่าปรับที่ได้จะนำไปใช้ในงานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น งานสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน การสืบชะตาหมู่บ้าน และเลี้ยงผีกองเมือง ดังคำกล่าวที่ว่า

“...สำหรับเงินตี เก็บ เงินจะอี่ กับเงินปรับ เงินใหม่ หยังนิหนา เป็นก่อจะเก็บไว้ฮั้น เวลาสมมุติว่าบ้านเฮาอยู่บ่สะบายกะ เป็นหยังสะเดาะเคราะห์ หยังอีกก่อจะเอาเงินตัวนี้มาทำพิธีทางหมู่บ้าน อย่างงานวัดกะ สะเดาะเคราะห์ จะสืบ ชะต่าอี่แหนะ ...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

คำปรับอีกส่วนหนึ่งตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุ ก็จะนำมาใช้งานประเพณี การเลี้ยงผีกองเมือง หรือการทำพิธีเลี้ยงวิญญาณของผู้ที่มานุกเบิกสร้างหมู่บ้านเป็นคนแรกของ ชุมชนไทใหญ่ถือเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ใน 1 ปีจัด 1 ครั้ง โดยความเชื่อของการ ประกอบพิธีไว้ผีกองเมือง เพื่อขอคลบ้นดาลให้สมาชิกในบ้านอยู่ดี กินดี มีความสุข และจะจัดทุก เดือน 8 เดือน ซึ่งตรงกับ เดือนมิถุนายนในแต่ละปี ดังคำบอกเล่าว่า

“...เงินกองเมืองนี้เงี้ยวเขาจะเลี้ยงผีเดือนแปดมา...กู่เดือนินหาเดินแปด จะเลี้ยงหนา...เป็นตีดหมดอะ คนในบ่าหื้อออกคนนอกบ่าหื้อเข้า เอ้อเลี้ยงผีกองเมืองปุ่นเนาะ ไผบ่าฟังก้อมัดไวันั้นนะ ...บ่าแล้วกอดิ่งบ่าปล่อย ... ต้องหื้ออยู่ในบ้าน ห้ามออกไปไหนอยู่กำในบ้าน... [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

ในอดีตจะเห็นได้ว่าการเลี้ยงผีกองเมือง ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วมพิธี ทุกคนจะงดการเดินทางออกนอกชุมชนหากใครไม่ฟังก็จะมัดไว้ให้อยู่ในบ้านจนกว่าพิธีการเสร็จ สิ้นแล้วถึงจะปล่อยตัว ถือว่าเป็นกฎระเบียบในชุมชนที่ในปัจจุบันยังคงสืบทอด

2.4 การจากไปของสมาชิกครอบครัว

ครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับ ประเพณีการตายอยู่อย่างหลากหลายและน่าสนใจ ในอดีตการตายหรือเสียชีวิตในลักษณะต่างกัน จะมีพิธีการที่ต่างกันออกไป ในวัฒนธรรมการตายในอดีตหมู่บ้านสบรวกจะพึงศพบไม่เผาเหมือน ปัจจุบัน จากการลงพื้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้สูงอายุไทใหญ่ สามารถสรุปแบ่งประเด็นการตาย ได้ทั้งหมด 5 ประเด็นดังนี้ 1) วัฒนธรรมการตายในบ้าน 2) วัฒนธรรมการตายนอกบ้าน 3) วัฒนธรรมการตายที่ผิปกติ 4) พิธีกรรม 5) โลงบรรจุศพ

2.4.1 วัฒนธรรมตายในบ้าน

ครอบครัวในอดีตหมู่บ้านสบรวก จะมีความเชื่อวัฒนธรรมการตายเกี่ยวกับ สถานที่เสียชีวิตเป็นอย่างมาก คือ ตายในบ้านไว้ในบ้าน ตายนอกบ้านไว้นอกบ้าน ดังนั้นเมื่อเจ็บป่วย จนรักษาไม่ได้แล้วก็ต้องนำผู้ป่วยมาไว้บ้านเพื่อจะได้ดูแลใกล้ชิดก่อนสิ้นใจ เพื่อเป็นการดูใจ ครั้งสุดท้าย และการสังเวยก่อนตายเพราะถ้าป่วยตายนอกบ้านก็จะไม่สามารถนำศพมาไว้บนบ้านได้ ตามคำบอกเล่าที่ว่า

“...เงี้ยวนี้จะคนจะต่ายขอเอาไว้บ้านเตอะหมอหื้อ เงี้ยวเฮานิด้าต่ายแล้ว เอาเข้าบ้าน มะใจได้้อ่า เป็ดตึงมะเอาหื้อเข้าบ้าน แต่ถ้าต่ายในบ้าน เอาไว้ ในบ้านได้แต่ถ้าต่ายตั้ง นอกห้ามเอาเข้าบ้าน ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

ถึงแม้ว่าจะเป็นโรคติดต่อร้ายแรง แต่หากนำร่างผู้ป่วยมาไว้ในครอบครัว ก่อนจะสิ้นใจ ศพก็สามารถนำเข้ามาไว้ในบ้านได้ ตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงที่ลูกชายเป็นโรคเอดส์ แล้วกลับมาเสียชีวิตที่บ้าน

“...ลูกบ่าวเป็นเอดส์ตาย เอาไว้บ้านเนี่ย (น้ำเสียงลดต่ำลงเริ่มสั่นอีกครั้ง) มะเป็นหยิ่งเป็ดตายในบ้านก่อนไว้ในบ้าน แล้วแต่ถ้าตายตั้งนอกเอาไว้วัด ลูกบาวนี่ถึงตายในบ้านเนี่ย ดูใจกันในบ้านเนี่ย กำลังตายนิกะะ ถึง2เลย... เสียใจกะลูกลอยตายมะเสียใจได้จะใด...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 74 ปี]

การนำสมาชิกครอบครัวที่ป่วยหนักรักษาไม่ได้แล้วกับมาการเสียชีวิตในบ้าน ถือเป็นวัฒนธรรมที่ครอบครัวกระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เพราะครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกมีความเชื่อว่า การให้ผู้ป่วยกับบ้านจะทำให้ผู้ป่วยที่ใกล้สิ้นใจรู้สึกว่าได้กลับบ้านแล้วไม่มีอะไรที่จะต้องห่วงหา หากยังมีสติก็จะตั้งเสียเรื่องที่ไม่สบายใจก่อนสิ้นใจ และส่วนใหญ่มักจะมีญาติๆ มาดูใจก่อนเสียชีวิต ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงได้เล่าว่า

“...ก่อนตายก่อนกินข้าวเหยย น้ำพริกเหยย ล้างดินล้างมือเหยยก่อนเอาผ้าห่มมาห่ม มันจี๋หนาว...บ่ดีไปไหนเน้อจะตายวันนี้ละมันว่านะมันเจ็บบออะตึบๆๆๆ มันว่านะเออ ก้อฮ้องบ่ฮ้องน้องมากะมาฮู้กันได้ 3-4 คำก้อตายเอาะ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 96 ปี]

2.4.2 วัฒนธรรมตายนอกบ้าน

วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการตายนอกในครอบครัวของไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกนั้น ส่วนใหญ่จะมีความเชื่อว่าหากสมาชิกในครอบครัวที่อยู่บ้านหลังเดียวกันเจ็บ ป่วย หรือเสียชีวิต ในโรงพยาบาล หรือที่ห่างไกลบ้านก็จะไม่นำศพเข้ามาในบ้าน แต่ก็ทำพิธีทางศาสนาตามปกติ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ถ้าเจ็บไข้ได้ป่วยตายในโลอยู่ เอาไว้ในบ้าน ตายตั้งนอกไว้ตั้งนอก...” (ถ้าเสียชีวิตโดยการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็เอาศพไว้ในบ้านได้ หากเสียชีวิตนอกบ้าน ก็ต้องเอาศพไว้นอกบ้าน) [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 69 ปี]

วัฒนธรรมการนำศพที่ตายนอกบ้านมาทำพิธีทางศาสนาที่บ้านสมาชิกในครอบครัวก็จะนำศพมาไว้บริเวณภายนอกบ้าน บ้านหลังไหนที่ยกพื้นสูงก็จะนำศพใส่โลงแล้วมาวางไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อทำพิธีทางศาสนาตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงเล่าว่า

“...จ้าวมะหื้อขึ้นบนบ้าน ถ้าตายไหมมาก่อน...แล้วตายตี้อื่นตายโสงยาเปิดก่อนมะหื้อเอาขึ้นบ้านเอาไว้ลุ่มบ้าน...ถ้าคนเฒ่าตายโสบาลก่อนมะเอาขึ้นบ้าน...เอาเข้าในบ้าน ใต้อยู่แต่มะหื้อเอาขึ้นเฮือน ...”
[ผู้สูงอายุหญิงอายุ 72 ปี]

บางครอบครัวหากไม่มีใต้ถุนบ้านก็จะนำศพมาไว้บริเวณนอกบ้าน โดยนำโลงศพมาวางไว้ในเต็นท์กางไว้รอ ตามคำบอกเล่าว่า

“...สมมุติว่าตายโสบยาเปิดบ่เอาเข้าชายคาเลยเอาไว้นอกตายนอกบ้านห้ามเข้าในเฮือนแต่เอาผ้าเดินผ้าหยังมาท่างนอก...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 78 ปี]

2.4.3 วัฒนธรรมตายที่ผิดปกติ

วัฒนธรรมการตายผิดปกติในครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านบ้านสบรวกมีความเชื่อการตายที่ผิดปกติว่าเป็นการตายที่ไม่ดีและไม่ควรนำสิ่งที่ไม่ดีเข้ามาในครอบครัวและบ้าน หากตายที่ไหนก็ฝังที่นั่นเลย ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงการทำพิธีทางศาสนา ดังคำบอกเล่าว่า

“...สมัยก่อนนี่เมื่ออู๊เขาที่เป็นหนุ่มนิยะอันเนาะถ้าตายในป่าก่อฝังในป่าปูนบ่าเอามาบ้าน เอะป็นบ่าดีเอาสิ่ง สิ่งที่บ่าดีเข้าบ้าน...” [ผู้สูงอายุชายอายุ 67 ปี]

การตายผิดปกติตามวัฒนธรรมครอบครัวของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านสบรวก นั้นหมายถึง การตายที่ไม่ดี เช่น การเป็นหัวขโมย ถูกยิง ถูกฆ่า การจมน้ำ ตามคำบอกเล่าว่า

“...อดีตเต๋านิตายนอกบ้านนิเขาบ่หื้อเอาเข้ามาเลย ตายในป่าก่อเผาในป่าบ่เอาเข้ามาในหมู่บ้านเลย ตายตามตี้อำตางก่อเผาฮั้นหมดเลยอะ...คนจี้ล็กจี้ก ตายไหนฝังนั้น ตายไหนเผา นั้น ...ถูกยิงเอื้อะ ถูกฆ่า ทำบ่อดีมันก่อจะเป็นอะ... ตายในน้ำก่อเผาหรือฝังน้ำนั้นเนื้อ...” [ผู้สูงอายุชายอายุ 60 ปี]

สอดคล้องกับการบอกเล่าของผู้สูงอายุชายได้เล่าว่า

“...ตั้งไต่เอาไน้ เป็นว่าโก้นตายดีไม่ตั้งตาย เป็นทูป เป็นหมา เป็นห้าม
เอาเข้ามาในบ้านหมาไล เอาฝิ่งแปด...” (คือไทใหญ่ที่โน้นหากมีใครเสียชีวิต
เช่น โคนตันไม้ทับตาย โคนทำร้าย โคนการทูปตีตาย หากตายแล้วจะนำศพ
เข้าไว้ในบ้านไม่ได้ ต้องเอาฝิ่งไว้) [ผู้สูงอายุชาย อายุ 69 ปี]

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ในอดีตในด้านการห้ามไม่ให้นำศพคนตาย
ที่ตายผิดปกติหมู่บ้านหรือบริเวณบ้านนั้นเปรียบเสมือนการเป็นแสดงถึงตัวอย่างของคนที่ไม่ดี
ที่ส่งผลต่อการเสียชีวิตเลวร้าย ซึ่งจะเป็นคติสอนให้กับคนอื่นๆ ให้อ่อย่าคิดทำผิด หรือไม่เคารพ
กฎระเบียบหมู่บ้านไม่เชื่อฟังพ่อแม่จึงต้องตายไม่ดีและศพไม่สามารถนำในบ้านได้ ตายที่ไหน ก็ฝัง
หรือเผาที่นั่นเลย ตายกลางคือ เผากลางคืน ตายกลางวันก็ฝังกลางวัน เพื่อให้ลูกหลานกลัวเกรงและ
ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่

2.4.4 พิธีกรรมทางศาสนา

พิธีกรรมทางศาสนาด้านการตายในอดีตของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่
การจัดงานศพทางพิธีศาสนาในครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสรวกนั้นหากตายตามปกติ เป็นไข้ตาย
แก่ตาย หรือตายจากโรคที่ไม่สามารถรักษาได้ก็นำศพไว้ในบ้านและทำพิธีกรรมก่อนนำศพไปฝัง
ตามคำบอกเล่าว่า

“...ถ้าป่วยตายเป็ลจะเอาไว้ 2 ถึง 3 คืน นะกำ ถ้าเป็นคนรวนนิเป็ลก่อ
เอาไว้ 7 วันนุ่น แล้วสม้ยก่อนเป็นหาบศพเอา บ่ได้ใส่รถเหมือนสม้ยนี้
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

หากตายผิดปกติ หรือตายโหง ตายโดนผีเข้า ตายในบ้านก็จะไม่ไว้หลายวัน
ส่วนมากจะเก็บไว้ 1 วัน และก็นำศพไปฝังเลยตามคำบอกเล่าว่า

“...ถ้าตายโหง ตายผีเข้า นิเป็นจะบ่เอาไว้หลายวันเป็นเอาเสียวันเดียว...”
[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี]

วัฒนธรรมการนำศพไปฝังหรือเผาในชุมชนไทใหญ่บ้านสบรวกก็จะมีการ
แจ้งเข้ามาเป็นลูกบ้านหรือสมาชิกในหมู่บ้านก่อนจึงจะมีสิทธินำศพไปฝังหรือเผาในหมู่บ้านได้
หากไม่ทำตามกฎข้อกำหนดของหมู่บ้านไม่ได้แจ้งชื่อมาเป็นลูกบ้าน หากเสียชีวิตก็ต้องเสียเงิน
เข้าชุมชนก่อนถึงจะสามารถนำศพมาฝังในที่ฝังศพในหมู่บ้านได้ ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายได้เล่าว่า

“...ถ้าการตายนี้ก็ต้องเข้าสมาชิก ก็คือเข้าดาวเข้าคมอย่างตัวฮั่นเนอะ
เข้าดาวเข้าคมนี่ก็จะแจ้งชื่อฝ่ายฉาบปอกจรับทราบว่ามีสมาชิกใหม่
เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ถ้าตายก็ไปเสียชีวิตฮั่นถ้าเข้าดาวเข้าคมนี่ ตายจะต้องซื้อ
ดินกลบหน้าหนาซื้อดินกลบหน้าหนีนี่หมายถึงก็ต้องเสียค่าเข้าป่าช้า...”
[ผู้สูงอายุชาย อายุ 60 ปี]

ประเพณีการถือฤกษ์ยามวันดี วันเสีย ของการนำศพไปฝังหรือเผานั้น
ส่วนใหญ่ครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก มักจะมีการดูวันดี ก่อนที่จะทำพิธีฝังศพ โดยมีความเชื่อว่า
หากนำศพไปฝังหรือเผาวันเสียจะทำให้เจอแต่สิ่งที่ไม่ดี มีแต่เรื่องร้ายเข้าในชีวิตและทำอะไรก็ไม่
เจริญก้าวหน้า ทุกคนในครอบครัวและหมู่บ้านตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชายเล่าว่า “...แล้วแต่ถ้าเป็น
พ่อวันก่อนวันดีก่อนเอาไปเผา ถ้าเป็นวันมะดีก่อนเอาไว้ ต่อถ้าก่อนวันจะเผาค่อยเอาลงมาไว้ประสาท...”
[ผู้สูงอายุชายวัย 69 ปี] สอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อหนานที่ได้เล่าว่า

“...ถ้าตายมะดีเป็ลมะหื้อเอาศพไว้ในเฮือนแต่ไว้ในบ้านเฮาได้อยู่ ถ้าเอาขึ้น
บนเฮือนเป็ลว่ามันมะดีมันมะดีกับเจ้าบ้านเจ้าของบ้านมันจะเกิดสิ่งมะดี
มันจะมีอันเป็นไป เป็ลว่าอัน...จะมีวันห้ามเผาศพ เป็ลฮ้องว่าวันแกกถ่อง
มันเป็นวัน โลกาวินาศ วันหมู่นี้จะมะดีกับหมู่บ้านละก่อนเจ้าบ้านละมันจะมี
วันดีเผาศพได้...” [ผู้สูงอายุชาย อายุ 80 ปี]

วัฒนธรรมการจัดประเพณีทางศาสนาของศพไม่มีญาติในหมู่บ้านสบรวก
หากคนตายที่ไม่มีเครือญาติก็จะนำศพไปไว้ที่วัดเพื่อทำพิธีทางศาสนาก่อนที่จะนำศพไปฝังในที่ฝังศพ
หมู่บ้าน ตามคำกล่าวที่ว่า

“...ที่ไว้วัดนั้นคนบ่ามีขังนั้นนะ...อ้อมมมคนบ่ามีขังก็คือ หมู่คนไร้ญาติ
พ่องยังพ่องเอียนอ...” [ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73 ปี]

ในอดีตการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพนั้นในหมู่บ้านสบรวกจะมีวัฒนธรรมข้อห้ามในครอบครัวที่ชุมชนสบรวกถือปฏิบัติคือ การห้ามให้เด็กเล็กไปงานศพ เพราะมีความเชื่อว่าจะมีผีมาเข้ามาทำร้าย กลางคืนร้องไห้แงและไม่นอนสบายได้ เพราะเชื่อว่าเด็กจะมีจิตที่อ่อนแอและสามารถรับรู้เรื่องวิญญาณได้ง่าย ตามบอกเล่าว่า “...ตะก่อนนี้เวลามีคนตายนิ งานศพละอ่อนเป็นบ่หื้อไป...” ซึ่งบ่งบอกถึงไม่ให้เด็กออกนอกบ้านไปงานศพทุกครั้งในหมู่บ้าน

2.4.5 โลงบรรจุศพ

วัฒนธรรมการบรรจุศพใส่โลงหมู่บ้านสบรวกนั้นจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุไทใหญ่ ชุมชนบ้านสบรวกได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการใช้ไม้มาทำโลงบรรจุศพมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปและยังบ่งบอกถึงฐานะในแต่ละครอบครัว ซึ่งในอดีตไม่มีโลงศพก็จะใช้ไม้จ้าวมาเจาะตรงกลางแล้วทำรูปทรงคล้ายเรือ เอาเสื่อมารองศพ และเอากระดาษตัดลวดลายใส่ลงไปแล้วหามไปฝังซึ่งในปัจจุบันไม่มีแล้ว ดังคำบอกเล่าว่า

“...พิธีบ่เก่า การตายสมัยก่อนเป็นบ่มีโลงศพขายเหมือนบ่เดี๋ยวนี้ เป็นจะใช้ไม้จ้าวมาทำเป็น โลงคล้ายเรือ เอาเสื่อลงเอาศพลง เอากระดาษมาตัดลวดลายใส่ลงไปแล้วก่อหาม บ่มีการแห่เหมือนบ่เดี๋ยว...บ่มีการเผา เป็นจะฝัง เป็นเอาไม้สักมาทำเป็น โลงศพทำหื้อพอดีกับศพ ตะก่อนเป็นฝัง...”

(ผู้สูงอายุหญิง อายุ 67 ปี)

การทำโลงศพ จากไม้สักในอดีตทุกครอบครัวที่มีฐานะดีจะมีแผ่นไม้สักเตรียมไว้ ใต้ถุนบ้าน หากสมาชิกครอบครัวเสียชีวิตก็จะนำแผ่นไม้สักมาต่อกันเป็นโลงศพ ดังคำบอกเล่าว่า

“...ไม้สักไม้ขอนใหญ่ๆเป็นดิ่งเหลือไว้ ...รื้อไว้เป็นแผ่นไม้เป็นเนี้ย อย่างเฮตายเป็นกำจะเอามาแปง... บ่าได้ซื้อไม้แป้นเป็น ดิ่งเก็บไว้เฮื่อนไผเฮื่อนมันเลอะไม้สักน้อ ต้นจ้าวน้อ...”

[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 72 ปี]

นอกเหนือจากไม้สักแล้วในครอบครัวไทใหญ่ในอดีต ไม้ที่นิยมมาทำโลงศพคือ ไม้จ้าวที่ทุกครอบครัวหาได้ง่ายและไม่ต้องซื้อนำมาประกอบเป็นโลงศพเอง จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุหญิงเล่าว่า

“... โลงนี้เอาไม้เป็นเนื้อ คนเผาเป็นตังมิไว้เล่า... ไม้ตังไว้ที่ขื่อไว้ยังเห็น
เน้าเตี้ยปีบเอามาหะ สักนิบ่าล้าปอมี เถียวมีอยู่...”[ผู้สูงอายุหญิง อายุ 73]

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะรายละเอียดต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

การศึกษาวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่จากผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย และ 2) วัฒนธรรมของครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเชิงปรากฏการณ์ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุไทใหญ่หมู่บ้าน สบรวก อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำนวนทั้งสิ้น 29 ราย ข้อมูลที่ได้จะเน้นอธิบายปรากฏการณ์วัฒนธรรมครอบครัว และชุมชน เน้นรายละเอียดต่างๆ ของพื้นที่ที่เข้าไปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาประเด็นด้านวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ที่ถ่ายทอดเรื่องราวจากผู้สูงอายุไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสบรวกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ผลการวิจัยสรุปข้อมูลเกี่ยวได้ดังนี้

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่จะอายุ 70-79 ปี มีค่าเฉลี่ย 73 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีรายได้เล็กน้อยส่วนใหญ่จากเบี้ยผู้สูงอายุและการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ น้อยกว่า 1,000 ต่อเดือน ค่าเฉลี่ย 635 บาท สถานภาพส่วนใหญ่จะเป็นหม้าย มากกว่าสมรส และส่วนใหญ่จำนวนสมาชิกในครอบครัวจะมีประมาณ 4 คนขึ้นไป

ผลของการวิจัยสรุปประเด็นหลักๆ ได้ 2 ประเด็นหลัก 1) ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ และ 2) วัฒนธรรมของครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุไทใหญ่

1.1 ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่

ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่จากผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก ผลจากการศึกษาแบ่ง ออกเป็น 4 ลักษณะสรุปได้ ดังนี้ 1) การเริ่มต้นครอบครัว 2) การดำเนินชีวิตในครอบครัว 3) การสานสัมพันธ์กับชุมชน และ 4) การจากไปของสมาชิกครอบครัว

1.1.1 การเริ่มต้นครอบครัว

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่การเริ่มต้นครอบครัวเริ่มจากการแต่งงานที่ยึดถือหลักขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งการสืบทอดผ่านกระบวนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยลูกเรียนรู้จากพ่อแม่ พ่อแม่เรียนรู้จาก ปู่ ย่า ตา ยาย ทั้งพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งงานในครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ยึดถือกันมาโดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วยึดถือปฏิบัติกันต่อๆ กันมาเรื่อยๆ วัฒนธรรมครอบครัวด้านการแต่งงาน การเกิด การอยู่ไฟ การกินอาหาร การเลี้ยงดูทารก การหย่าร้างของผู้สูงอายุอาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้างแต่ก็เป็นที่ไปอย่างช้าๆ

1.1.2 การดำเนินชีวิตในครอบครัว

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ด้านการอยู่ร่วมกัน จากการศึกษาพบว่าครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายและอยู่ในลักษณะครอบครัวขยายเป็นส่วนมาก สมาชิกในครอบครัวยังคงให้ความเคารพกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติผู้ใหญ่อยู่เสมอ ลักษณะวัฒนธรรมการกินครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่ ส่วนใหญ่จะนิยมรับประทานถั่วเน่า (ถั่วเหลืองหมัก) ถือว่าเป็นอาหารหลักของไทใหญ่ที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาช้านานตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งปัจจุบันวัฒนธรรมการกินถั่วเน่าได้ขยายไปสู่อาหารคนเมืองในภาคเหนือทุกครอบครัวจะให้เกียรติผู้สูงอายุที่อายุมากที่สุดครอบครัวกินข้าวก่อนเป็นคนแรก วัฒนธรรมการดูแลกันในครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกจะเป็นในลักษณะการดูแลซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมการแต่งกายไทใหญ่สำหรับพิธีการแต่งงานฝ่ายหญิงจะใส่ผ้าชิ้นลวดลายสวยงามสวมเสื้อปัก มีกระดุมทำจากผ้าขมวดเป็นปม เสื้อปัก ทอมาจากผ้าฝ้ายหรือ ผ้าไหม และผู้หญิงก็จะมวยผมทรงสูง ฝ่ายชายก็จะใส่เสื้อและกางเกงขายาวแบบหลวมๆ คล้ายกางเกงสะดอของล้านนา สีต้องเหมือนกัน พร้อมผ้าโพกศีรษะจะเน้นผ้าสีขาวหรือสีชมพูอ่อน ปัจจุบันการแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ผู้สูงอายุหญิงก็ใส่ผ้าชิ้นและเสื้อที่เป็นการผสมผสานเสื้อผ้าพื้นเมืองเข้าด้วยกันจะเฉพาะ ไปงานตามประเพณีที่สำคัญใหญ่ๆ ในหมู่บ้านเท่านั้น

1.1.3 การสานสัมพันธ์กับชุมชน

ครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกมีวัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชนโดยใช้หลักศาสนาและความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ และยึดมั่นถือมั่นสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน คือ การขอขมาผู้ใหญ่ (กั่นตอ) การไปวัด ในประเพณีไหว้ ผีกองเมือง การเชื่อเรื่องฤกษ์ยามวันดี และประเพณีในวันสำคัญต่างๆ ในหมู่บ้าน

1.1.4 การจากไปของสมาชิกครอบครัว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุในครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกสรุปได้ว่า ความเชื่อในอดีตของไทใหญ่ด้านการพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการตายหรือเสียชีวิต ในลักษณะที่แตกต่างกัน ก็จะมีการพิธีที่ต่างกันออกไปในอดีตลักษณะวัฒนธรรมการตายหมู่บ้านสบรวกจะฝังศพและนำศพบรรจุในโลงที่ทำจากไม้สัก ไม้ต้นจ้าว ที่ทำเองในครอบครัว ลักษณะการตายได้ทั้งหมด 4 ลักษณะ คือ ตายในบ้าน ตายนอกบ้าน ตายที่ผัดปกติ

1.2 วัฒนธรรมของครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน

วัฒนธรรมครอบครัวกับการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุ จากการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ 4 ประเด็นดังนี้

- 1) การเริ่มต้นครอบครัว
- 2) การดำเนินชีวิตในครอบครัว
- 3) การสานสัมพันธ์กับชุมชน
- 4) การจากไปของสมาชิกครอบครัว

1.2.1 การเริ่มต้นครอบครัว โดยการเริ่มต้นจาก

- 1) วัฒนธรรมการแต่งงานของครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่จะมีผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่ายมาพูดคุยกันก่อนจึงจะมีการสู่ขอเกิดขึ้น ผู้ใหญ่ฝ่ายชายไปสู่ขอฝ่ายหญิงก่อนแล้วค่อยกำหนดการแต่งงาน ในอดีตพิธีการแต่งงานคู่บ่าวสาวต้องแจ้ง ปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ก่อนเพื่อรับรู้การเข้ามาอยู่เป็นครอบครัวการแต่งงานในอดีต มีการเสียผีโดยใส่เงินตามความเชื่อ มีการบูชาผี ด้วยเหล้าขาว ไก่คู่ อาหารคาว หวาน สะใภ้ใหม่ หรือ เขยใหม่ จะต้องนำรูปเทียน จี๊ฝิ่ง ดอกไม้ มามัดเสาหลักในบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคล และบอกกล่าวผีบ้านผีเรือนเพื่อฝากเนื้อฝากตัวขอเข้ามาอยู่ในบ้าน ฝ่ายชายจะเข้ามาอยู่ในบ้านฝ่ายหญิงจะต้องเอากำไลทองมามัดไว้ที่เสาบ้านด้วยขึ้นอยู่กับการตกลงกันส่วนมากจะทำเฉพาะครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะการแต่งงานในอดีตจะไม่จัดใหญ่โตจะมีเฉพาะญาติของฝ่ายหญิง ฝ่ายชาย และปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) และญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน

- 2) การคลอดทารกในครอบครัวของไทใหญ่อดีตจะคลอดทารกเองตามธรรมชาติที่บ้าน ไม่ได้เกิดที่โรงพยาบาลเพราะการเดินทางไม่สะดวกและใช้ “ไม้คิ้ว” (ไม้ไผ่รวก) เลื่อนบางๆ ให้คมตัดสายสะดือให้ทารกแรกเกิด เพราะ “ไม้คิ้ว” เป็นไม้ที่หาได้ง่ายหาได้ท้องถิ่นมีความเชื่อว่าไม่มีเชื้อรา หญิงใกล้คลอดไม่มีการเตรียมตัวก่อนเพราะต้องทำไร่ ทำนา ทุกวันจนคลอด

ทารก สามีและญาติจะเป็นคนคอยดูแลตอนคลอด ส่วนหมอดำแย ไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกเรียกว่า “แม่เก็บ”

3) วัฒนธรรมการอยู่ไฟหลังคลอด จะต้องมีการควบคุมการกิน จะกินได้เฉพาะ ข้าวเหนียวจี้ จากนั้นประมาณ 2 อาทิตย์ ก็สามารถกินเนื้อปลาหลิ้ม (ปลาช่อน) ปิ้งไฟ เนื้อหมูปิ้งไฟ เนื้อไก่เมืองปิ้งไฟ ผักกาดขาวต้ม ไม่กินเนื้อวัว เนื้อควาย ของแสลง (ปลาร้า ถั่วเน่า เนื้อสัตว์ป่า) ไม่กิน ผักตำลึง ไม่กินของหมักดอง ไม่กินมะละกอ ความเชื่อว่าจะส่งผลให้เป็น “จืด” หรือเป็นหูด ขึ้นตามผิวหนัง มือหงิกงอ กระจุกงอ เป็นแผลดลอก หากไม่มีน้ำมันให้ลูกก็ต้องกินน้ำต้มก้านขนุน น้ำต้มใบปูเลย เพื่อเร่งน้ำมัน ครอบคร้วไทใหญ่มีความเชื่อว่าหากอยู่ไฟครบเดือนจะส่งผลดีต่อ สุขภาพ ทำให้สุขภาพดีไม่เจ็บไม่ป่วย การอยู่ไฟของหญิงแรกคลอดในครอบคร้วไทใหญ่ของ หมู่บ้านสบรวก มีการอาบน้ำสมุนไพรพื้นบ้านตามความเชื่อ เช่น ยากาแม่โบ้ว ยาแก้ปู้วาว และใบปูเลย นอกจากจะกินยาสมุนไพรพื้นบ้าน หลังคลอดจะใส่เสื้อกันหนาว สวมหมวก สวมถุงเท้า ทำให้ ร่างกายอบอุ่น ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดการอยู่ไฟให้กับบุตรหลานสืบมาจนถึงปัจจุบัน

4) การเลี้ยงดูทารก การเลี้ยงดูทารกนั้นในอดีตผู้สูงอายุจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตั้งแต่คลอดจนถึงโต และเมื่อลูกอายุได้ประมาณ 2 เดือนกว่า ก็ให้ลูกๆ กินอาหารเสริม นอกเหนือจาก การกินนมแม่ คือข้าวเหนียวม้วม (เคี้ยว) และกล้วยน้ำว้าขูด และหยูดให้นมได้ประมาณ 1 ขวบขึ้นไป พ่อแม่จะช่วยกันเลี้ยงและนำลูกติดตัวไปด้วยทุกแห่ง เมื่อลูกคนแรกโตก็จะให้ช่วยเลี้ยงน้อง ช่วยหา อาหาร ทำกับข้าว ลูกจะเห็นการทำงานของพ่อแม่ และซึมซับความขยันหมั่นเพียร เมื่อลูกโตขึ้นก็จะ ได้ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร เหมือนที่เขาได้เห็นวิธีการดำเนินชีวิตของพ่อแม่

5) การหย่าร้าง ครอบคร้วของไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกในอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ค่อยมีการหย่าร้างกันมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นหม้ายที่สามีหรือภรรยาเสียชีวิตไปแล้ว หมู่บ้านสบรวก ยึดถือวัฒนธรรมการหย่าร้างคือทุกคู่ก่อนการหย่าร้าง จะต้องตกลงกันก่อนภายในครอบคร้ว จากนั้น ไปบอกปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) เพื่อให้รับรู้ว่าจะแยกทางกัน และจะต้องเสียเงินค่าหย่าร้างให้หมู่บ้าน การหย่าร้างที่เต็มใจทั้งสองฝ่ายก็จะช่วยกันเสียเงินปรับทั้งสองฝ่าย แต่การหย่าร้างหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เป็นคนผิดก็ต้องรับผิดชอบเสียเงินค่าปรับ และฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดคิดนอกใจก่อน อีกฝ่ายก็ สามารถขอหย่าร้างได้โดยไม่ต้องเสียเงินค่าปรับเพราะฝ่ายที่ผิดนั้นจะต้องเป็นคนเสียเงินค่าปรับ ให้กับหมู่บ้าน และการกลับมาคบกันอีกก็จะต้องเสียเงินที่แพงกว่าตอนแต่งงาน ปัจจุบันอาจมีการ เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลาแต่ส่วนใหญ่ก็ยังถือธรรมเนียมปฏิบัติกันอยู่

1.2.2 การดำเนินชีวิตในครอบครัว

1) การกินอาหารในครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกจะเน้นการนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และปลูกเองในบริเวณพื้นดินรอบๆ บ้านเรือน โดยนำพืชผักพื้นบ้านที่ขึ้นได้ง่าย พริกชี้หนู ผักกาด บะบอย (บวบ) มะผัก (ผักเขียว) พักทอง ผักชีต้นหอมฯ ปลูกโดยไม่ใส่สารเคมีมาประกอบอาหาร หากไม่เพียงพอก็จะเดินไปซื้อที่ตลาดสดในหมู่บ้าน หากเหลือจากการกินก็จะนำไปจำหน่ายที่ตลาดสดในหมู่บ้าน เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว วัฒนธรรมการกินเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่เนื้อสัตว์ก็จะหาได้ในท้องถิ่น เช่น เนื้อหมู เนื้อปลา เนื้อไก่ และไขสด ครอบครัวไทใหญ่นิยมรับประทานถั่วเน่า (ถั่วเหลืองหมัก) ถือว่าเป็นอาหารหลักของไทใหญ่ที่ได้รับการถ่ายทอดมาช้านาน ตั้งแต่บรรพบุรุษ และไม่นิยมนำเนื้อสัตว์ใหญ่มาประกอบอาหาร ในครอบครัวไทใหญ่จะให้เกียรติผู้สูงอายุที่อายุมากที่สุด ครอบครัวกินข้าวก่อนเป็นคนแรก แล้วสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ค่อยกินตามหลังตามอชยาศัย

2) การดูแลกัน การดูแลกันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวและผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวกถือว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวเพราะสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะคอยช่วยกันดูแลจัดการสิ่งต่างๆ ทั้งในครอบครัวและภายนอกครอบครัว เสมือนว่าการดูแลนั้นไม่ใช่เฉพาะสมาชิกครอบครัวที่ต้องคอยดูแลผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียว เช่น การดูแลบุตรหลาน การดูแลด้านอาหารการกิน การดูแลเรื่องสุขภาพการเจ็บป่วย การใช้จ่ายสมุนไพร การดูแลค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ผู้สูงอายุก็นยังช่วยดูแลจัดการและนำเงินรายได้ของตัวเองมาจ่ายค่าใช้จ่ายบางส่วน ซึ่งเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของลูก

3) วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกมักจะปั่นรถจักรยานไปสวนไปไร่เป็นกิจกรรมประจำวัน ทำให้ไม่เหงาและได้ออกกำลังกายไปด้วย นอกเหนือจากการปั่นจักรยานไปทำงานไปที่ต่างๆ แล้ว ผู้สูงอายุจะการเดินทางไปสวน ไปไร่ ไปวัด ไปตลาดมากที่สุด วัฒนธรรมการเดินทางถือว่าเป็นเรื่องปกติของครอบครัวผู้สูงอายุในหมู่บ้านสบรวก ด้านการดูแลจัดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มผู้สูงอายุยังสามารถจัดการด้วยของตัวเองได้โดยไม่เป็นภาระให้กับบุตรหลาน รวมถึงทำความสะอาดบ้านเรือนด้วยตัวเอง

4) วัฒนธรรมการสื่อสารในครอบครัวของหมู่บ้านสบรวก ส่วนใหญ่จะเน้นการพูดคุยกันตามปกติทุกวัน บางครั้งก็จะพูดคุยกันในช่วงการกินอาหารที่ทุกคนอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันก่อนหรือหลังจากที่ลูกหลานกลับจากที่ทำงานหรือโรงเรียน หากสมาชิกครอบครัวมีปัญหาไม่ว่าจะเป็นที่ทำงานหรือปัญหาการทะเลาะระหว่างพี่น้อง ผู้สูงอายุจะคอยช่วยเหลือ ชี้แนะทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การอบรมสั่งสอนจะสอนด้านการดำเนินชีวิตให้เป็นคนดีไม่ให้เดือดร้อนใครและปลูกฝังให้ตั้งใจเรียนหนังสือสูงๆ เพื่อให้คนอื่นจะได้ไม่ดูถูกดูแคลน พูดคุยกับคนภายนอก

ส่วนใหญ่จะสื่อสารภาษาไทยใหญ่ที่มีการผสมผสานกับภาษาพื้นเมืองแต่มีบางโอกาสที่ยังมีการสื่อสารภาษาไทยอยู่บ้าง ซึ่งจะเป็นการกล่าวทักทายกันแบบง่าย

1.2.3 การสานสัมพันธ์กับชุมชน

1) อดีตการอพยพเข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านสบรวกก็จะมีไม่กี่หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมดมาจากตระกูลดั้งเดิมเพียงไม่กี่ตระกูล จะมีการแบ่งปันอาหารการกินกันระหว่างเครือญาติหรือญาติผู้ใหญ่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมในหมู่บ้านสบรวกยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมครอบครัวอันดีงามและถ่ายทอดจากรุ่นลูกสู่รุ่นหลาน ทำให้หมู่บ้านสบรวกมีประเพณี “กั้นตอ” คือการทำ ความเคารพและขมาต่อผู้ที่สูงอายุกว่า ซึ่งใน 1 ปี จะมีพิธีมา 3 ครั้ง ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะอาศัยอยู่กับ บุตรและหลาน หากบุตร หลาน แยกครอบครัวก็จะปลูกบ้านเรือนไม่ไกลกับพ่อแม่หรือเครือญาติ สามารถเดินทางไปมาหากันได้สะดวก

2) ศาสนา (วัด) ในหมู่บ้านสบรวกผู้สูงอายุไทใหญ่ให้ความสำคัญทางด้าน ศาสนาอย่างเห็นได้ชัด มีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างมาก ผู้สูงอายุทุกคนจะมีวัฒนธรรม การเข้าไป ทำบุญที่วัดทุกๆ วันพระ และวันสำคัญตามประเพณีต่างๆ เช่น วันพระช่วงเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมที่ ผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมากผู้สูงอายุไทใหญ่ ในหมู่บ้านสบรวก มีวัฒนธรรมทางศาสนาที่สำคัญที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาคือการ ไปนอนวัด

3) ประเพณีที่ถือปฏิบัติของชุมชนไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกจะอาศัยอยู่ ร่วมกันเหมือนพี่เหมือนน้องมาอย่างยาวนาน ประเพณีที่ถือปฏิบัติของชุมชนเป็นข้อตกลงที่ทุกคน ต้องถือปฏิบัติกันอย่างเข้มงวด ผ่านการเห็นชอบของทุกคนในชุมชนหมู่บ้าน เช่นงานแต่งงาน เจ้าของงานก็ต้องแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านรับรู้และมาเป็นสักขีพยานด้วยและจะต้องจ่ายเงิน ค่าธรรมเนียม คือ การจ่ายเงินนอก เงินใน การหย่าร้างหากจะหย่าร้างก็ต้องตกลงกันทั้ง 2 ฝ่าย หากตกลงกันได้และเต็มใจที่จะแยกทางก็จ่ายคนละครึ่งหรือหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอยากแยกทางก็ จะต้องเป็นคนรับผิดชอบจ่ายค่าปรับเองทั้งหมด และหากจะกลับมาคืนดีกันต้องเสียปรับเพิ่มขึ้นหลายเท่า ผู้สูงอายุหมู่บ้านสบรวกจะมีประเพณีการเลี้ยงฝีกองเมือง คือ การทำพิธีเลี้ยงวิญญาณของผู้ที่มา บุกเบิกสร้างหมู่บ้านเป็นคนแรกของชุมชนไทใหญ่ถือเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ใน 1 ปีจัด 1 ครั้ง โดยความเชื่อของการประกอบพิธีไว้ฝีกองเมือง เพื่อขอลดบันดาลให้สมาชิกใน บ้านอยู่ดี กินดี มีความสุข และจัดทุกเดือน 8 เดือน ซึ่งตรงกับเดือนมิถุนายนในแต่ละปี

1.2.4 การจากไปของสมาชิกครอบครัว

1) การตายในครอบครัวบ้านหมู่บ้านสบรวกในอดีตจะมีความเชื่อว่าการเสียชีวิตของสมาชิกครอบครัวหากใกล้ตายต้องนำกลับในบ้านไว้ในบ้าน เพื่อเป็นการดูใจครั้งสุดท้ายและการสั่งเสียก่อนตาย เพราะถ้าป่วย และตายนอกบ้านก็จะไม่สามารถนำศพมาไว้บนบ้านได้

2) การตายนอกบ้านของครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกนั้นส่วนใหญ่จะมีความเชื่อหากเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตในโรงพยาบาล หรือที่ห่างไกลบ้านก็จะไม่นำศพเข้ามาในบ้าน แต่จะนำศพมาใส่โรงศพที่ทำจากไม้ มาวางไว้บริเวณนอกบ้านและบ้านหลังไหนที่ยกพื้นสูงก็จะโรงศพมาวางไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อทำพิธีทางศาสนาทำพิธีทางศาสนาตามปกติ

3) การตายที่ผิดปกติในครอบครัว ในอดีตผู้สูงอายุไทใหญ่ชุมชนบ้านสบรวกมีความเชื่อการตายที่ผิดปกติว่าเป็นการตายที่ไม่ดีไม่ควรนำสิ่งที่ไม่ดีเข้าบ้าน หากตายที่ไหนก็ฝังที่นั่นซึ่งไม่ได้กล่าวถึงการทำพิธีทางศาสนา เช่น การเป็นห้วง โคมย ถูกยิง ถูกฆ่า การจมน้ำ ตายผิดปกติเปรียบเสมือนการแสดงถึงตัวอย่างของคนที่ไม่ดีที่ส่งผลต่อการเสียชีวิตเลวร้าย ซึ่งจะเป็นคติสอนให้กับคนอื่นๆ ให้อย่าคิดทำผิด หรือไม่เคารพกฎระเบียบหมู่บ้าน ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ จะส่งผลให้ตายไม่ดีและศพไม่สามารถนำไปบ้านได้

4) พิธีกรรมการจัดงานศพในครอบครัวไทใหญ่ อดีตการจัดงานศพตามหลักพิธีทางศาสนาในหมู่บ้านสบรวกนั้น หากตายตามปกติ เป็นไข้ตาย แก่ตาย หรือตายจากโรคที่ไม่สามารถรักษาได้ก็นำศพไว้ในบ้านและทำพิธีกรรมก่อนนำศพฝังหรือเผา จะไว้ประมาณ 2-3 วัน ตายผิดปกติ หรือตายโหง ก็จะไม่ไว้หลายวันส่วนมากก็จะเก็บไว้ 1 วัน และก็นำศพไปฝังส่วนใหญ่ มักจะมีการดูฤกษ์วันดีก่อนจะทำพิธีฝังศพ ครอบครัวไทใหญ่มีความเชื่อว่าหากนำศพไปฝังหรือเผาวันเสีย จะทำให้เจอแต่สิ่งที่ไม่ดี มีแต่เรื่องร้ายเข้าในชีวิตและทำอะไรก็ไม่เจริญก้าวหน้า ทั้งคนในครอบครัวและหมู่บ้าน หากในหมู่บ้านมีคนตายที่ไม่มีเครื่องญาติก็จะนำศพไปไว้ที่วัดเพื่อทำพิธีทางศาสนาก่อนที่จะนำศพไปฝังในที่ฝังศพ

5) โลงศพ การบรรจุศพในโรงนั้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุชาติพันธุ์ไทใหญ่ ชุมชนบ้านสบรวกได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการใช้ไม้มาบรรจุศพมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และยังบ่งบอกถึงฐานะในแต่ละครอบครัว ในอดีตไม่มีโลงศพก็จะใช้ไม้จั่ว มาเจาะตรงกลางแล้วทำรูปทรงคล้ายเรือ เอาเสื่อมารองศพ โลงศพจากไม้สัก ทุกบ้านจะต้องมีแผ่นไม้เตรียมไว้ใต้ถุนบ้าน หากสมาชิกครอบครัวเสียชีวิตก็จะนำแผ่นไม้สักมาต่อกันเป็นโลงศพ

2. อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำเสนอการอภิปรายในประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่กรณีศึกษา: ผู้สูงอายุ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ 2) วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนี้คือ

2.1 ลักษณะวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ ผลจากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่จะประกอบด้วย การเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตในครอบครัว ความเชื่อมโยงกับชุมชน การสูญเสียของครอบครัว สอดคล้องกับองค์ประกอบของวัฒนธรรมด้านองค์การพิธีการของสุพัตรา สุภาพ (2542: 35-36) ที่ระบุไว้ว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมด้านองค์การที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระเบียบมีโครงสร้าง ซึ่งกลุ่มนี้สำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อนจนมาเป็นครอบครัว หมู่บ้าน สบรวกได้รักษาวัฒนธรรมครอบครัว ประเพณีพื้นบ้านของชาติพันธุ์ไทใหญ่และปรับตัวอยู่ได้ในสังคมพื้นเมือง สอดคล้องกับสุทัศน์ กันทะมา (2542) และเฟื่องฟ้า ลัษณิ (2545 : 134) ที่พบว่าชาวไทใหญ่สามารถรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนเองและปรับสภาพชีวิตของคนต่างถิ่นที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ปะปนกับชาวไทยพื้นเมืองอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ด้านการสื่อสารในครอบครัวหมู่บ้านสบรวกยังคงใช้ภาษาไทใหญ่ในการสื่อสาร สอดคล้องกับ เลห้ล่า ตรีเอกานุกูล (2549: 218) ที่พบว่าชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงรายยังอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมและภาษาไทใหญ่ของตนไว้ ทุกคนในหมู่บ้านยังคงใช้ภาษาไทใหญ่ โดยเฉพาะบ้านที่มีผู้สูงอายุอยู่ด้วย และการอยู่ร่วมกันในครอบครัวความสัมพันธ์ทางเครือญาติพี่น้องในหมู่บ้านสบรวกสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันได้ สอดคล้องกับ ปวีณา ราชสีห์ (2555:202-206) ในด้านแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่มีวิถีคิด ความสามารถในการปรับตัว และการเรียนรู้ในการเป็นพลเมืองของสังคมไทย การบ่มเพาะอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ ทั้งในเรื่องมารยาททางสังคม การทำงาน ความอดทน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติพี่น้อง และการปฏิบัติตามประเพณีอันดีงามของชาวไทใหญ่ ปัจจุบันครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวกเริ่มรับค่านิยมวัฒนธรรมความเป็นสากลเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ พิมุข ชาญธนะวัฒน์ (2546:98) ชุมชนบ้านถ้ำลอดมีพฤติกรรมหรือการยอมรับการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการขัดเกลาทางสังคม การลอกเลียนแบบ การมีค่านิยมแบบใหม่การยอมรับลักษณะความเป็นสากล การหิบบ่มทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง

2.2 วัฒนธรรมของครอบครัวไทใหญ่กับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ของหมู่บ้านสบรวก แสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก และหลาน ประกอบอาหารการกินกันเองจากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นและปลูกเองที่เป็นผักพื้นบ้านในบริเวณบ้าน ไม่ใช่สารเคมี โดยผู้สูงอายุจะเป็นผู้ทำอาหารให้ครอบครัวได้รับประทานร่วมกัน โดยมีอาหารหลักของครอบครัวไทใหญ่ คือถั่วเน่า (ถั่วเหลืองหมัก) ที่มีคุณค่าทางโภชนาการมีโปรตีนสูง และยังมีธรรมเนียมปฏิบัติในการกินที่ทุกคนในบ้านจะมานั่งรับประทานอาหารร่วมกันและให้เกียรติผู้สูงอายุปรับประทานก่อนเป็นคนแรกและคนอื่นในครอบครัวจึงรับประทานตามหลังตามอัธยาศัย

แม้ว่าบางครั้งหากผู้สูงอายุไม่หิว สมาชิกครอบครัวจะกินก่อนก็ต้องขออนุญาตจากผู้สูงอายุก่อน และมีการตักอาหารถ้วยแรกของหม้อเก็บไว้ให้ผู้สูงอายุอีก นอกจากนั้นการอยู่อาศัยร่วมกันของครอบครัวที่ใหญ่ของผู้สูงอายุบ้านสบรวกนี้จะมีการปลูกบ้านในที่ดินเดียวกัน สามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวกและมีผลต่อการที่สมาชิกในครอบครัวได้พบปะกันทุกวัน โดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้ดูแลอาหารการกินของสมาชิกในบ้านและดูแลหลาน เหลนที่ยังเล็ก โดยเป็นผู้ไปรับ-ไปส่งที่โรงเรียนและอาจจะดูแลในช่วงวันหยุดที่พ่อแม่ หลาน เหลน ไม่ว่าง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ดูแลจัดการและนำเงินรายได้ของตัวเองมาใช้จ่ายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในบ้านอีกด้วย สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ และมีการเจ็บป่วย ลูกหลานจะเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารการกิน การเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งผู้สูงอายุยังคงใช้ยาสมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ไทใหญ่และมีการออกกำลังกายโดยการกิน จี๋จ๊กรยานไปไร่ ไปสวน ไปวัด

การดำเนินชีวิตครอบครัวไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก ปัจจุบันยังคงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีด้านความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีคือ 1) การให้ความเคารพบรรพบุรุษที่เป็นผู้บุกเบิกการสร้างหมู่บ้าน คือ ประเพณีการเลี้ยงฝีกองเมือง หรือการทำพิธีเลี้ยงวิญญาณของผู้ที่มาบุกเบิกสร้างหมู่บ้านเป็นคนแรกของชุมชน ถือเป็นวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยหนึ่งปีจะจัด 1 ครั้ง จะจัดทุกเดือน 8 เดือน ซึ่งตรงกับเดือนมิถุนายนในแต่ละปี โดยความเชื่อของการประกอบพิธีไหว้ฝีกองเมือง เพื่อขอคลบบันดาลให้สมาชิกในบ้านอยู่ดี กินดี มีความสุข และการเลี้ยงฝีกองเมือง ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วมพิธีทุกคนจะงดการเดินทางออกนอกชุมชน ถือว่าเป็นกฎระเบียบในชุมชนที่ในปัจจุบันยังคงสืบทอด และ 2) ความเชื่อด้านการจากไปของสมาชิกครอบครัวไทใหญ่ที่ตายโดยผิดปกติ ในอดีตจะห้ามมิให้นำศพคนตายที่ตายผิดปกติเข้าหมู่บ้านหรือบริเวณบ้านนั้นเปรียบเสมือนการเป็นแสดงถึงตัวอย่างของคนที่ไม่ดีที่ส่งผลต่อการเสียชีวิตเลวร้าย ซึ่งจะเป็นคติสอนให้กับคนอื่นๆ ให้อย่าคิดทำผิด หรือไม่เคารพกฎระเบียบหมู่บ้าน ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ จึงต้องตายไม่ดีและศพไม่สามารถนำไปบ้านได้ ตายที่ไหนก็ฝังหรือเผาที่นั่นเลย ตายกลางคืนเผากลางคืน ตายกลางวันก็ฝังกลางวัน เพื่อให้ลูกหลานกลัวเกรงและปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ และ 3) ประเพณี “กั้นตอ” ที่ปัจจุบันหมู่บ้านสบรวกยังคงยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเป็นการให้ความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่ ซึ่งในหนึ่งปีจะมีการขมาต่อผู้ที่สูงอายุกว่า ซึ่งใน 1 ปีจะมีพิธีขมาถึง 3 ครั้ง แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ภาพที่ดีงามระหว่างครอบครัวเครือญาติและชุมชน

วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในครอบครัวและผู้สูงอายุไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก ยังคงวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อในการดำเนินชีวิตในครอบครัวด้านต่างๆ ตั้งแต่การเกิด การอยู่ไฟ หลิงหลังคลอด ข้อห้ามการกินอาหารหลังคลอด การตาย และการเคารพกฎระเบียบตามธรรมเนียม

ประเพณีในชุมชนที่ชัดเจนและยึดถือปฏิบัติกันมา มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นสอดคล้องกับการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม ของ Griswold, 1987 (อ้างใน เบญญา ขอดคำเนิน-แอ็ดติงค์ และคณะ 2552: 61) อยู่ 4 มิติ คือ มิติแรกวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ มิติที่สองวิเคราะห์เพื่อหาความเข้าใจในแบบแผนพฤติกรรมนั้น มิติที่สามวิเคราะห์ถึงหน้าที่ประโยชน์ (function) หรือจุดมุ่งหมายของข้อห้าม (การปฏิบัติ) นั้นๆ มิติที่สี่ วิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดข้อห้าม (การปฏิบัติ) ความคิด ความเชื่อ เหล่านั้น เช่น

วัฒนธรรมครอบครัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับบริบทภายนอก ผู้สูงอายุในครอบครัวไทใหญ่จะคอยช่วยเหลือ ชี้แนะ แก้ไขปัญหาของสมาชิกในครอบครัวหรือการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวจากการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในครอบครัวไทใหญ่ บ้านสบรวก แสดงให้เห็นวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในบทบาทต่างๆ ของผู้สูงอายุในครอบครัว ตามที่ บุญศรี นุเกตุ และคณะ (2550: 167-169) ได้ระบุว่าบทบาทผู้สูงอายุต่อครอบครัวมีบทบาทในฐานะเป็นพ่อ-แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ ในสังคมไทยถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงแต่บุตรหลานยังให้ความเคารพยกย่องนับถือผู้สูงอายุในฐานะผู้อาวุโส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบุญคุณและทำคุณงามความดีในด้านต่างๆ ต่อครอบครัวและสังคมมาก่อน เช่น เป็นผู้ที่เคยเลี้ยงดูให้การศึกษาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตบทบาทเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน

การช่วยเหลือในครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่จะช่วยทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ เช่น การทำความสะอาดบ้าน การประกอบอาหาร ผู้สูงอายุมักมีบทบาทในสังคมน้อยลง ทำให้มีเวลาว่างในการช่วยเหลือครอบครัวของตนเอง ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระของบุตรหลาน และช่วยให้คลายเหงาได้ การดูแลบ้าน สอดคล้องกับ นภาพร ชโยวรรณ (2542:15-18) เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมักจะไปศึกษาเล่าเรียนหรือทำงานนอกบ้าน ผู้สูงอายุที่ว่างงานไม่ได้ประกอบอาชีพมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวโดยการดูแลบ้านให้ ช่วยเหลือดูแลบุตรหรือหลาน ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่ยังให้การเลี้ยงดูบุตรหรือหลาน โดยเฉพาะบทบาทการดูแลหลาน จะพบมากในสังคมไทยจากการที่บิดามารดาออกไปทำงานนอกบ้าน สอดคล้องกับ กนกวรรณ เพียงเกตุ (2541) การช่วยเหลือด้านการเงินภายในครอบครัว หากรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ผู้สูงอายุจึงช่วยเหลือหารายได้เพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระของบุตรหลานในครอบครัว ครอบครัวไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวกได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมครอบครัวจากประสบการณ์การดำเนินชีวิตด้านการแต่งงาน ความกตัญญู แก่บุตรหลาน สอดคล้องกับ สุพรรณิ สุทธิพันธ์ (2547:69-70) ที่สรุปว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากประสบการณ์ชีวิตในเรื่องการดำเนินชีวิตในแง่การเลือกคู่ การเลี้ยงดู ความกตัญญู และการปฏิบัติตนของครอบครัวไทใหญ่เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จะใช้ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่สิ่งปฏิบัติอยู่ประจำและปฏิบัติส่วน

ใหญ่ คือ การทำงานบ้าน ถ้ามีเวลาว่างผู้สูงอายุ ปลูกผักพื้นบ้านออกกำลังกายเล็กๆ น้อยๆ มีการสวดมนต์เป็นประจำ สอดคล้องกับ กรกมล บำรุงวัด (2545:101-103) ผู้สูงอายุมีภารกิจที่ปฏิบัติอยู่ประจำ และที่ปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่คือ การทำงานบ้าน ถ้ามีเวลาว่างผู้สูงอายุนิยมที่จะดูโทรทัศน์ ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายน้อยและกิจกรรมการออกกำลังกายที่ปฏิบัติได้คือการ เดินเร็วและการแกว่งแขนนอกจากนั้นยังมีการสวดมนต์เป็นประจำ รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์รับประทานผักและผลไม้เป็นประจำ ผู้สูงอายุในครอบครัวไทใหญ่มักสนใจช่วยกิจกรรมต่างๆ ของวัดตามวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ และนิยมออกกำลังกายโดยการเดินทุกวัน เชื่อว่าส่งผลให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีกว่าผู้ที่อยู่กับบ้านเฉย สอดคล้องกับ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ(2550: 216-219) พบว่าผู้สูงอายุในชนบทยังคงยึดมั่นกับวิถีชีวิตตามบรรพบุรุษของตนเป็นส่วนมาก ผู้สูงอายุที่สนใจช่วยกิจกรรมต่างๆ ของวัด และออกกำลังพอประมาณทุกวัน มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดีกว่าผู้ที่อยู่กับบ้านเฉยๆ หนึ่ง ผู้สูงอายุส่วนมากในชนบทใช้เวลาว่างอยู่ที่วัดประจำชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมาร่วมในพิธีทำบุญและงานประเพณีต่างๆ ดังนั้นผู้สูงอายุประเภทนี้จึงอยู่อย่างมีความสุข และมีสุขภาพดีกว่าผู้ที่ไม่ค่อยจะเข้าร่วมในงานทำบุญ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ระดับชุมชนโดยชมรมผู้สูงอายุบ้านสบรวกและ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ (โรงเรียนในชุมชน) ควรนำข้อมูลวิจัยมาจัดระบบ โดยการ จัดเป็นหนังสือองค์ความรู้วัฒนธรรมครอบครัวผู้สูงอายุไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก เผยแพร่ให้กับ นักเรียน คนในท้องถิ่น และใช้ในการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น

3.2.2 นำผลการวิจัยให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้นำข้อมูลการ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมของผู้สูงอายุมาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มผู้สูงอายุและนำมาปรับใช้ในการ ดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

3.2.3 นำผลการวิจัยให้ตัวแทนเครือข่ายชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายเพื่อนำข้อมูล ด้านวัฒนธรรมครอบครัวของผู้สูงอายุไทใหญ่มาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มผู้สูงอายุชาติพันธุ์อื่นๆ และ นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

3.2.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพด้านวัฒนธรรมครอบครัวของชาติพันธุ์อื่นๆ ในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ให้ครบทุกด้านและศึกษาในเชิงลึก
- 2) ควรมีการศึกษาด้านวัฒนธรรมครอบครัวเฉพาะเรื่องในเชิงลึกและครอบคลุมทุกๆด้านของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทใหญ่ในหมู่บ้านสบรวก
- 3) ควรมีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมครอบครัวชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงรายให้เห็นถึงวัฒนธรรมในอดีตถึงปัจจุบันและการปรับเปลี่ยนที่ควรจะเป็นในอนาคต
- 4) ควรมีการศึกษาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพของผู้สูงอายุบนพื้นฐานของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาติพันธุ์นั้นๆ
- 5) ควรมีการศึกษาด้านความมั่นคงในครอบครัวของผู้สูงอายุชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อทราบข้อมูลเชิงลึกด้านความเป็นอยู่ ด้านเศรษฐกิจในครอบครัวกับสังคมปัจจุบัน

3.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยเชิงคุณภาพ

- 1) อย่าปล่อยข้อมูลทิ้งไว้นาน โดยมีได้วิเคราะห์ การปล่อยข้อมูลไว้นานจะทำให้ผู้วิจัยลืมและเขียนงานวิจัยได้ไม่คึก
- 2) ผู้วิจัยต้องมีความอดทนสูง ต้องศึกษาการทำวิจัยเชิงคุณภาพและฝึกการสัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้สูงอายุไทใหญ่ เพื่อสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจ
- 3) ผู้วิจัยเองต้องซักซ้อมในการใช้อุปกรณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียงมาเป็นอย่างดีและเตรียมให้มีความพร้อมอยู่เสมอ
- 4) ใช้ภาษาที่ง่ายต่อการสื่อสารและในข้อคำถามเพื่อทำความเข้าใจและสามารถตอบได้ตรงประเด็น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ เพียงเกต. (2541). *บทบาทของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กมลวรรณ ไปสมบุญ. (2550). *บทบาทของผู้ป่วยและสมาชิกครอบครัวต่อการมารับการตรวจเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- กรกมล บำรุงวัด. (2545). *การศึกษาวิถีชีวิตผู้สูงอายุ: ศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, สมุทรปราการ.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2554-2564)*. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิชย์
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติและกองทุนผู้สูงอายุ. (2555). *รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย (มส.พส.)*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย: ที คิว พี.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2537). *สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร.
- โครงการวิจัยระบบการดูแลระยะยาวเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อวัยสูงอายุ. (2553). *คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์ เด็ก เยาวชน ผู้ด้อย โอกาสและผู้สูงอายุกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร.
- งามตา วานินทานนท์ และ คณะ. (2546). *การอบรมจัดเกล้าทางสังคมในครอบครัว แนวการศึกษา ชุมชนจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา*. หน่วยที่ 6 (หน้าที่ 149-150) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ. (2553). *จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา เล่ม 1*. หน่วยที่ 1-4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ. (2556). *ครอบครัวศึกษา*. หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. (2541). *ไท*. เชียงใหม่: พิมพ์ลักษณ์.
- ฉัตรสุมน พุทธิปัญญา. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคง การพิมพ์.
- ณรงค์ เส็งประษา. (2539). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: พิทักษ์อักษร.

- เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน. (2556). *บริบทชุมชนพื้นที่ตำบลเวียง*. เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, เชียงราย.
- ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์. (2551) *เอกสารสนับสนุนโครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธวัช มณีผ่อง และคณะ. (2546). *โครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรสาธารณะของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย*. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2545). *สถาบันครอบครัวกับความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ฟาไทย.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2545). *กิจกรรมการศึกษาเพื่อท้องถิ่น: เพื่อทรัพยากรมนุษย์สังคมแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์ (1996).
- นภาพร ชโยวรรณ. (2542). “สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน”. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการแห่งชาติด้วยผู้สูงอายุ: ผู้วัยสูงอายุด้วยคุณภาพ (หน้า 15-18) กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทศักดิ์ ธรรมมานวัตร และกฤษณา เจริญนิรันดร์. (2553). *การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ และผู้พิการ สภาผู้แทนราษฎรร่วมกับ สำนักงานแพทย์ทางเลือก.
- นิตา ชูโต. (2545). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แมทส์ปอยท์.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2537). *เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: เกษมสุวรรณ.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2540). *คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2542). *ผู้สูงอายุไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2551). *30 ชาติ ในเชียงราย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สยาม.
- บุญยง เกศเทศ. (2548). *อรุณรุ่งฟ้า “ฉาน” เล่าตำนานคน “ไท”* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: หลักพิมพ์.
- บุญศรี นุเกตุ และคณะ. (2550). *การพยาบาลผู้สูงอายุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ยุทธรินทร์การพิมพ์.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงก์ และคณะ. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การตีความและการหาความหมาย*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ซีโนพับลิชชิ่ง.
- ประพิณ วัฒนกิจ. (2531). *มโนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ*. วารสารการพยาบาล, 15 (1), 8 -12.
- ปรีชา อุปโยคิน. (2553). *การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการ สภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับ สำนักงานแพทย์ทางเลือก.

- ปวีณา ราชสีห์ (2555). *ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่*. (วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2540). *จิตวิทยาครอบครัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2550). *จิตวิทยาครอบครัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ธนาเพส.
- พรรณธร เจริญกุล. (2555). *การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกัน การดูแล และการฟื้นฟูสุขภาพใน ผู้สูงอายุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.
- พวงพกา คุโรวาท. (2539). *ศิลปะและวัฒนธรรมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- พิมุข ชาญชนะวัฒน์. (2546). *การปรับปรนเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่กรณีศึกษา ชาวไทใหญ่หมู่บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). *ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์
- เฟื่องฟ้า ถัยมณี. (2545). *การปรับปรนวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่: กรณีศึกษาหมู่บ้านนาหวาย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551). *โครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา*. เชียงใหม่: พิมพ์ลักษณะ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2551). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาวัฒนธรรมไทย*. หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ: นวสาน์การพิมพ์.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล. (2539). *หลักการแนะแนว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- รัชนิกร เศรษฐ์. (2536). *โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- รัชนิวรรณ แก้วรังสี. (2554). *สุขภาพผู้สูงวัยดูแลอย่างไรให้ห่างไกลโรค*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: Feel good.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- เลห้ล่า ตรีเอกานุกูล. (2549). *การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและผลกระทบของการถูกจำกัดสิทธิที่มีต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลไร้สัญชาติ ชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงราย*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา, วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน. (2554) *โครงการประชุมและเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ร่วมกับชุมชน (ออนไลน์)* สืบค้นจาก <http://www>.

<http://www.taiyai.org/2011/index.php>.

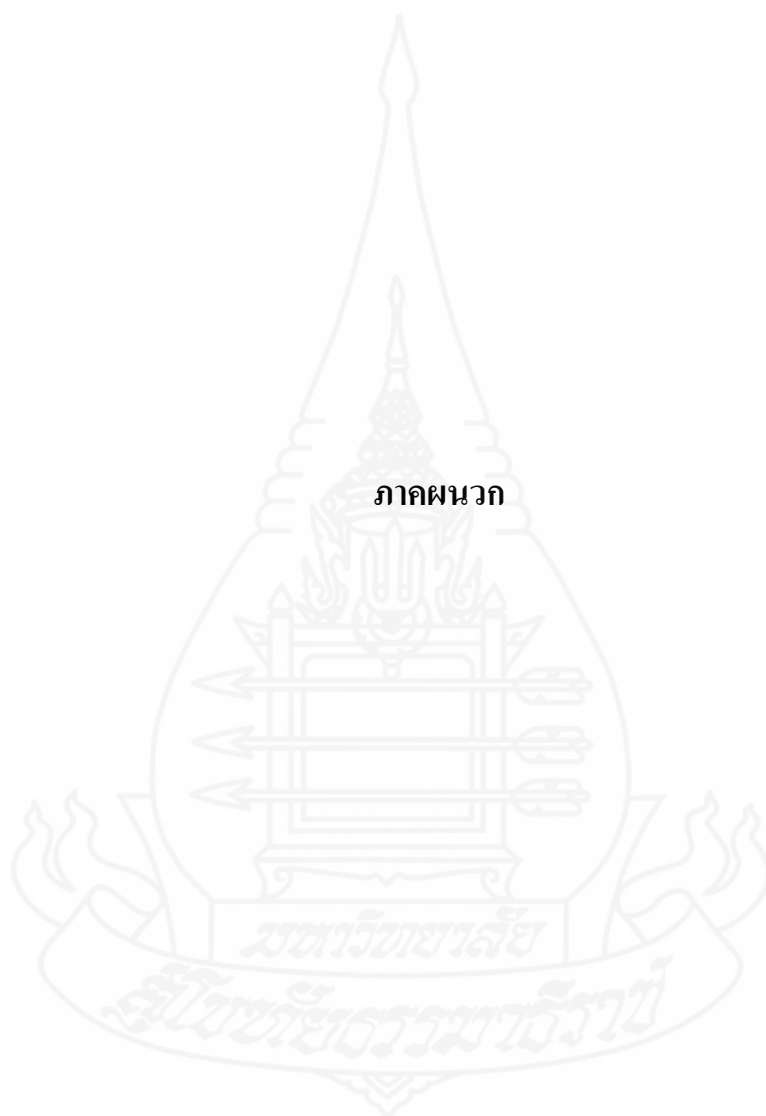
- ศรีธรรม ธนะภูมิ. (2535). *พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2539). “ประเพณีชีวิตคนเมือง”. เอกสารวิชาการร่วมสมโภช 700 ปีเชียงใหม่
ชุดภูมิปัญญาล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีวรรณ สระแก้ว. (2546). “บทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวที่มีผู้ติดเชื้อ เอชไอ วี ผู้ป่วยเอดส์ ใน
จังหวัดบุรีรัมย์”. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). *สวัสดิการผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์.
- ศิขรา ศิริสาร. (2556). “กระบวนการปฏิสัมพันธ์และการสร้างอัตลักษณ์ร่วมในแฟนเพจเฟซบุ๊ก:
ศึกษากรณีแฟนเพจฮิปคิงดอม”. วารสารวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 3,
(กรกฎาคม – กันยายน 2556).
- สถาบันความหลากหลายทางชีวภาพ. (2556). *ข้อมูลบริบทตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน*. สถาบัน
ความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- สถาบันความหลากหลายทางชีวภาพ. (2556). *ข้อมูลบริบทตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน*. สถาบัน
ความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. (2550). *ครอบครัวสบายสไตล์ล้านนา: วิถีชีวิตและการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ*.
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2544). *สังคมวิทยาครอบครัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550*.
กรุงเทพฯ: ธนะเพรส.
- สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. (2553). *รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: ที่
คิว พี จำกัด
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). *สังคมและวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). เอกสารประกอบการศึกษา
313-18 ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
กรุงเทพฯ: ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- สิริสุดา ชาวคำเขต. (2550). *การพยาบาลผู้สูงอายุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ยุทธินทร์การพิมพ์.
- สุทัศน์ กันทะมา. (2542). *การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
เชียงใหม่.
- สุพรรณิ สุทธิพันธ์. (2547). “แบบแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว: การศึกษาจากเรื่องราวของ
ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางละมุง จังหวัดชลบุรี”. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
นนทบุรี.

- สุพัตรา สุภาพ. (2534). *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพัตรา สุภาพ. (2542). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม:ครอบครัว:ศาสนา:ประเพณี*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. (2555). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ. (2545). *ชุมชนไทยในพม่าตอนเหนือ: รัฐฉานตอนใต้ ภาคมัณฑะเลย์ และคำตีหลวง* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพงษ์ กองจันทึก. (2550). ไทยใหญ่: คนไทยที่ไม่ใช่ไทย. *วารสารสหภาพนักความคิด*. 94, (73-76).
- หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยกรุงเทพฯ: นวสาส์นการพิมพ์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานนท์ อากาภิรม. (2519). *สังคมและวัฒนธรรมและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- อิงอร คงเจริญ. (2546). “ประวัติศาสตร์ใต้เมืองเกียง”. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรสาธารณสุขของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุดมศักดิ์ มหาวิวัฒน์. (2557). *เอกสารประกอบรายวิชาเพศศึกษา*. หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (2555). *วัฒนธรรมครอบครัว*. สืบค้นจาก http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/knowledge/1379-00/.
- Duvall, Evelyn. (1997). *Family Development*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Griswold, W” (1987). *A Methodological Framework for Sociology of Culture*. In Clogg, Chifford C. (ed). *Sociological Methodology*, pp.1-35.San Francisco:Jossey-Bass.
- LaRossa,R.&Reitzes, D.C. (1993). *Symbolic Interactionism and Family Studies*. In p. B.Boss, W.J.Doherty, R.LaRossa, W. R. Schumm & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach* (pp.135-162). New York: Plenum Press.
- Nickell, Paulena, Rice, Ann Smith and Tucker, Suzanne P. (1986). *Management in Family Living*. 5th ed. New York: Macmillan.
- Pattion, M.O. (1990). *Qualitative Evaluation and Reseach Methods*.Newbury Park. CA: Sage Publications.
- Smith, S. R., Hamon, R.R., Ingoldsby, B.B. & Miller, J.E. (2009). *Exploring Family Theories*. New Yok: Oxford University Press.

The WHO. (1996). *WHOQOL –BREF*. introduction, administration, scoring and generic Version of the assessment, field trial version Geneva.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ

แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ

วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน

จังหวัดเชียงราย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 การศึกษา
- 1.4 อาชีพ
- 1.5 สถานภาพ
- 1.6 จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- 1.7 รายได้
- 1.8 ศาสนา
- 1.9 ภูมิลำเนาเดิม
- 1.10 ภูมิลำเนาปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตครอบครัวไทใหญ่

2.1 การเริ่มต้นครอบครัว

2.1.1 ท่านมีพิธีการเกี่ยวกับการแต่งงานอย่างไร

- การสู่ขอ
- สินสอด ของหมั้น
- การจัดเลี้ยง
- การเลี้ยงผี บรรพบุรุษ
- ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าห้องหอ

2.1.2 ท่านมีวิธีการคลอดบุตรอย่างไร

2.1.3 ท่านคลอดบุตรที่ไหน และ ทำอย่างไรกับลูกที่คลอดออกมา

2.1.4 อาหารที่ท่านกินหลังการคลอดเป็นอย่างไร

2.1.5 อาหารที่ท่านห้ามกินหลังคลอดมีอะไรบ้าง

2.1.6 ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับการอยู่ไฟหลังการคลอดบุตรอย่างไร

2.1.7 ท่านมีความวิธีการเลี้ยงดูบุตรอย่างไร

2.1.8 การหย่าร้างต้องทำอย่างไรบ้าง และมีพิธีการอะไรบ้าง

2.2 การดำเนินชีวิตในครอบครัว

2.2.1 การกินอาหารในครอบครัวของท่านเป็นอย่างไร

2.2.2 ท่านทำอาหารกินเองบ่อยแค่ไหน ทำอาหารอะไรบ้าง

2.2.3 ท่านชอบกินอาหารรสชาติใด พร้อมบอกเหตุผล

2.2.4 ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับใคร

2.2.5 ครอบครัวท่านใครเป็นหัวหน้าครอบครัว

2.2.6 ในครอบครัวของท่านมีการดูแลกันอย่างไร

2.2.7 ตอนที่ท่าน เจ็บ ป่วย ท่านดูแลรักษาตัวเองอย่างไร

2.2.8 ท่านใช้ยารักษาโรคหรือสมุนไพรรักษาตัวเองอะไรบ้าง และใช้มานาน

เท่าไร

2.2.9 กิจกรรมประจำวันของท่านเป็นอย่างไร ทำอะไรบ้าง

2.2.10 การออกกำลังกายของท่านทำอย่างไร

2.2.11 ในครอบครัวของท่านได้พูดคุยกันเรื่องอะไรบ้าง เวลาใด

2.2.12 ท่านใช้ภาษาไทยใหญ่การพูดคุยในครอบครัวของท่านอย่างไร

2.2.13 หากเกิดปัญหาภายในครอบครัวท่านช่วยแก้ไขอย่างไร

2.2.14 ท่านได้อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวอย่างไร

2.2.15 การแต่งกายในอดีตและปัจจุบันของท่านเป็นอย่างไร

2.2.16 ปัจจุบันท่านแต่งกายชุดไทยใหญ่มากน้อยแค่ไหน และใส่ใน โอกาส

อะไรบ้าง

2.3 การสานสัมพันธ์กับชุมชน

2.3.1 ด้านความสัมพันธ์ครอบครัวกับเครือญาติอย่างไรบ้าง

2.3.2 ท่านได้พูดคุยกับเครือญาติในเรื่องใดบ้าง

2.3.3 ความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไรบ้าง

2.3.4 ท่านได้พูดคุยกับชุมชนในเรื่องใดบ้าง

2.3.5 ท่านเข้าวัดในโอกาสอะไรบ้าง

2.3.6 ในวันสำคัญทางประเพณี และศาสนา ท่านได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างไร

2.3.7 ในชุมชนของท่านมีกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกันอย่างไรบ้าง

- ด้านการแต่งงาน

- ด้านการหย่าร้าง

- การตาย
- อื่นๆ

2.4 การจากไปของสมาชิกครอบครัว

2.4.1 ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับการตายอย่างไรบ้าง

- ตายในบ้าน
- ตายนอกบ้าน
- ตายผิดปกติ
- ตายไร้ญาติ

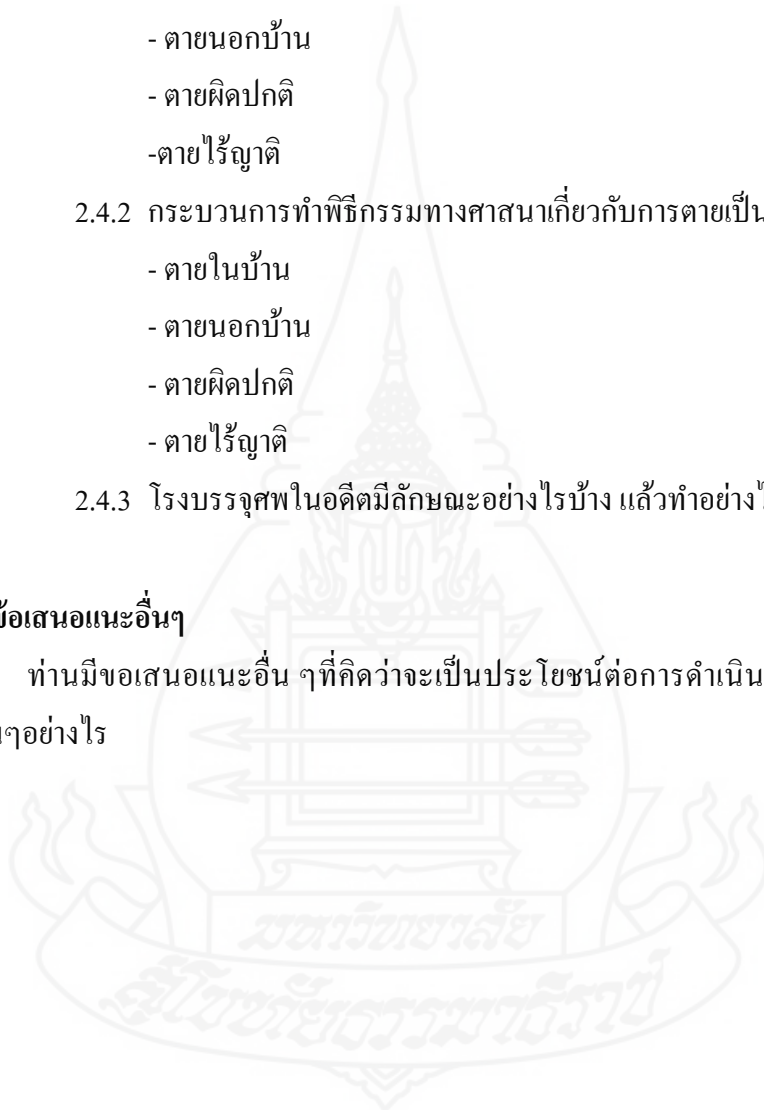
2.4.2 กระบวนการทำพิธีกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับการตายเป็นอย่างไร

- ตายในบ้าน
- ตายนอกบ้าน
- ตายผิดปกติ
- ตายไร้ญาติ

2.4.3 โรงบรรจุศพในอดีตมีลักษณะอย่างไรบ้าง แล้วทำอย่างไร

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน และคนอื่นๆอย่างไร

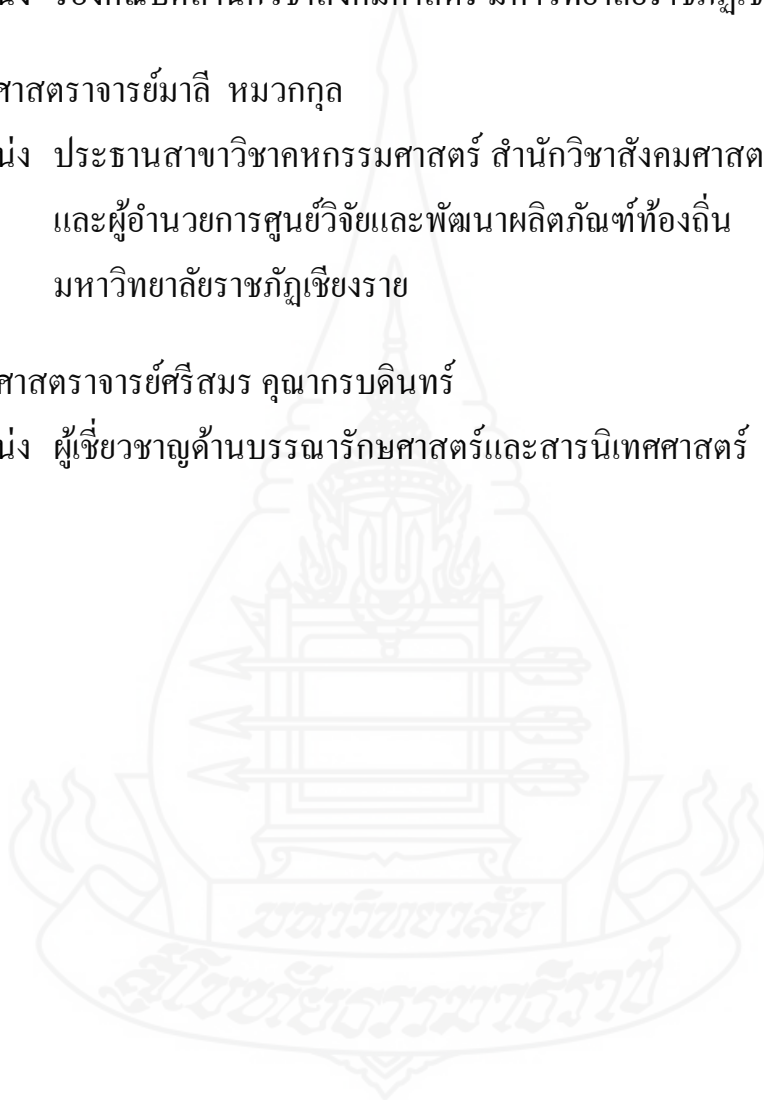

ภาคผนวก ข

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือสัมภาษณ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณิศา ปิงเมือง
ตำแหน่ง รองคณบดีสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลี หมวกกุล
ตำแหน่ง ประธานสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์
และผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสมร คุณากรบดินทร์
ตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

ภาคผนวก ค

ข้อมูลแสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก

อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ตารางผนวก ค แสดงข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย

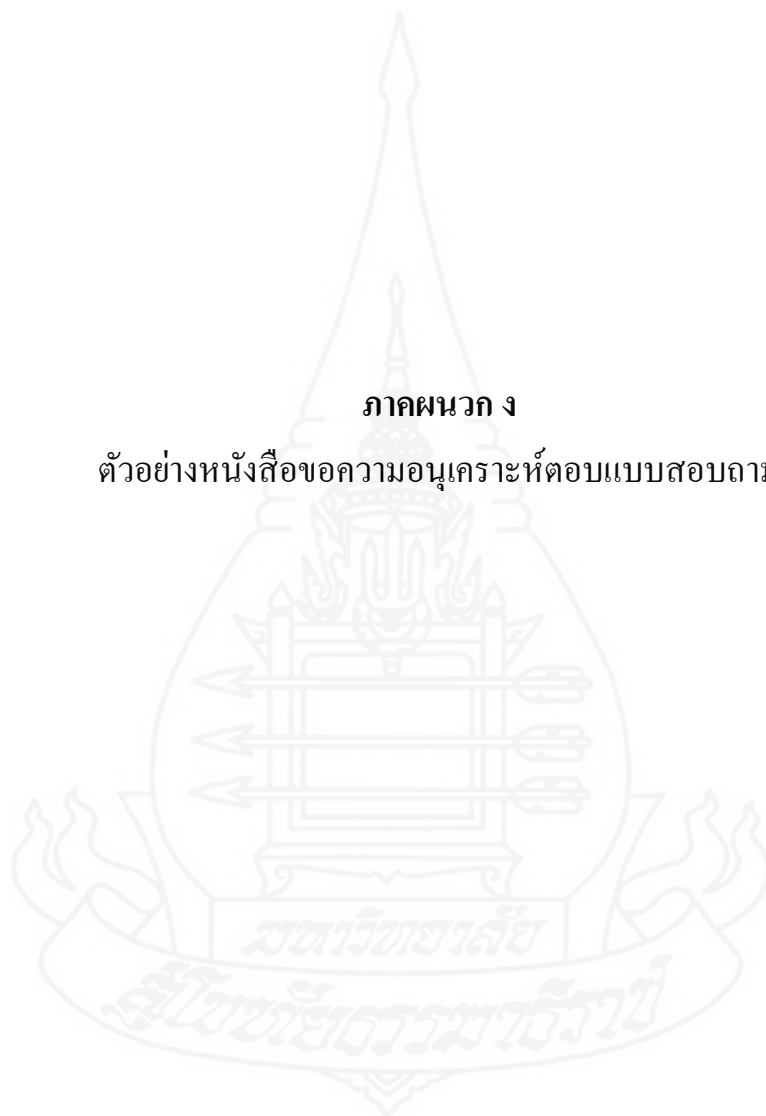
ผู้สูงอายุ คนที่	อายุ (ปี)	เพศ	สถานภาพ สมรส	จำนวน สมาชิก ครอบครัว	อาชีพ	การศึกษา	รายได้	ภูมิลำเนา
1	67	ชาย	สมรส	2	-	ป.3	600	สบรวก
2	63	หญิง	หม้าย	1	ค้าขาย	-	4,000	สบรวก
3	96	หญิง	หม้าย	4	-	-	1,000	สบรวก
4	73	หญิง	หม้าย	5	-	-	700	สบรวก
5	69	หญิง	หม้าย	4	-	-	600	สบรวก
6	72	หญิง	สมรส	2	-	-	700	สบรวก
7	70	หญิง	สมรส	6	-	-	600	สบรวก
8	65	หญิง	สมรส	5	ค้าขาย	ป.4	3,000	สบรวก
9	72	หญิง	หม้าย	5	-	-	700	สบรวก
10	77	หญิง	สมรส	6	ทำไร่ ทำสวน	-	2,700	สบรวก
11	71	หญิง	หม้าย	3	-	-	700	สบรวก
12	64	หญิง	สมรส	5	-	ป.1	700	สบรวก
13	69	ชาย	หม้าย	6	-	-	600	สบรวก
14	78	ชาย	สมรส	5	-	ป.2	700	สบรวก
15	70	ชาย	สมรส	2	-	ป.4	1,500	สบรวก
16	64	ชาย	หม้าย	5	-	ป.4	600	สบรวก
17	72	ชาย	สมรส	2	-	-	700	สบรวก

ตารางผนวก ค (ต่อ)

ผู้สูงอายุ คนที่	อายุ (ปี)	เพศ	สถานภาพ สมรส	จำนวน สมาชิก ครอบครัว	อาชีพ	การศึกษา	รายได้	ภูมิลำเนา
18	80	ชาย	สมรส	2	-	ป.4	700	สบรวก
19	73	หญิง	หย่า	5	ทำนา เลี้ยง เป็ด	-	5,000	สบรวก
20	67	หญิง	สมรส	9	ห่อผัก เลี้ยง เป็ดไก่	-	10,600	สบรวก
21	64	ชาย	หม้าย	3	ทำนา	ม.3	5,600	สบรวก
22	84	หญิง	หม้าย	5	-	-	-	สบรวก
23	64	หญิง	หม้าย	3	-	-	600	สบรวก
24	70	หญิง	หม้าย	3	ค้าขาย	-	1,500	สบรวก
25	76	หญิง	หม้าย	2	ค้าขาย	-	6,700	สบรวก
26	60	ชาย	สมรส	3	ทำสวน เย็บผ้า	-	7,600	สบรวก
27	67	หญิง	หม้าย	5	-	-	600	สบรวก
28	69	ชาย	สมรส	6	ทำสวน	-	4,000	สบรวก
29	71	หญิง	หม้าย	3	-	-	-	สบรวก

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

485 หมู่ 4 ซอย 4

ตำบลริมกก อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงราย 57100

วันที่ 20 กรกฎาคม 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์

เรียน

ดิฉัน นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาคอบครัวและสังคม) สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำลังอยู่ระหว่างทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ระหว่างนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

ในการนี้ ดิฉันขอจึงใคร่ขอบความอนุเคราะห์จากท่านให้มีความมือในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ และดิฉันขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเป็นความลับจะเปิดเผยเฉพาะในรูปแบบของการสรุปการวิจัยโดยไม่ระบุชื่อและนามสกุลของท่าน การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวข้องกับท่านจะกระทำด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์และขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวกนกวรรณ ปลาศิลา
วัน เดือน ปีเกิด	30 มกราคม 2523
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย พ.ศ 2543 – 2545
สถานที่ทำงาน	สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

